

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

**VYUŽITÍ VOLNÉHO ČASU STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE
V REGIONU KLATOVY**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Doc. Ing. Lucie Kozlová, Ph.D.

Autorka práce: Marcela Neprašová

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma VYUŽITÍ VOLNÉHO ČASU STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE V REGOINU KLATOVY vypracovala samostatně a použila jsem jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

Souhlasím s použitím práce k vědeckým účelům.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce a to v nezkrácené podobě archivované Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 30.6.2008

Marcela Neprašová

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat Doc. Ing. Lucii Kozlové, Ph.D. za cenné rady, připomínky, podněty a pomoc při zpracování své diplomové práce. Také děkuji ředitelům a pedagogům středních škol a odborných učilišť, kde jsem prováděla výzkum. Dále děkuji také studentkám a studentům těchto škol za spolupráci při vyplňování dotazníků. Dík patří i mé rodině za podporu a pomoc po celé období studia a při zpracovávání výsledku výzkumu.

Spending of free time of the secondary school youth in the region of Klatovy

Abstract

Key words: student, family, free time, free time activities, secondary school, vocational field of study, risk behaviour

The way of spending free time is one of the elements which may influence decision-taking of a young person concerning his/her future profession, but it can also function as prevention of risk behaviour of young people and help to create life values. For a young person, but also for the society in which he/she lives, it is important that he/she spends his/her free time in a purposeful way. In the theoretical part of my thesis I worked with literature about adolescence, family, free time, free time activities, risk behaviour and elements which influence it. In the second part of the thesis I was looking for possible connections between the way of spending free time and risk behaviour of young people. I tried to find out in what way the offer of free time activities influences the way in which the secondary school young people spend their free time. I tried to get information about the satisfaction of students and vocational school trainees with the offered free time activities in the place of their school and their home. It was the main task of the thesis to find out the way of spending free time and a connection between useless spending of free time and the occurrence of risk behaviour concerning students and vocational school trainees in the region of Klatovy. I set up two hypotheses, made up a questionnaire and chose a research technique. The research took place at secondary schools and secondary vocational schools in the region of Klatovy. Among the respondents there were 122 secondary school students and 118 vocational school trainees. Set up hypotheses were acknowledged by the research result. The task of the thesis was fulfilled. Concerning secondary school students the research has shown that among their free time activities they prefer going to cultural events and listening to music together with surfing on the Internet, watching DVD,

chatting, PC games and programming. The least favourite activity of these students is craftsmanship, handiwork and do-it-yourself and community services. Vocational school trainees also prefer cultural events and listening to music, surfing on the Internet, PC games, chatting. They are least interested in community services and preparation for school lessons. Most students' parents are interested in the way their children spend their free time. Students and vocational school trainees spend their free time rather with their friends, partner or with someone from their family than in an organized way.

Obsah

ÚVOD	8
1. SOUČASNÝ STAV	10
1.1 STUDENT – STŘEDOŠKOLÁK, UČEŇ	10
1.1.1 <i>Adolescence</i>	10
1.1.2 <i>Vývojové přechody</i>	12
1.1.3 <i>Subkultura mládeže</i>	14
1.1.4 <i>Student a společnost</i>	15
1.1.5 <i>Obraz budoucnosti</i>	16
1.1.6 <i>Práva dětí v ČR, Úmluva o právech dítěte</i>	17
1.2 RODINA	19
1.2.1 <i>Rodina a její funkce ve společnosti</i>	19
1.2.2 <i>Rodina jako zázemí a jistota</i>	20
1.2.3 <i>Vliv rodiny na formování osobnosti dospívajícího člověka</i>	21
1.2.4 <i>Rozdíly v životě rodiny ve městě a na venkově</i>	21
1.2.5 <i>Rodina a volný čas</i>	22
1.2.6 <i>Ekonomický stav rodiny a volný čas dětí</i>	23
1.3. VOLNÝ ČAS	24
1.3.1 <i>Vymezení pojmů</i>	24
1.3.2 <i>Historický pohled</i>	24
1.3.3 <i>Charta výchovy pro volný čas</i>	25
1.3.4 <i>Co ovlivňuje rozvoj volného času</i>	26
1.3.5 <i>Způsoby zhodnocení volného času</i>	27
1.3.6 <i>Přístup společnosti k volnému času dětí a mládeže</i>	28
1.3.7 <i>Programy EU pro volný čas mládeže</i>	29
1.3.8 <i>Perspektivy a problémy volného času</i>	30

1.3.9	<i>Volný čas mládeže jako globální problém</i>	31
1.4	ZÁJMOVÉ ČINNOSTI	32
1.4.1	<i>Terminologie</i>	32
1.4.2	<i>Prvotní prostředí pro vývoj zájmových činností</i>	32
1.4.3	<i>Role školy v zájmových činnostech</i>	34
1.4.4	<i>Mimoškolní zařízení zájmových činností</i>	35
1.4.5	<i>Zájmové činnosti individuální nebo organizované</i>	35
1.4.6	<i>Podmínky a přístup k zájmovým činnostem</i>	36
1.4.7	<i>Zájmová činnost mládeže u nás a v EU</i>	40
1.5	RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ MLÁDEŽE	41
1.5.1	<i>Příčiny rizikového chování</i>	41
1.5.2	<i>Způsoby rizikového chování</i>	42
1.5.3	<i>Dopady rizikového chování mládeže na společnost</i>	43
1.5.4	<i>Prevence rizikového chování</i>	48
2.	CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY	50
2.1	CÍL PRÁCE	50
2.2	HYPOTÉZY	50
3.	METODIKA	51
3.1	POUŽITÉ METODY SBĚRU DAT	51
3.2	CHARAKTERISTIKA SOUBORU	52
4.	VÝSLEDKY VÝZKUMU	53
4.1	VYHODNOCENÍ OTÁZEK Z DOTAZNÍKU	53
4.2	ZHODNOCENÍ HYPOTÉZ	79
5.	DISKUSE	82
6.	ZÁVĚR	95
7.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	97
8.	KLÍČOVÁ SLOVA	101
9.	PŘÍLOHY	102

Motto:

„Že dítě začíná dospívat poznáme nejlépe z toho, že už nechce vědět jak přišlo na svět, a nechce říct kam jde.“

Ch. Mackenzie

ÚVOD

Se změnou doby došlo i ke změnám ve způsobu, jakým využívá mládež svůj volný čas. Nenávratně pryč jsou doby, kdy děti a mladí lidé pomáhaly v domácnosti a v hospodářství, pro což zanedbávali i školní docházku. Společenskými i politickými změnami, změnami ve školství a ostatních resortech se změnil i objem volného času. Také spektrum zájmů a jejich provozování se rozšířilo a zpřístupnilo širokým vrstvám dětí a mladých lidí. Současná společnost je spíše konzumní a v zájmových aktivitách převládají oddechové, zábavní a pasivní, nad tvůrčími, uměleckými a dobročinnými. Do popředí vystupují aktivity spojené s využíváním informačních technologií a ustupují zájmy, které vyžadují aktivní pohyb. Na způsobu trávení volného času dětí a mládeže se podílí významnou složkou rodina, škola, ale i celá společnost. Provázanost a souhra všech těchto faktorů, jejich společný program a postup může výrazně ovlivňovat formování osobnosti a přípravu mladého člověka na budoucí život a odpovědný přístup k němu.

Ve své diplomové práci jsem se zabývala problematikou volného času středoškolské mládeže. Předmětem mého výzkumu a zájmu byly aktivity, jež vyplňují volný čas této mládeže. Zjišťovala jsem, jaké aktivity preferují, jaká je nabídka a poptávka po volnočasových aktivitách, jaké faktory ovlivní výběr určité aktivity a jak tato aktivita přispívá k tomu, aby student „nesklouzl“ k sociálně patologickému chování. Snažila jsem se najít souvislost mezi pestrostí nabídky volnočasových aktivit a vhodnou motivací mládeže a prevencí rizikového chování. Snažila jsem se svou prací upozornit na fakt, že investice společnosti do péče o rodinu, výchovy dětí, vhodné motivace k efektivnímu trávení volného času a péče o zdraví celé populace významně

ušetří prostředky vynaložené na řešení důsledků vzniklých zanedbáváním těchto aspektů, jimiž je v neposlední řadě i rozvoj negativních sociálních rysů.

Diplomová práce má dvě části. V teoretické části jsem se zaměřila na oblast zájmových činností a faktory které je ovlivňují. Těmito faktory jsou: rodina, věk(dospívání), prostředí, společnost. Zohlednila jsem též nutnost rovného přístupu, participace a prevence sociálně patologických jevů.. Ve výzkumné části jsem se soustředila na sběr dat o způsobu trávení volného času, nabídce volnočasových aktivit, dostupnosti těchto aktivit a jejich možné souvislosti s rizikovým chováním u mládeže.

Cílem mé práce bylo zmapovat spektrum volnočasových aktivit u středoškolské mládeže a možnou souvislost mezi rizikovým chováním a způsobem trávení volného času.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 *Student – středoškolák, učeň*

1.1.1 *Adolescence*

Termín adolescence je odvozen z latinského *adolescere*, což znamená: dospívat, dorůstat. Označení adolescenti, které je typické pro psychologii, se v českém jazyce zaměňuje s označením dospívající (typické pro lékařské vědy), nebo s širším označením mládež (typické pro sociologii a pedagogiku).

Česká terminologie užívá výraz mládí a datuje toto období od 15 do 20 let. V jeho průběhu se obvykle ukončuje tělesný růst. Po ukončení adolescence vystupují do popředí určující kriteria psychologická (dosažení osobní autonomie) a sociologická (role dospělého), také pedagogická (ukončení profesní přípravy a získání kvalifikace). (19)

Vstup do fáze adolescence je dle Vágnerové biologicky ohraničen pohlavním dozráváním. Adolescence je však především dobou komplexnější psychosociální proměny, mění se osobnost dospívajícího i jeho sociální pozice. Mladý člověk získává nové role, spojené s vyšší sociální prestiží. Emancipace z vázanosti na rodinu je obvykle dokončena, vztahy s rodiči se stabilizují a zklidňují. Vrstevníci jsou ještě významnější než byli dříve. Partnerské vztahy tohoto období bývají mnohem zralejší. Přejídné období adolescence má za úkol poskytnout jedinci čas a možnost, aby dosáhl předpokladů stát se dospělým ve všech oblastech, v nichž to současná společnost vyžaduje. (51)

Dospívání je mimořádně plodné a intenzivní životní období, jež zanechává víceméně trvalý otisk v životě člověka, který jím prochází. Vyznačuje se hlubokými změnami a často zdoluhavým vývojem, který ústí v utváření výjimečné a jedinečné osobnosti. Do dospívání se ale také promítá ambivalentní kulturní představa, kterou si

vytváříme na základě projevů nebo zkušeností šířených prostřednictvím médií, odborníků nebo současníků.(10)

S rozvojem civilizace a kultury nabývá adolescence na významu. Urychluje se biologické dozrávání, ale dosahování plné sociální a osobnostní rozvinutosti se odsouvá u stále většího počtu mladých lidí do pozdějšího věku. Později dokončují vzdělání, později zakládají rodiny a později nacházejí svou identitu. Délka transformace dítěte na dospělého člověka vyjadřuje stále rostoucí nároky na dospělost a svébytnost osobnosti.

V tomto období adolescent zvažuje jakou životní dráhu zvolit, pro jakou školu se rozhodnout. Toto v mladém člověku ústí ve zlomový zážitek, že je za svou budoucnost zodpovědný a svým rozhodnutím ji podstatně ovlivní.(19)

V neposlední řadě je toto období charakteristické pro hledání a nacházení osobní identity. Osobní identitu vyjadřuje mladý člověk jednáním, postoji, názory, nejen před druhými, ale i sám před sebou. Osobní identita je základem vztahu k sobě samému a její tvoření je základem stability pro další fáze života.

Identita se utváří a projevuje zejména:

- > v oblasti mezilidských vztahů (vymaněním se z těsné vazby na rodinu a vytvářením vlastních vztahů kamarádkých, partnerských, zájmových...)
- > v oblasti psychosexuální (hledáním partnera, uvažováním o perspektivě manželství, rodičovství...)
- > v oblasti pracovní (profesní příprava a s ní spojené očekávání společenského uplatnění, seberealizace, ekonomického zajištění)
- > v oblasti poznávací a názorové (ujasněním si životní orientace a světonázorové pozice)
- > v oblasti občanské seberealizace (zvažováním účasti v organizacích, zapojováním se do hnutí, participací na akcích) (11)

Významným rysem socializačního procesu v období dospívání je stoupající vědomí příslušnosti k vlastní generaci a vědomí odlišnosti od generace rodičovské i snaha tuto odlišnost demonstrovat. Touha po osvobození se od rodičů bývá v tomto období často zdrojem neuvážených rozhodnutí a příčinou vnitřních

konfliktů(těhotenství mladistvých dívek, předčasná manželství, předčasné ukončení studií...) (8)

Adolescence je v současné době významným sociálním, kulturním a psychologickým fenoménem. Charakterizuje ji určitý životní styl, který je společensky ceněn jako plnohodnotný s ostatními životními styly. Adolescence již není chápána pouze jako přípravné období mezi dětstvím a dospělostí, má psychologickou cenu sama o sobě. Zakládá se v ní pocit autorství vlastního života, utvrzuje se vědomí vlastní hodnoty a jedinečnosti. Pokud má mladý člověk toto období spojeno s pozitivními zážitky a zkušenostmi, má adolescence nenahraditelnou cenu pro jeho další rozvoj.(19)

1.1.2 Vývojové přechody

Změny ve vývoji se podle většiny autorů dají rozdělit na biologické, kognitivní, emocionální a psychosociální. Jsou však vzájemně provázány a interakce biologického zrání, kulturních a historických vlivů a ne-normativních událostí a situací, vede vždy ke specifické interpretaci významů v různých etapách období adolescence. Z tohoto pohledu je nutné vývojové charakteristiky adolescentů neustále aktualizovat a specifikovat.

- pubertální změny: změny, které uvádějí dítě do adolescence a týkají se podle většiny autorů změn hormonálních. Popisují se obvykle v pěti vývojových stádiích zvlášť u chlapců a zvlášť u dívek.

- kognitivní změny: období vytváření nutné výbavy abstraktního myšlení, tj. schopnost představit si reálně neexistující, operování s abstraktními pojmy, kombinační schopnosti, schopnost reflektovat vlastní osobu jako subjekt vlastního myšlení. Dochází i ke změnám v charakteristice paměti krátkodobé i dlouhodobé. S přibývajícím věkem a životními zkušenostmi se zvyšuje i kvantita informací uložených v dlouhodobé paměti. Ve smyslu osobní relevance se zvyšuje také selektivita a tím i efektivnost pozornosti. V praktickém důsledku to znamená, že se zvyšuje schopnost uvažovat o

různých variantách a možnostech řešení jednotlivých problémů. To přispívá k pocitům vlastní autonomie při řešení problémů.

- emocionální změny: dochází k rozšiřování akčního rádiu emocionální odezvy na jednotlivé podněty. Diferencují se citové zážitky, přibývá vyšších citů. Zvyšuje se schopnost selektivní odpovědi na určité podněty a schopnost desenzibilizace na některé druhy podnětů, které adolescenta v dětství excitovaly. Pro období časně adolescence je charakteristická emoční labilita, pro střední a pozdní adolescenci odeznívání náládovosti a emoční stabilizace. Zvláštní význam v tomto období získávají emoce a city, které souvisí s erotickou sférou života, estetické city a mravní citění.

- změny ve vztazích: dochází k objevení „síly vlastního rozumu.“ Mladí lidé si v tomto období často myslí, že cokoli může být vyřešeno, pokud budou lidé o věcech skutečně přemýšlet. Diví se, proč si každý člověk „neuvědomí“, proč je na světě tolik zla. Zdá se jim, že ke skutečné nápravě stačí, aby každý chtěl. Nechápují také, proč jejich rodiče dělají tolik „chyb“ a kompromisů, když řešení určitých věcí vidí jako „jasná“ a „jednoduchá“. Nejčastější změny nacházíme v sebepojetí, uznání vlastní hodnoty a vědomí kompetence.(19)

V oblasti mezilidských vztahů vymaňování se z dosavadní těsné vazby na rodinu a vytváření si vlastních vztahů partnerských, kamarádkých, skupinových a zájmových a realizovat v nich potřebu nezávislé samostatnosti. V oblasti občanské seberealizace hledání stanoviska, zvažování účasti v organizacích, participace na akcích, zapojování se do hnutí.

- změny v utváření identity: identita se utváří a projevuje zejména v oblasti mezilidských vztahů, v oblasti psychosexuální, v oblasti pracovní, v oblasti poznávací a názorové.(11)

- změny v oblasti morálního vývoje: dochází k osvojování mravních norem a společenských hodnot, což je považováno za klíčový aspekt socializace. S překonáváním egocentrismu v interpersonálních vztazích se rozvíjí osobní morálka a přesvědčení o tom, co je správné a co špatné. Morální vývoj je těsně spjat s utvářením hodnotové a světonázorové orientace.(19)

Když adolescence skončí, je charakter mladého dospělého poznamenán prodělanými vnitřními boji. Jeho strategie, jeho prohry, porážky a triumfy, nová řešení, to všechno na něm zanechalo otisk pečeti, jedinečnosti.(1)

1.1.3 Subkultura mládeže

Subkultura je soubor specifických norem, hodnot, vzorů chování a životní styl charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství, již je tato skupina součástí. Důležitým znakem subkultury je viditelné odlišení od kultury dominantní. Subkultura většinou vzniká na základě kombinace více činitelů, např. etnická příslušnost, věk, náboženství, politická orientace, vzdělání atd. Jako příklad tohoto postoje může posloužit subkultura hippies. V moderní společnosti vznikla tendence předat výchovu dětí a dospívajících do rukou institucí. Separace od primární rodiny je jedním ze spouštěcích mechanismů vzniku subkultury mládeže. Čím méně funkční byla původní rodina, tím větší důležitost a vliv zaznamená vrstevnická parta. Žádná instituce nemůže plně nahradit primární rodinu. (41)

Proces socializace dospívajících lze chápat také jako vrůstání do společnosti dospělých. K rozvoji fenoménu „subkultura mládeže“ došlo hlavně po druhé světové válce. Vznikl nejdříve jako opozice ke kultuře dospělého světa, postupně však získával specifitější a relativně autonomní charakter. V moderní demokratické společnosti je adolescenční kultura stále větší měrou tolerována a často není v přímé opozici ke světu dospělých. Ti do ní jen minimálně zasahují a berou ji jako něco, co je mimo dosah jejich chápání, nebo na ní nejrůznějším způsobem přímo participují a profitují. Toto tvrzení můžeme doložit např. vznikem specifického „průmyslu pro dospívající“ – oděvní, filmový, potravinářský, sportovní, hudební atd. Z těchto důvodů můžeme často slyšet názor, že subkultura mládeže už dávno není autentická a stále větší měrou se komercializuje. Platí to pravděpodobně jen částečně, protože je vnitřně diferencovaná a některé její odnože komercializaci vyloženě odmítají (např. hnutí punk).

Mezi charakteristiky subkultury mládeže mimo jiné patří používání specifických výrazových prostředků, nošení specifických účesů, poslouchání specifické hudby. Setkávání se s vnějším světem je reprezentováno nejen konkrétními osobními vztahy, ale i zprostředkovanými vztahy k úřadům státní správy, institucím, byrokracii atd. Tyto instituce představují pro adolescenty často anonymní sílu, vůči níž je třeba si zachovat určitý stupeň opatrnosti a nedůvěry. Velkou roli zde hraje to, jaký příklad a přístup jim vytváří generace jejich rodičů a jakým způsobem probíhá přenos zkušeností s institucionalizovanou společností mezi těmito dvěma generacemi.(19)

1.1.4. Student a společnost

Pokud se zamyslíme nad samotným pojmem student, evokují se nám slova: studovat, učit se, připravovat se, skládat zkoušky... Definic pro slovo student existuje v dostupné literatuře mnoho. Pro tuto práci jsem si vybrala definici státní správy sociálního zabezpečení, protože celkem přesně vystihuje postavení studenta v naší společnosti: „Studentem se podle článku 1(ca) nařízení Rady (EHS) 1408/71 rozumí každá osoba jiná než osoba zaměstnaná nebo samostatně výdělečně činná, která studuje nebo získává odborné vzdělání vedoucí ke kvalifikaci úředně uznávané orgány státu EU.“ (42)

Student je tedy někdo, kdo se vzdělává a nevytváří pro společnost hodnoty. To jaké mu společnost vytvoří podmínky pro přípravu na jeho budoucí povolání však podstatně ovlivní tvorbu hodnot v budoucnosti. Proto je důležité, aby byl společností přijímán jako její plnohodnotný člen a stejně tak k němu bylo i přistupováno. Vzdělávání stále více nabývá na významu jako příprava na profesní život, pro uplatnění na trhu práce. Vzděláváním jedinec souběžně vrůstá do dané společnosti a dochází k jeho socializaci. V rámci procesu vzdělávání jsou stále důležitější dovednosti v oblasti informačních a komunikačních technologií. S rozvojem těchto technologií dominuje u dětí v období přechodu ze základní na střední stupeň vzdělávání schopnost je ovládat. Dnešní studenti nemají problém s ovládnutím počítače, mobilního telefonu, MP3

přehrávače, satelitního vysílání televize, DVD...Dovedou „surfovat“ po internetu, vyhledat si zde jakékoli informace a jeho prostřednictvím komunikovat s kamarády. Velké procento studentů uvádí, že ve svém volném čase upřednostňuje právě práci s těmito technologiemi. Dle Saka, Sakové, získávají informační technologie dominantní postavení ve volném čase mládeže. Čas strávený činností spojenou s počítačem se vyšplhá až na 13 hodin týdně, tj. téměř 2 hodiny denně. Můžeme konstatovat, že při správném využití těchto technologií přináší čas s nimi strávený pozitivní výsledky. (36)

1.1.5 Uplatnění na trhu práce

Budoucností pro studenty středních škol máme na mysli vstup do zaměstnání, nebo pokračování ve studiu na vysoké škole. Přechod absolventa, ať už studenta nebo učně, ze školy do zaměstnání je důležitou etapou dospělosti. V posledních letech se u nás zvyšuje počet lidí, kteří kombinují zaměstnání se studiem, a tím se také různí věk mladých lidí při vstupu do prvního zaměstnání.

Vzhledem k výšce nezaměstnanosti absolventů, je nutné pro lepší budoucnost mladých lidí zvyšovat jejich počet ve vyšších vzdělanostních úrovních. Je proto dobrým počinem všech středních škol a učňovských oborů motivovat své studenty k pokračování ve studiu na vyšších stupních škol. Charakteristický nejen pro naši republiku, je v současné době snížený zájem mladých lidí o technické vzdělávání. Nejvíce problematickou se jeví situace zejména v učňovské vzdělanostní úrovni. Důsledkem je zvýšená potřeba a nedostatek odpovídajících pracovníků, která se však projevuje až ve věkové kategorii nad 25 let. Nejen naši zaměstnavatelé, ale i zahraniční firmy častěji požadují maturanty i tam, kde dříve stačili vyučení, protože od nich očekávají větší schopnost a ochotu se vzdělávat.(13)

Jak uvádí Husník, jedním z jevů provázejících soudobé učňovské školství je úbytek kapacit pro vyučení. Příčinou tohoto jevu je mimo jiné i to, že v důsledku slučování učilišť s maturitními obory klesá zájem o vyučení. Jaká je tedy budoucnost učňů v Čechách? Dle některých odborníků, bychom tento problém a tím i starost o

budoucnost mladých lidí vyřešili tím, že bychom přestali s dělením na výuční list a maturitu. Střední vzdělání je prý jen jedno, tak proč tolik lpět na výstupním certifikátu. Záleží na úrovni kvalifikace absolventa a na jeho zaměstnatelnosti. Tyto dva faktory podstatně ovlivňují jeho budoucnost.(15)

Ani nový zákon o zaměstnanosti, který vstoupil v platnost 1.10.2004, neulehčil absolventům vstup na trh práce. Škrtil ze svých stěžejních pasáží pojem absolvent školy. Tím srovnal podmínky pro všechny uchazeče o zaměstnání, bez ohledu na to, zda právě dostudovali.(47)

Mezi příčiny nezaměstnanosti absolventů se na první místo staví absence zaměstnavatele, který by měl o jedince s příslušnou profesí zájem, nedostatek praxe, vysoké počty absolventů daného oboru, ale také nedostatečné znalosti absolventů. Ukazuje se však také, že se vstupem naší republiky do EU využívá možnost najít pracovní uplatnění, zlepšit si jazykovou vybavenost a získat chybějící praxi stále více absolventů.(14)

1.1.6 Práva dětí v ČR, Úmluva o právech dítěte

Úmluvu o právech dítěte ratifikovala ČR v roce 1991(Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č.104/1993 Sb., tzv. recepční norma, na základě které se úmluva po rozdělení ČSFR stala součástí právního řádu ČR).

Zavedení úmluvy do právního systému ČR nepřineslo nutnost zásahu do stávajícího systému právní ochrany dětí a mládeže. To svědčí o tom, že životní standard dětí a mládeže v naší republice je dobrý. Většina práv a osobní rozvoj je dána ze zákona. Z demokratické tradice našeho systému výchovy a vzdělávání vyplývá běžné naplňování participačních práv dětí a mládeže a zákonem jsou i ošetřena práva na ochranu dětí. Neznamená to však, že v ČR je v oblasti naplňování práv dětí vše v pořádku. V každé ze čtyř kategorií práv dítěte vymezených úmluvou, najdeme i u nás problémy, které je nutné řešit.

- 1) Větší pozornost je třeba věnovat negativnímu vlivu životního prostředí na zdraví dětí, účinnějšími legislativními prostředky podporovat zdravou výživu dětí, dbát o důsledné očkování dětí a prevenci úrazů u dětí, v teorii i praxi zpružnit systém sociálně právní ochrany dětí a mládeže.
- 2) Komplexně řešit problém národnostních menšin
- 3) V oblasti ochrany dětí je třeba věnovat větší pozornost problému týrání, zanedbávání, zneužívání dětí, dětské pornografie, prostituce a obchodu s dětmi
- 4) Je třeba se zaměřit na řešení kriminality dětí a mládeže, zneužívání návykových látek a zneužívání dětí k jejich rozšiřování
- 5) Ve zvýšené míře se věnovat prevenci výskytu sexuálně přenosných nemocí

Úlohu prostředníka mezi českou a světovou veřejností v oblasti dětských práv hraje Český výbor pro UNICEF. Jeho úkolem je také upozorňovat na negativní jevy a nutnost jejich nápravy.(7)

Úmluva o právech dítěte byla přijata Valným shromážděním OSN 20.11.1989. Do současnosti ji ratifikovaly všechny státy světa s výjimkou USA a Somálska. Stala se tím nejširše přijatou smlouvou o lidských právech v historii. Obsahuje celkem 54 článků. Dítětem se podle ní rozumí každá osoba mladší 18 let. Jednotlivá práva jsou v úmluvě formulována tak, aby z nich bylo patrné, že jsou součástí celého komplexu práv zajišťujících optimální rozvoj dítěte.

Úmluva o právech dítěte pokrývá čtyři široké kategorie práv dětí:

- 1) Práva na život a přežití
- 2) Práva na osobní rozvoj
- 3) Práva na ochranu
- 4) Participační práva

Přijetím úmluvy na sebe vlády jednotlivých zemí vzaly povinnost zařadit práva v ní obsažená do legislativních norem ve svých zemích. Musí pravidelně podávat Výboru pro práva dětí OSN zprávy o postupu implementace Úmluvy, obhájit je a eventuelně sjednat nápravu v oblastech, ve kterých situace dětí není v souladu s Úmluvou.(7)

První roky nového století charakterizovala pokračující snaha seznamovat dospělé i děti s právy dítěte a s možnostmi jejich realizace. Na mimořádném Valném

shromáždění OSN o dětech představitelé 69 států světa (New York, 2002) schválili dokumenty zveřejněné pod společným názvem Svět pro děti (A World Fit for Children). V návaznosti na výsledky summitu z roku 1990 zasedání projednalo cíle a závazky vlád pro zlepšení života dětí světa v první dekádě nového století a dalo podnět ke zpracování národních akčních plánů pro děti. Tyto plány měly zhodnotit výsledky z různých oblastí života dětí a mladé generace a vytyčit cíle pro její budoucí zdravý vývoj, zejména pro spoluúčasť, kvalitní vzdělávání a ochranu před zneužíváním, vykořisťováním a násilím. Při této příležitosti se konalo rovněž Dětské fórum, které přijalo poselství Svět pro nás.(7)

1.2. Rodina

1.2.1 Rodina a její funkce ve společnosti

Jednou z hlavních a stále nenahraditelných funkcí rodiny ve společnosti je její biologicko-reprodukční role. Vzhledem k tomu, že přirozená reprodukce je stále závislá na přítomnosti (alespoň krátkodobého) rodinného soužití, navazují na tuto funkci rodiny populační opatření v oblasti rodinné politiky. Česká republika však stále nemá svou vlastní, jasně koncipovanou rodinnou politiku a je tak výjimkou mezi většinou zemí EU.

Další funkcí rodiny ve společnosti je ekonomicko-zabezpečovací, která se netýká jen oblasti materiální, ale postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní. Emocionální funkce rodiny je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého, odpovědného, pro nějž je citový vztah trvalou bází jistoty a citovým základem pro všechny členy rodiny. Funkce socializačně-výchovná je nejvýznamnější rodinnou funkcí. Zabezpečuje společenskou kontinuitu a spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně. Jejím těžištěm je v podstatě prosazování a ochrana dětských práv, jak jsou obsaženy v Úmluvě o právech dítěte.(8)

Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, se kterým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Je unikátní a nenahraditelnou institucí proto, že nejlepším možným způsobem spojuje specifické a univerzální. **(22)** Stejně jako dochází k vývoji společnosti, vyvíjí se i rodina. Výrazně se zvyšují očekávání všech jejích členů z hlediska citového, vztahového, i pokud se jedná o seberealizaci. Děti se staly subjektem práva (mají právo na rodiče, právo na vlastní názor, na porozumění a na lásku rodičů a společnosti), déle zůstávají v rodičovském domě. Rodiny jsou však stále izolovanější, mnoho otců i matek se cítí velmi osaměle při rozhodování a zajišťování každodenních životních potřeb, při určování hodnot a potřebných orientačních bodů pro život dítěte. Rodina však dále zůstává privilegovaným místem lásky, ochrany a výchovy. **(41)**

Rodina tvoří základ státu, tváří v tvář změnám trvá a poskytuje útočiště v nepohodě. Představuje sociální zařízení, jehož primárním účelem je vytvářet soukromí pro své členy, které chrání. Nemění svůj tvar ani vnitřní uspořádání. Změny ve svém okolí vyrovnává. Vývoj či pokrok tím rodina nebrzdí, naopak: svou stabilitou dynamiku umožňuje i podporuje, protože brání společenský systém před chaosem a zhroutilím. **(25)**

1.2.2 Rodina jako zázemí a jistota

Dítě od svého narození žije zpravidla v rodině. Tady získává základní zkušenosti ve styku s lidmi. Rodinné prostředí je prvním zdrojem uspokojování potřeb dítěte, ale i prvním zdrojem jeho frustrací. Rodina může příznivě stimulovat vývoj dítěte, ale také ho může brzdit. Poskytuje mu modely k napodobování a identifikaci, předává mu model sociální interakce a komunikace v malé sociální skupině, předává mu určité sociální požadavky a normy. **(6)**

Vliv rodiny se projevuje v sociální komunikaci verbální i neverbální, rodina vytváří předpoklady pro herní aktivity, učení a pozdější pracovní návyky. Formou pohádek, rituálů a tradic předává dítěti duchovní hodnoty a formuje jeho etické cítění. „Rodina

jako jeden z klíčových socializačních činitelů je významným prostředím, ovlivňujícím vývoj všech jedinců, kteří jsou jejími členy.“(39)

Představuje nejmenší sociální jednotku, v níž je obsažena sociální dimenze, entita, která je průsečíkem aktivit jejích členů. Rodina je pro jedince od jeho narození jistotou, setkává se zde s láskou, učí se jí přijímat a dávat. Láskou dospělých je rodina konstituována, je hlavním generátorem lásky, která se následně rozlévá do společnosti. (25)

1.2.3 Vliv rodiny na vývoj dítěte

Rodina jako primární sociální skupina, je pro převážnou většinu dětí a mladých lidí mimo jiné prvotním prostředím volnočasového života a výchovy, která se zásadně podílí na formování jejich osobnosti. Vytváří materiální podmínky a sociální ochranu, začíná s výchovou a vzděláváním, rozvíjí mezilidské vztahy a pokládá základy hodnotové orientaci.(12)

Bez péče rodiny by byl zdravý růst a vývoj dítěte ohrožen. Přítomnost rodinného prostředí je jedním z nejdůležitějších faktorů pro zdravý vývoj psychiky dítěte. Rodina může tento vývoj příznivě stimulovat, ale také jej může brzdit. Dítě v průběhu svého vývoje sleduje jaké názory a postoje týkající se práce, odpočinku a volného času, kultury, vzdělání, morálních a jiných otázek jsou adekvátní, co je úkolem muže a ženy, jak se kdo v rodině chová. Bylo by však mylné se domnívat, že vliv rodiny se týká jen období dětství a mládí. Dítě si nese vzor své rodiny a jejího fungování do svých osobních vztahů, do vztahů k partnerovi, k vlastním dětem, přátelům... (6)

1.2.4 Rodina a společnost

Rodina pro společnost představuje sociální zařízení, jehož základním účelem je vytvářet soukromý prostor pro reprodukci společnosti. Ve svém dnešním stavu se ve

svých funkcích i základní struktuře neliší významně od toho, jak vypadala v minulosti. Už v nejstarších etických a morálně normativních spisech se poukazuje na to, že jakmile lidé přestávají plnit rodinné závazky, společnost ztrácí svou sílu.(24)

V současné době jsou však rodiny vystaveny výraznému vlivu transferu majetku, peněz, růstu bohatství na jedné straně a propadu v životní úrovni až pod hranici chudoby na straně druhé. Řada rodin se musí adaptovat na nové podmínky, což posiluje jejich ekonomickou funkci a prohlubuje sociálně ekonomické rozdíly. Mění se role žen i mužů. Tyto změny a jejich reflexe nutně ovlivňují podobu rodinného života.(23)

1.2.5 Rodina a volný čas

Rodina je pro dítě a mladého člověka prvním prostředím, které vytváří příznivé podmínky pro jeho volný čas. Uspořádání rodinného života by mělo být takové, aby dětem poskytovalo dostatek času a vytvářelo podmínky pro spoluúčast na jeho plánování a prožívání, zajišťovalo finanční a hmotné potřeby, individuální vybavení a informace a podněty pro účast v dalších prostředích mimo rodinu. Způsoby realizace volného času v našich rodinách se v závislosti na jejich sociálním statusu, životním stylu a vztahu k volnočasovým potřebám dítěte značně liší.(12)

Žádoucím, ale zatím nedosaženým cílem je poučený aktivní zájem každé rodiny o to, aby její děti prožívaly svůj volný čas bohatě a smysluplně, na základě svého rozhodnutí a současně za citlivého vedení rodičů a dalších příslušníků rodiny.(47)

Rodina jako inspirátor, pozorovatel i realizátor volnočasových aktivit může svoje děti učit přistupovat k volnému času tvůrčím způsobem a vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny uplatňovat i po založení své vlastní rodiny. Nutným předpokladem pro to je dostatek času věnovaný rodiči dětem a také aktivní přístup k tomu, aby se děti učily využívat svůj volný čas nejen k vlastnímu rozvoji, ale i k prospěchu druhých. Takový přístup však dnes není vlastní každé rodině, naopak je častý nezájem o to čím se její děti zabývají ve volném čase. Demokratické pojetí životního stylu rodiny umožňuje účast dětí na jejím životě a řešení společných otázek mezi něž patří i výběr

volnočasových aktivit. V současné době se postavení rodiny, její možnosti a zájem působit na volný čas svých dětí výrazně diferencují a umožňují uskutečňovat často značně odlišné alternativy.

1.2.6 Ekonomický stav rodiny a volný čas dětí

Součástí každého rodinného rozpočtu jsou příjmy a výdaje. Rodinný rozpočet je nástrojem financování rodinných výdajů. Některé výdaje jako např. nájem, poplatky za energie, různá pojištění, splátky půjček, atd., jsou fixní, rodina je musí zaplatit každý měsíc. Jiné výdaje jsou nepravidelné, nebo mimořádné. Mezi tyto výdaje řadí mnohé rodiny výdaje na využívání volného času svých dětí. Skladba a výše příjmů rodinného rozpočtu je ovlivněna několika faktory. Mezi nejdůležitější faktory ovlivňující skladbu a výši příjmů rodinného rozpočtu patří dlouhodobá a momentální ekonomická situace. Neméně důležitým faktorem je i počet ekonomicky aktivních členů rodiny. V rodinách, kde pracují oba rodiče a případně ještě dospělé dítě, je možné věnovat větší finanční částky na využívání volného času. V rodinách, kde jsou jeden, nebo oba rodiče nezaměstnaní, se tyto částky radikálně snižují a děti z takových rodin musí omezovat své zájmy podle finančních možností své rodiny.(24)

V současné době průměrné rodinné náklady na volný čas rostou, mezi ostatními ukazateli růstu se však umísťují až na posledních místech. Nejpočetnější skupinou, která musí značně omezovat výdaje na volný čas svých dětí, jsou matky samoživitelky.(12)

1.3. Volný čas

1.3.1 Vymezení pojmů

Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí. Někdy se vymezuje jako čas, který nám zůstává po splnění i nesplnění pracovních i nepracovních povinností. Přesnější je však charakteristika volného času jako činnosti, do které člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Hlavní funkcí volného času je odpočinek, zábava a rozvoj osobnosti. Funkce a možnosti volného času komplexně vymezil H. W. Opaschowski:

- > rekreace (zotavení a uvolnění)
- > kompenzace (odstraňování zklamání a frustrací)
- > výchova a další vzdělávání (učení o svobodě a ve svobodě, sociální učení)
- > kontemplace (hledání smyslu života a jeho duchovní výstavby)
- > komunikace (sociální kontakty a partnerství)
- > participace (angažování se na vývoji společnosti)
- > integrace (stabilizace života rodiny a vrůstání do společenských organismů)
- > akulturace (kulturní rozvoj sebe sama, kreativita v umění, sportu, technických činnostech) (28)
- >

1.3.2 Historický pohled

Zásadním zlomem v pojetí a přístupu k volnému času dětí a mládeže se stala druhá světová válka. Způsobila obrovské materiální škody, ale hlavně mnohamilionové ztráty lidských životů včetně příslušníků mladé generace. Umožnila tak docenit význam dětí a mládeže pro budoucnost světa a nutnosti vytvářet předpoklady pro jejich život. Součástí politiky společnosti se stalo poznávání potřeb mládeže, jejich zájmů,

kompetencí, názorů, postojů, hodnot a nových způsobů společenské angažovanosti. Zájem o mladou generaci jako budoucnost lidské společnosti se v poválečných desetiletích stále častěji projevoval ve významných dokumentech světových i evropských struktur. Východiskem se stala Charta OSN, Všeobecná deklarace lidských práv, Deklarace práv dítěte. Deklarace lidských práv umožnila konkretizovat také práva příslušníků mladé generace, východisko pro koncepci politiky vůči této části společnosti(6)

Volný čas prošel ve 20. Století prudkým vývojem: podstatně vzrostl jeho rozsah dosah, vliv a význam pro život jednotlivce, věkových a sociálních skupin, celé mladé generace i společnosti. Zejména ve druhé polovině století se proměňovaly způsoby a obsahy jeho realizace a nabývaly na tempu a dosažnosti. V proměnách doby se také rozvíjely přístupy člověka k oblasti volného času, která dnes prostupuje celý jeho život. Současnou situaci charakterizuje vznik nových podmínek společenského vývoje: uplatnění nových způsobů výroby, moderních informačních a komunikačních technologií, důraz na ekologický zřetel. (36)

Devadesátá léta zásadně změnila situaci evropské společnosti, což se projevilo i v oblasti volného času dětí a mládeže. Zanikla bipolarita a zintenzivnil se evropský integrační proces, přestože oproti původním představám probíhá daleko složitěji. Východiska i praxe koncepce volného času mládeže obou částí Evropy se začala sbližovat. Zařízení pro trávení volného času dětí a mládeže střední a východní Evropy se musela začít vyrovnávat s novými podmínkami své existence. Tyto změny s sebou nepřinesly jen pozitivní fakta, ale také zátěž problémů, které do současné doby nejsou vyřešené.(32)

1.3.3 *Charta výchovy pro volný čas*

Účelem charty je informovat vlády, nevládní organizace a vzdělávací systémy o významu a přínosech volného času. Má být také vodítkem pro činitele podílející se na výchově a informovat je o principech, na nichž mají být založeny volnočasové

výchovy. Tato charta byla navržena komisí pro výchovu a vzdělávání Světového sdružení pro rekreaci a volný čas a schválena předsednictvím asociace v r. 1993. Dokument je rozdělen do tří oblastí: volný čas, vzdělávání a výchova, vzdělávání a výchova pro volný čas. Volný čas charakterizuje jako jeden z nejdůležitějších zdrojů osobnostního, společenského a ekonomického rozvoje, který přispívá ke kvalitě života. Popisuje volný čas jako základní lidské právo, jako fenomén podporující celkové zdraví a pohodu, jako faktor, pomáhající snižovat stres, nudu, ztrátu tvořivosti a odcizení lidí. Předkládá, že hlavním účelem vzdělávání a výchovy je rozvinutí hodnot a postojů vychovávaných a jejich vybavení znalostmi a dovednostmi jež jim dají pocit radosti, jistoty a uspokojení v životě, což je předpokladem pro výchovu jedince jako plnoprávného člena společnosti. Třetí oblast charty (vzdělávání a výchova pro volný čas) říká, že volnočasová výchova hraje klíčovou roli při odstraňování rozdílů v možnostech trávení volného času a v zajištění rovného přístupu ke zdrojům. Říká mimo jiné, že volnočasová výchova musí odpovídat místním podmínkám a potřebám jednotlivých zemí a brát ohled na sociální, kulturní a ekonomická specifika. Dále také nastiňuje nutnost vytvoření nového systému výuky a výcviku pracovníků pro oblast volného času, kteří musí být připraveni tak, aby byli schopni nabízet vzájemně propojené a vynalézavé služby pro trávení volného času.(32)

1.3.4 Co ovlivňuje rozvoj volného času

Kvalitní realizace zájmů a potřeb dítěte a mladého člověka prostřednictvím aktivit ve volném čase patří do oblasti sociálního učení. Uspokojivé začlenění se do volnočasových aktivit je poměrně složitý proces, obsahující faktory motivační, informační, sociální, ekonomické a další. Volný čas dětí a mládeže, je-li naplňován pozitivními aktivitami, hraje významnou roli při utváření osobnosti a pozitivní socializaci. Důsledkem snížení kvality společenské péče o volný čas mladé generace je v mnoha případech i nárůst negativních společenských jevů. K rozvoji volného času napomáhají i změny v institucionálním zabezpečení jeho realizace. Došlo ke

komercializaci kultury a sportu, probíhá revoluce v nástupu informačních technologií. Dominantním médiem se stala televize, která je těžištěm volného času dětí a mládeže. Na předním místě ve volném čase mládeže je poslech reprodukované hudby, návštěvy restaurací a nicnedělání. (17)

Myslím si, že závažným se jeví snížení podílu volného času, který tráví mládež vzděláváním a přípravami na vyučování, což mimo jiné potvrdily i výsledky výzkumu, jež jsem prováděla pro tuto práci. Hrozí zde, že tento trend může mít celospolečenský i ekonomický dopad, protože moderní civilizační procesy jsou charakterizovány provázaností ekonomiky, vzdělanosti, vědy a kultury.

1.3.5 Způsoby využití volného času

Volným časem myslíme čas, v němž si jedinec svobodně, na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost. Současný vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže není příliš pozitivní. Objevuje se spíše pasivita, konzumnost a nenáročnost aktivit. Způsoby, kterými mladí lidé tráví volný čas můžeme rozdělit na aktivní a pasivní. Abychom mohli hovořit o aktivním trávení volného času, musí splňovat následující funkce:

- aktivní přístup k jejich provádění
- kompenzace jednotvárné zátěže
- posilování zdravého způsobu života a zdraví

K realizaci aktivního trávení volného času přispívá často škola, která nabízí v návaznosti na výuku různé spektrum nepovinných předmětů, kroužků apod. Pasivní trávení volného času, je často spojeno se sociálně patologickými jevy, které jsou u dětí a mládeže multifaktoriálně podmíněny. Část mládeže se na „šikmou“ plochu dostává díky akčnímu vakuu ve volném čase. K této části mládeže patří jedinci, kteří mají potřebu získat uspokojující prožitky bez vlastní aktivní činnosti a vlastního přičinění. (32)

Aktivity volného času se staly nedílnou součástí všech fází lidského života od dětství až po seniorský věk. Participují na nich příslušníci všech sociálních i zájmových skupin společnosti. Rozmanitost a dynamika těchto činností poskytuje mladým účastníkům mnoho možností rozvoje, ale také na ně klade nároky a vyžaduje přípravu pro účast na nich. Volný čas je ve všech svých dimenzích významnou složkou přítomného života dětí a mladých lidí, ale i jejich celoživotní perspektivou. (12)

1.3.6 Subjekty angažované ve volnočasových aktivitách

Důležitou úlohu v oblasti volného času mládeže hraje veřejná správa svojí státní politikou ve vztahu k mladé generaci. Zaměřuje se zejména na problematiku zdraví mládeže, preventivní ochranu a opatření chránící děti a mládež před negativními-sociálně-patologickými jevy. Resort MŠMT se v rámci veřejné správy podílí:

- zpracováváním koncepcí působení státu, regionů a obcí v oblasti volného času mládeže a vytvoření vhodné legislativy a přímých a nepřímých ekonomických nástrojů
- tvorbou koncepce výchovy pedagogů volného času,včetně vytvoření systému jejich přípravy a udělování osvědčení opravňující k této činnosti
- výchovou ke zdravému životnímu stylu a prevenci

Školství je jedním z hlavních garantů výchovy mimo vyučování a je gestorem spravujícím četná zařízení plnící tento účel. V naší republice pracují stovky školních družin, školních klubů, domů dětí a mládeže.(45)

Dalšími resorty podílejícími se na volném čase dětí a mládeže jsou:

- > ministerstvo kultury (každoročně vyhlašuje granty na podporu nekomerčního umění pro děti a mládež...)
- > ministerstvo práce a sociálních věcí (podporuje volnočasové aktivity u rizikových skupin dětí a mládeže z pohledu sociálně patologických jevů)
- > ministerstvo životního prostředí (zapojení dětí a mládeže do péče o přírodu a životní prostředí)

- > města, obce, regionální úřady (granty pro občanská sdružení a nevládní organizace pracující s mládeží)
 - > krajské úřady (v rámci činnosti svých odborů školství jsou realizátory koncepcí a strategií volného času na území svých krajů a podílí se na financování této oblasti)
- (18)**

1.3.7 Úloha médií ve volném čase

S médii se mladý člověk setkává denně ve škole, rodině i volném čase. Již v předškolním věku se dnes nabízí dětem mnoho způsobů jejich využití. Jejich prostřednictvím získávají děti i mladí lidé informace o svých vrstevnících i světě dospělých. Uspokojují a rozvíjí své zájmy, inspirují se pro nové způsoby oddechu a zábavy, prožívají chvíle napětí, dobrodružství nebo radosti, dosáhnou-li naplnění svého cíle a někdy se na mediální tvorbě sami podílejí. Takto se vytvořila nová a významná oblast zájmové činnosti, jejíž rozvoj lze předpokládat i do budoucnosti. Vznik nových informačních a komunikačních prostředků neruší, avšak mění média již existující i jejich výchovné a volnočasové využívání. Rozlišujeme různé formy vztahu mezi mladými lidmi a médii:

- děti a mládež se stávají předmětem zájmu médií určených dospělým-média mluví o dětech
- setkávají se s nimi jako uživatelé (čtenáři, posluchači, diváci)-média mluví k dětem
- děti a mládež se sami podílí autorsky, organizačně, nebo technicky na mediální tvorbě-mluví prostřednictvím médií

Média vytvářená dospělými přinášejí informace o životě mládeže, přinášejí rozbor minulého vývoje, nebo současného stavu života a výchovy dětí a mládeže ve volném čase. Přinášejí teoretickou reflexi i metodiku výchovy. Jsou určeny zvláště těm skupinám, které se věnují mladým lidem (učitelům, vychovatelům, rodičům, pracovníkům sociální sféry a dobrovolných sdružení.) Novým pozitivním jevem je, že se v poslední době otázkou využívání volného času dětí a mládeže začaly zabývat

specializované odborné časopisy vycházející v evropském měřítku (např. *Enfants d'Europe...*), rozhlasové a televizní zpravodajství a publicistika, specializované internetové servery apod. Vztah příslušníků mladé generace tak přestává být jednostranným přijímáním informací ze světa dospělých a pomáhá vytvářet aktivní vztah mladých lidí ke společnosti.(32)

1.3.8. *Způsob trávení volného času mládeže v zemích EU*

Součástí organizační struktury EU je Generální ředitelství pro vzdělávání a kulturu, zabývající se mimo jiné i problematikou mládeže. Z jeho iniciativy se uskutečňují průzkumy eurobarometru, kde jsou mladým lidem členských států EU kladeny otázky týkající se jejich životního stylu a otázky související s problematikou EU. Nejvíce se mladí lidé shodují v názoru, že jim členství v EU přináší svobodu cestovat, studovat a pracovat kdekoli v unii (mezi mladými Čechy zastává tento názor 9 z 10 dotázaných). Na otázku, co pravidelně dělají v rámci svého volného času nejčastěji mladí lidé odpovídali, že se věnují sportu. Další zájmy ve volném čase byly schůzky s přáteli, návštěvy restaurací a tanečních zábav. Na předních místech se také umístilo sledování televize, internetu, hraní videoher. Poslední místa v oblíbenosti zbyla na čtení knih, pomoc v domácnosti, dobročinné aktivity. Při srovnání původních členských států s přistoupenými v roce 2004 a 2007 je nejmarkantnější rozdíl v pomoci mladých lidí v domácnosti. V nových členských státech se této činnosti věnuje dvojnásobek mladých lidí než v původních státech. Výzkum také ukázal, že mladí lidé z členských států EU jsou málo organizováni, přičemž organizovanost je podstatně vyšší v původních státech EU. Další zajímavostí je, že hlavním důvodem pro obtížné získávání zaměstnání je podle mladých lidí v EU nedostatek zkušeností a malý počet zařízení, kde mohou získat potřebnou kvalifikaci. Většina mladých lidí také uvedla, že nadále žijí se svými rodiči, protože si z finančních důvodů nemohou dovolit vlastní bydlení, nebo jim v tom brání nedostatek vhodných bytových možností. Tato studie poskytla zajímavý obraz o životě a volném čase mladých Evropanů. Ukázala, že i dnešní generace mladých lidí řeší

obdobné problémy jako generace předešlé. Je z ní však zřejmé, že život mladých Evropanů zaznamenává celkově pozitivní vývoj.(51)

1.3.9 Společnost a volný čas mládeže

Volný čas, jeho naplňování a využívání je problém, který zasahuje do oblasti pedagogiky, sociologie, psychologie a dalších. Zároveň je ale úspěšným podnikatelským odvětvím, které jde často proti pedagogickým a společenským snahám. Ve stávající společnosti se projevuje relativní nárůst volného času mládeže např. osvobozováním od dříve obvyklých povinností souvisejících s chodem domácnosti, nebo pomocí v hospodářství. Mění se systém hodnot nejen mladých lidí, ale celé společnosti. Filozofická kategorie „být“ se nahrazuje kategorií „mít“ - vlastnit. Kvalita a intenzita osobního zážitku je nahrazována jeho kvantitou. Lidé se místo vlastního aktivního konání volnočasových aktivit uspokojují sledováním aktivit jiných, zprostředkovaným masmédií. O volném čase se hovoří jako o rizikovém faktoru. Jeho množství relativně vzrůstá, kvantita však neznamená automaticky jeho kvalitní využívání. Neovlivňování volného času a výchovy k němu společností a ponechání této oblasti zcela na komerci, by mělo nedozírné následky. Pokud není nabídka volnočasových aktivit v místě dostatečná a odpovídající, mohou si mladí lidé nacházet aktivity, které jsou společensky nežádoucí. Je známo, že výchova je levnější a úspěšnější než převýchova. Proto prostředky vynaložené do ovlivňování volného času mladé generace jsou investicí do budoucna.(44)

1.4. Zájmové činnosti

1.4.1 Terminologie

Zájmové činnosti můžeme chápat jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci. Aktivní účastí na zájmových činnostech se děti a mladí lidé učí plánovat činnosti, řešit problémy, promýšlet cesty k dosahování stanoveného cíle, postupovat podle předem daného plánu, překonávat překážky a objektivně hodnotit výsledky vlastní činnosti. Zájem lze popsat jako osobnostní vlastnost, vyjadřující vztah k předmětům či jevům, jimž člověk připisuje zvláštní význam. Vzbuzuje snahu o aktivní kontakt s předmětem zájmu a jeho poznávání, případně ovládání či zvládání. Tato skutečnost se promítá do činností člověka, jejichž vykonávání je vždy spojeno s citovými prožitky.(28)

V pedagogickém slovníku najdeme definici zájmové činnosti jako pěstování a rozvíjení specifických sklonů, zájmů a koníčků v individuálních činnostech jednotlivců jako součást informálního vzdělávání, nebo v zařízeních pro výchovu mimo vyučování jako součást neformálního vzdělávání.(34)

1.4.2 Význam zájmových činností a jejich cíle

Význam zájmů pro rozvoj schopností jako trvalejších vlastností osobnosti je nepřehlédnutelný. Spočívá v tom, že se jedná o činnost aktivní, ne zábavní a odpočinkovou. Tím, že se mládež aktivně účastní zájmových činností, učí se tyto činnosti plánovat, plánovat svůj volný čas a vytvářet řešení vzniklých problémů. Zájmy patří mezi vlastnosti aktivačně-motivační, vedou osobnost k aktivitě a vyvolávají motiv k činnosti zaměřené určitým směrem. Podle Němce můžeme zájmové činnosti rozdělit podle zaměření, např. na oblast společensko-vědní (jazykové kroužky, vlastivědné

kroužky, sběratelství), technicko-praktické (kroužky ručních prací, vaření), přírodovědné (chovatelské, rybářské, pěstitelské), vědeckotechnické (modeláři, radioamatéři, motoristé), esteticko-výchovné (divadelní, recitační, výtvarné), sportovní..., turistické a tělovýchovné (floorball, atletika, gymnastika, plavání, bruslení).(28) Hodnotná zájmová činnost by měla být trvalou součástí života dětí a mládeže. Je jednou z nejpřitažlivějších činností, která vyplňuje jejich volný čas a je současně významným prostředkem výchovy všestranně harmonicky rozvinuté osobnosti. Zájmová činnost je významná v podněcování, podpoře a rozvíjení samostatnosti, tvořivosti a zdravé společenské aktivitě. Účast mladého člověka na společensky hodnotné a pedagogicky vedené zájmové činnosti, vytváří návyk zabývat se i v dospělosti užitečnou činností a účelně využívat svůj volný čas.(32)

Hlavním cílem zájmových aktivit je aktivní a smysluplné využívání volného času. Je důležité, aby byl mladý člověk vychováván v aktivní, tvořivou, samostatnou a zodpovědnou osobnost. Předpokládáme, že následováním správných vzorů a osvojováním si správných vzorců chování jednou budou dnešní mladí lidé vychovávat svoje děti ke správnému a kvalitnímu využívání volného času a zároveň tím předcházet sociálně-patologickému chování. Dalším cílem zájmových činností je aktivně zapojovat také děti z nefunkčních rodin, zdravotně postižené děti a děti osamělých a nezaměstnaných rodičů. V neposlední řadě je také velmi důležité v rámci zájmových činností prosazovat a uskutečňovat integraci dětí a mládeže mentálně a tělesně postižené, obtížně přizpůsobivé, ohrožené a invalidní.

Obecné cíle zájmového vzdělávání u nás vychází z §2. Zák.č.561/2004 Sb.- Školský zákon. Konkrétní cíle, které naplňují zájmové činnosti si stanovují konkrétní zařízení a instituce pro volný čas mládeže. Pro ilustraci uvádím příklad cílů zájmových činností stanovených Domem dětí a mládeže v Nýrsku:“ Zájmové činnosti dětí a mládeže se realizují ve všech zájmových oblastech formou pravidelných, příležitostných a spontánních aktivit. Cílem zájmových činností je naučit účastníky aktivně využívat svůj volný čas, rozvíjet svůj zájem i talent, získávat nové poznatky, zkušenosti, dovednosti i návyky. Realizovat se v kolektivu ostatních účastníků, případně se umět adaptovat v různém kolektivu i prostředí.

1.4.3. *Participace mladé generace*

Pojem participace doslova znamená účastnictví. V našich podmínkách činnosti subjektů dětí a mládeže se vžilo pojmem participace souhrnně označovat činnost či podíl dětí a mladých lidí na veřejném a společenském životě. Důležitou oblastí činnosti školských zařízení pro volný čas dětí a mládeže i organizací dětí a mládeže, je výchova k participaci ve smyslu toho, co participace je, jaký má význam pro mladého člověka a aktivního zapojení do ní. Participaci chápeme jako právo mladých lidí účastnit se procesů rozhodování na místní úrovni, ale i právo účastnit se na ovlivňování základních podmínek a procesů, které se mladé generace dotýkají. Je však nutné předpokládat, že stávající mladá generace bude potřebovat určité časové období, aby mohla zaujmout k otázkám sociální participace adekvátní postoj odpovídající stavu společnosti. Děti a mládež by měly mít možnost „mluvit“ do procesů, které se jich bezprostředně týkají. Tato možnost ba však měla být praktická a nikoli jen tzv. „na oko“, protože mládež rychle rozpozná, zda jde o hru na něco nebo o skutečnou činnost. Zklamou-li se, je velice obtížné je znovu pro cokoli získat. Participace je i to, když budou mít děti možnost spolurozhodovat o náplni činnosti svého zájmového kroužku či oddílu. Problematikou participace dětí a mládeže se již delší dobu zabývají některé nestátní neziskové organizace, např: DUHA, Pionýr a další. Již třetí rok probíhají aktivity pražského studentského Modelu spojených národů, který simuluje jednání Valného shromáždění, Rady bezpečnosti a Hospodářské a Sociální rady OSN. V současné době pracuje 60 místních a regionálních dětských a mládežnických parlamentů. Pracují při školách a školských zařízeních a základních člancích DUHY po celé republice. Činnost těchto parlamentů každoročně vrcholí zasedáním Národního parlamentu dětí a mládeže v Praze.(20)

1.4.4 Prostředí pro zájmové činnosti

V minulých stoletích byly místem pro trávení volného času prostory šlechty jako tehdejší společenské elity. Později se začala volnému času otevírat města a jejich nejbližší okolí a přírodní prostředí mimo město. Tady lidé odpočívali, věnovali se sportu, jezdili na výlety a vycházky a takto si prostředí mimo město osvojovali pro své volnočasové aktivity. Později se začaly volnočasové aktivity dětí a mládeže, většinou nemajetných rodin, rozvíjet v přirozeném, ale ne příznivém prostředí města: na ulicích, v prolukách městské zástavby, na volných, jinak nevyužívaných prostranstvích. Taková místa slouží dodnes neorganizované dospívající a dospělé mládeži. Oblíbeným prostorem realizace zájmových činností se natrvalo stala příroda, která umožňuje poznávací i oddechové pobyty příležitostné i dlouhodobé. V prostorách osídlených a kultivovaných to jsou historicky či umělecky přitažlivá místa, která se stávají cílem jednorázových výletů, nebo kulturních akcí. V posledních letech se volnočasová kultivace přirozených prostor denního života uskutečňuje rovněž prostřednictvím sportovních aktivit. Vytvářejí se tím příznivější podmínky pro aktivní i diváckou účast na příležitostné i pravidelné činnosti.(12)

1.4.5. Dostupnost zařízení zájmových činností

Život ve městech umožňuje dětem a mladým lidem neformální individuální i společné zájmové činnosti. Volnočasových aktivit organizovaných institucemi a sdruženími se zúčastňuje mnoho lidí různého věku, vytvářejí se zde četné kontakty a jejich účastníci jsou chráněni před zdravotními, bezpečnostními, sociálními a výchovnými riziky. V městském prostředí však převažuje anonymita a odtažitost sociálních vztahů a často také nezávaznost a neodpovědnost vzhledem k sobě a svému okolí. Projevují se zde častěji sociálně patologické jevy. Rychlý průběh kumulace volného času ve městech vytváří velké možnosti častého informálního i neformálního působení, současně však také vyvolává problémy, pokud se souběžně nevytváří vhodné

podmínky života dospělých i mladých obyvatel. V současnosti se vyostřují rozdíly mezi sociálně úspěšnými a znevýhodněnými skupinami obyvatel a jejich dětmi. Pro některé jsou k dispozici zařízení na vynikající úrovni, mnohým však přes veškerý pokrok zůstávají k dispozici jen ulice, náměstí a jiné městské prostory jako místa spontánního shromažďování.(32)

Výraznou proměnou prochází realizace volného času a zájmových aktivit i mimo město, tedy na venkově. Sem přenáší nemalou část svých aktivit městské rodiny prostřednictvím chalupaření, chataření apod. Celkový počet obyvatel vesnic klesá (včetně dětí a mládeže), takže na některých místech zanikají školy nebo kulturní zařízení, která tradičně představovala činitel rozvoje obce. Roste však mobilita mladých lidí i místních dětí a stále častější je možnost jejich účasti na zájmových aktivitách mimo bydliště. Na vesnici však současně přetrvávají některé tradiční způsoby pasivního trávení volného času. Získávání dětí a mladých lidí na vesnici pro lepší využívání volného času, zůstává i přes zmenšující se rozdíly mezi venkovskou a městskou populací náročným úkolem.(12)

1.4.6 Školská a mimoškolská zařízení zájmových činností mládeže

Mimoškolní výchova a vzdělávání dětí a mládeže je považována za velmi důležitou oblast práce s dětmi a mládeží. Proto MŠMT do budoucna slibuje podporu dalšímu rozvoji mimoškolní činnosti na školách základních i středních. Tato činnost probíhá prostřednictvím školských zařízení pro zájmové vzdělávání.

Typy školských zařízení:

- 1) Školní družiny (ŠD) - jsou zřizovány jako součást základní školy a určeny žákům mladšího školního věku. Mohou být také zřízeny jako samostatné zařízení sloužící jedné nebo více školám. Jsou zřizovány podle § 20 zákona č.76/1978 Sb. Řídí se vyhláškou MŠMT č. 87/1992 Sb., o školních družinách a školních klubech. Do školní družiny jsou přihlášení žáci zpravidla k pravidelné docházce.

- 2) Školní klub (ŠK) – je dle stávající legislativy určen žákům II. stupně ZŠ a žákům víceletých gymnázií odpovídajících nejvýše 9. roč. ZŠ. Spolu se ŠD mohou tvořit při ZŠ jeden organizační celek a organizovat společné činnosti. Základem činnosti ŠK jsou zájmové aktivity organizované formou různých kroužků a průběžnou nabídkou spontánních činností a dalších aktivit. Do ŠK se mohou žáci přihlásit k pravidelné docházce, nebo jen do některých kroužků.
- 3) Domov mládeže (DM) – je typově odlišné zařízení od ostatních zde uvedených. Je to školské zařízení poskytující žákům středních škol a vyšších odborných škol kvalifikované výchovné působení, ubytování a stravování. Obsah výchovné činnosti v DM navazuje na obsah výchovné a vzdělávací práce střední školy. DM mohou být součástí střední školy, učiliště, nebo jsou samostatné a slouží žákům více škol. V základním pojetí DM pracují vychovatelé se žáky rozdělenými do výchovných skupin.
- 4) Středisko pro volný čas dětí a mládeže (SVC) – jsou v běžné praxi v naprosté většině domy dětí a mládeže (DDM). Jsou to zpravidla právní subjekty řídicí se vyhláškou MŠMT ČR č. 432/1992 Sb., o střediscích pro volný čas dětí a mládeže. Struktura činností a aktivit je dána u každého DDM místními podmínkami. Touto vyhláškou jim byly stanoveny činnosti:
 - > pravidelná zájmová činnost: je organizovaná v zájmových útvarech (kroužek, klub, kurz)
 - > zájmová činnost příležitostná: zahrnuje nabídku organizovaných příležitostných nebo cyklických akcí výchovně-vzdělávacího nebo rekreačního charakteru
 - > nabídka spontánních aktivit: je průběžná nabídka činností, které jsou pedagogicky a organizačně ovlivňovány pedagogy nepřímo, např.: otevřené dětské herny, sportoviště, čítárny, posilovny, poradenská a konzultační střediska. Vyším typem nabídky spontánních aktivit je nabídka pro talentované děti a mládež s vyhraněnými zájmy
 - > garance a organizace soutěží a přehlídek vyhlašovaných nebo doporučených MŠMT ČR

- > práce s talentovanou mládeží: vytváření speciálních zájmových útvarů pro talentované jedince, individuální práce s dětmi mimo zájmové útvary, zadávání a řešení tematických úkolů a pořádání soutěží, turnajů a přehlídek, vzdělávací akce, odborná soustředění a expedice
- > prázdninová táborová činnost: organizovaná činnost s dětmi, mládeží a rodiči s dětmi, provozovaná v době dlouhodobého volna (letních jarních, vánočních prázdninách)
- > odborná pomoc: poskytování odborné pomoci ostatním subjektům pečujícím o volný čas dětí a mládeže v resortu školství i občanským sdružením pracujícím s dětmi a mládeží. **(20)**

O volný čas dětí a mládeže pečují další organizace a zařízení, kladoucí si podle svého zaměření různé cíle vzdělávacího, výchovného nebo rekreačního zaměření. Po roce 1990, po rozpadu Pionýrské organizace Socialistického svazu mládeže, vznikla řada nových dětských organizací, ale byla obnovena i činnost organizací, které navazovaly na činnost před rokem 1948. Na činnost registrovaných dětských sdružení s masovou členskou základnou účelově přispívá MŠMT ČR. Ze státních dotací jsou kryty zejména hospodářsko-právní výdaje. Nestátní neziskové organizace (NNO) představují významný prvek v systému práce s dětmi a mládeží. Plní nezastupitelnou roli v oblasti neformálního vzdělávání a výchovy, nabídky zájmových činností v oblasti volnočasových aktivit, práce s rizikovými skupinami dětí a mládeže a práce s nezaměstnanými mladými lidmi. Svými funkcemi doplňují působení rodiny a školy a dalších subjektů. Jejich činnost lze považovat za základní prvek v budování občanské společnosti. Na podporu NNO stát pracujících s dětmi a mládeží vynakládá stát stále vyšší prostředky. Kromě MŠMT se svými dotacemi na činnost těchto organizací významně podílí také MPSV, MZ, MV, MK, MŽP. V současné době působí v ČR několik stovek NNO, pracujících s dětmi a mládeží. Jejich členská základna čítá kolem 230 tis. dětí a mladých lidí. Mezi nejznámějších a největší nestátní neziskové organizace patří.:

- > Junák, svaz skautů a skautek ČR: sdružení vychází ze světového skautského hnutí založeného ve Velké Británii. Posláním junáka je vést své členy tak, aby byli připraveni plnit své povinnosti vůči bližním, společnosti a vlasti.
- > Pionýr: definuje se jako demokratické, dobrovolné, samostatné a nezávislé sdružení dětí, mládeže a dospělých. Zabývá se osvětovou, kulturně výchovnou, charitativní činností a uspokojováním zájmů a potřeb dětí a ostatních členů sdružení.
- > Duha: otevřené sdružení jednotlivců i kolektivů bez ohledu na členství v dalších organizacích. Hlavní důraz klade na vytváření a realizaci programů pro děti a mládež. Zaměřuje se na hry, psychologické hry a recesi.
- > Brontosaurus: nezávislé hnutí dětí a mládeže zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí.
- > YMCA: křesťansky orientované a nevýdělečné sdružení usilující o plnohodnotný život mladých lidí.
- > Česká národní rada dětí a mládeže: střešní struktura významných českých NNO, zabývajícími se volnočasovými aktivitami dětí a mládeže. Na základě společně přijaté strategie je oprávněna jednat vůči třetím subjektům v ČR i v zahraničí jménem svých sdružení. Sdružuje kolem 58 organizací, z nichž mohu jmenovat:
 - > Asociace mladých debrujárů
 - > Asociace křesťanských sdružení mládeže
 - > Mládež českého červeného kříže
 - > Salesiánské hnutí mládeže
 - > Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí
 - > Asociace středoškolských klubů v ČR
 - > Česká sekce DCI – sdružení zastánců dětských práv
 - > Česká tábornická unie
 - > Sdružení mladých ochránců přírody
 - > Fond ohrožených dětí
 - > Asociace středoškolských klubů v ČR a další (17,32)

1.4.7 Přístup státu k volnočasovým aktivitám dětí a mládeže do budoucnosti

Do budoucího období si stát ve své koncepci státní politiky pro oblast dětí a mládeže stanovil několik cílů:

- > provázat a koordinovat nabídku volnočasových aktivit pro děti i mládež. Stát a kraje, resp. obce vytvoří předpoklady pro účinnou koordinaci nabídky činností ve školách a školských zařízeních pro zájmové vzdělávání a efektivní dotační a jinou politikou podporovat také činnosti NNO a dalších osob.
- > posilovat a rozvíjet zařízení pro volný čas dětí a mládeže. K naplnění tohoto cíle je nutné vytvořit podmínky pro rozvoj a organizování spontánních a příležitostných aktivit pro neorganizované děti a mládež.
- > zkvalitnit přípravu pracovníků s dětmi a mládeží, neboť od ní se odvíjí kvalita zájmových aktivit. Proto bude systematicky podporováno vzdělávání pedagogů volného času v zařízeních pro zájmové vzdělávání, a dobrovolných pracovníků s dětmi a mládeží v NNO.
- > zvýšit mobilitu mládeže. Za tímto účelem bude provedeno vyhodnocení přínosu programů pro mobilitu mládeže, bude kladen důraz na eliminaci překážek v přístupu mládeže k těmto programům a jejich využívání. V rámci informačního systému pro mládež budou rozšířeny části věnované podmínkám práce a studia v zemích EU.
- > nadále bude věnována pozornost rozvoji mezinárodní spolupráce v oblasti mládeže dalších oblastech (např. legislativa, participace, informace...)
- > oblast volného času a zájmových činností mládeže bude zabezpečována a koordinována regiony a obcemi prostřednictvím vlastní dotační politiky, kterou budou podporovat nejen NNO, ale i další subjekty, které pečují o zařízení pro volný čas dětí a mládeže
- > MŠMT ve spolupráci s regiony vytvoří podmínky pro prohloubení spolupráce škol a školských zařízení s NNO, zabývajících se výchovou a vzděláváním mimo vyučování a to především v oblasti prostorové a materiální podpory. Zvláštní

pozornost bude věnována sociálně či jinak znevýhodněným dětem a mládeži s mimořádným nadáním.(18)

1.5 Rizikové chování mládeže

1.5.1 Vymezení pojmů

Rizikové chování je jev, jímž se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním, nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot. Je to chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým, či celospolečenským poruchám a deformacím.(30)

Pro takové chování se používá i označení sociálně patologické chování. Oba pojmy jsou v naší společnosti vžitá a používají se ve stejné míře.

Problematika sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v současné době znepokojuje jak odborníky, tak i laickou veřejnost. Snížení rizika jejich vzniku a důsledku je jedním ze současných témat, jejichž význam zaznamenává trvalý růst. K tomu přistupuje i skutečnost, že oblast sociálně patologických jevů a jejich prevence je značně obsáhlá a různorodá. Problémy mají z hlediska analýz a řešení charakter interdisciplinární a jsou složité. Rovněž vztah jednotlivců k těmto problémům je odlišný.

Mezi sociálně patologické jevy u dětí a mládeže zařazujeme širokou škálu výchovných problémů a poruch chování, včetně zneužívání návykových látek. Rizikové chování mládeže se projevuje:

- kriminalitou a delikvencí
- > závislostí na patologické hře
- > extremismem

- > sektářstvím
- > záškoláctvím
- > zneužíváním návykových látek
- > šikanou, vandalismem a jinými formami násilného chování
- > rizikovým sexuálním chováním
- > závislostí na počítači, TV, videu
- > alkoholismem a kouřením
- > xenofobií, rasismem, intolerancí a antisemitismem (44)

1.5.2 Příčiny rizikového chování

Na vzniku každé z forem rizikového chování se podílí několik faktorů. Mezi základní faktory můžeme zařadit osobnost člověka a vlastnosti jeho organismu (např. fyziologické reakce) a vlivy vnějšího prostředí (např. tradice). Významnou roli při vzniku sociálně patologického chování hrají také tyto faktory:

- aktuální stresová situace jako spouštěč
- míra neschopnosti a neochoty člověka přiznat riziko řešení problémů pomocí rizikového chování
- neuspokojivé sociální zakotvení a nefungující vztahy s lidmi schopnými poskytnout potřebnou pomoc

Sociálními rizikovými faktory jsou:

- městské prostředí
- porucha funkce rodiny
- nižší úroveň vzdělání, které předcházela neúspěšnost ve škole
- zvýšený vliv party, která má své vlastní, odlišné hodnoty a normy

Pravděpodobný vznik rizikového chování zvyšují také psychické faktory:

- emoční prožívání typické nedostatkem vnitřní pohody, zvýšenou dráždivostí a labilitou, častým psychickým napětím, úzkostí či depresí a pocitem frustrace
- extrémní a neadekvátní sebehodnocení, nízká sebedůvěra

- odchylky v oblasti autoregulace
- rigidita reagování

Dalším rizikovým faktorem pro vznik sociálně patologického chování je věk. Nejčastěji se toto chování vyskytuje u mladých lidí ve věku 15 až 24 let. V době dospívání má největší význam přítomnost. Ohrožení a výstrahy týkající se vzdálené budoucnosti nemají velkou přesvědčivost. Zvýšená je i tendence riskovat, mladistvým chybí zkušenost a náhled na vlastní zranitelnost. Odmítání hodnot a stylu života dospělých se projevuje rizikovým chováním a různými druhy experimentů. **(50)**

Matoušek uvádí, že příčin rizikového chování mládeže bývá mnoho a určitě je nemůžeme poznat všechny. Ani si nedokážeme představit všechny vazby mezi nimi. Nedá se říci ani určit, že by příčinou byla jen nefunkční rodina, nebo jen vrstevnická parta, nebo jen nuda a nicnedělání. Nicméně se přiklání k myšlence, že rodinné prostředí je jedním z nejvýznamnějších faktorů, který se podílí na vzniku sociálně patologického chování mladistvých. **(21)**

1.5.3 Způsoby rizikového chování mládeže

1) Nadužívání drog :(abúzus)

Jedná se o nadměrné užívání drog, nebo jejich užívání v nepříjemných situacích (dětský nebo mladistvý věk, těhotenství, užívání při práci). Nemusí vést bezpodmínečně k návyku, skrývá však v sobě nebezpečí zvyšování dávek, stejně jako rostoucí závislost na droze. Drogové spektrum sestává z: opiátů (opium, morfin, heroin, kodein); stimulačních drog (přírodní-koka, crack, kata; syntetické-pervitin, ice, extáze); kanabis (konopí, marihuana, hašiš); halucinogenů (meskalin, muchomůrky, durman, lysohlávký, LSD); těkavých látek (éter, chloform, toluen); syntetických narkotik (dolsin, metadon, buprenorfin). **(29)**

Experimentování a užívání drog mezi mládeží je rozšířeným sociálně patologickým jevem. Nese s sebou mnoho zdravotních i sociálních rizik a může poznamenat celý život jedince. Obecně platí, že zájem o drogy ze strany dětí a mládeže stoupá a zároveň se

snižuje věk prvního užití drogy, což je považováno za velký problém do budoucna. Čím nižší věk prvního užití drogy, tím větší riziko, že do budoucna dítě drogám propadne. Tuto souvislost prokázaly tzv. Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD). Nejoblíbenější drogou mezi českou mládeží je marihuana. Většinou se kouří v podobě smotaných „jointů“, ale může se i přidávat do pokrmů a nápojů. Patří mezi tzv. lehké drogy a v souvislosti s ní se hovoří o psychické závislosti.(43)

Podle Nožiny přinesl výzkum o užívání drog mezi středoškoláky z r. 1994 celou řadu závažných zjištění. Zkoumaný vzorek tvořilo 4 000 středoškoláků a více než jedna třetina dotazovaných středoškoláků připustila, že má zkušenost s některou z drog a přibližně jedna šestina užívá drogy opakovaně. Podle této studie jsou nejohroženější částí populace muži, studenti v nejvyšších třídách středních škol, zejména na středních průmyslových učilištích a gymnáziích. Dále ti, co vyrostli ve velkých městech, děti z nejméně vzdělaných rodin a studenti, kteří žijí odděleně od rodičů. Nejvíce drogově závislých bylo mezi gymnazisty, jejichž rodiče jsou vysokoškoláci, což naznačuje negativní vliv liberálního prostředí.(29)

2) Šikanování

Bendl definuje šikanu mezi dětmi a mládeží takto: „Šikanování říkáme tomu, jedno nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině.“ Nebezpečnost působení šikany spočívá zejména v její závažnosti a dlouhodobosti. Jedinec, který projde martirem šikany, si nezdá, že nese následky na duševním fyzickém zdraví celý život. K nejčastějším příčinám šikany se řadí snaha vypadat mužně, touha po moci, přání ovládat druhého, motiv krutosti, zvědavost, frajeřina, nuda a s ní spojená touha po senzaci. Jedním z faktorů, který má podíl na šikanování a jeho vzestupu, je nárůst sociálních rozdílů mezi lidmi, který u nás nastal po roce 1989 a dosud se stále zvyšuje. Prevenci šikany rozdělujeme na primární, sekundární a terciální. Primární prevence se uplatňuje v případech, kdy k šikaně ještě nedošlo a spočívá ve výchově harmonické osobnosti

dítěte, informovanosti dětí, rodičů a veřejnosti o šikaně, preventivních aktivitách ve škole. Sekundární prevence obsahuje včasnou diagnostiku, bezodkladné řešení šikany, pedagogická opatření včetně výchovné práce s agresory. Terciální prevence u nás prakticky neexistuje. Jedná se o možnost škol využít speciální pracoviště, celodenně pracující s agresory. Základním předpokladem úspěšného boje proti šikaně je připuštění si množnosti jejího vzniku a existence. Dalším předpokladem je odvaha obětí a jejich okolí oznamovat jednotlivé případy na příslušná místa a v neposlední řadě odborná erudovanost všech pedagogických pracovníků v oblasti prevence a řešení šikany.(3)

3) Alkoholismus a kouření

Přesto, že podávání alkoholu osobám mladším 18 let je trestně postižitelné, většina adolescentů udává první zkušenost s alkoholem v období mezi 9. a 11. rokem života. Na základě výzkumů bylo zjištěno, že děti nejčastěji získávají alkoholický nápoj doma a z rukou rodičů dostávají alkohol jako lék. Abstinentský životní styl se dětem a mládeži nejeví jako imponující. V dětském kolektivu se pítí váže nejčastěji na party a je provázeno často i jinou delikvencí. Ve vyšších třídách škol pijí zpravidla žáci neukázněni, problémoví, s horším prospěchem, ale také žáci a studenti družní, dominantní a v kolektivu oblíbení. S přibývajícím věkem mládeže stoupá informovanost o škodlivosti alkoholu, paradoxně zároveň roste tolerance k pití alkoholu a odmítání abstinence jako životního programu. Sociální tlak okolí pijící společnosti je účinnější než výchova v rodině či škole, i než obava o své zdraví. Základní legislativní normu, která zakazuje dětem konzumovat alkoholické nápoje, nedodrží 90% dětí a mladých lidí.(43)

Na základě výsledků studie ESPAD z r. 1999 se ukázalo, že 94% dotázaných studentů středních škol konzumovali v posledním roce alkohol, zatímco evropský průměr činil 83%. Obdobně je v ČR také vyšší podíl těch, kteří byli v posledním roce opilí.(9)

Nešpor uvádí, že hlavním důvodem proč u nás přibýlo problémů s alkoholem a ostatními návykovými látkami je pronikavé zvýšení jejich dostupnosti a dále okolnost, že mnoho rodičů se více věnuje svému povolání a nemá na své děti dostatek času.

Nejrozšířenějšími návykovými látkami u nás jsou tabák a alkohol. V roce 1995 byla zástupci vlád evropských zemí přijata v Paříži Evropská charta o alkoholu. V rámci charty jsou i partie týkající se dětí a mládeže, které hovoří o tom, že všichni lidé mají právo od časného věku na nestranné informace a vzdělávání týkající se následků konzumu alkoholu na zdraví, pro rodinu i pro společnost. Dále se zde hovoří o tom, že děti i dospívající mají právo vyrůstat v prostředí, které je chráněno před negativními důsledky konzumu alkoholu a pokud možno i před propagováním alkoholických nápojů. Mezi strategiemi tohoto dokumentu se děti a mládeže týká: Vytváření vzdělávacích programů počínajících v časném dětství. Napomáhání zdravému omezení dostupnosti alkoholu u mladých lidí a ovlivňovat cenu např. zdaněním. Prosazovat striktní regulaci přímé i nepřímé reklamy alkoholických nápojů. Zajišťovat, aby žádná forma reklamy alkoholických nápojů nebyla zaměřena speciálně na mládež, např. spojováním alkoholu a sportu.(27)

Kouření

Kouření je: vdechování tabákového kouře, jímž se dostává do organismu více než 2000 různých chemických látek schopných dalších reakcí, které mají mnohdy významné účinky na lidský organismus. Kuřáctví je zařazeno jako nemoc a jeho diagnóza je pod číslem F-17(drogová závislost). Tabákový kouř vzniká nedokonalým spalováním tabáku. Vliv kouření na mládež je veskrze negativní. Nejčastějšími zdravotními komplikacemi bývá častější nemocnost mladistvého kuřáka, respirační infekce, zhoršení astmatu, častější chronické onemocnění dýchacích cest, ztížená fyzická aktivita, u dívek až 3x vyšší pravděpodobnost neplodnosti..(46)

V naší zemi kouří více dětí než dospělých, kouří více než 50% dětí. S kouřením začínají v průměru ve 12 letech, a (což je alarmující), kouří legálně. Ilegální je pouze prodej cigaret dítěti. Má-li lidstvo přežít, je vyrovnání se s pandemií kouření nevyhnutelné. Dítě nemá naprosto žádnou šanci individuálně se bránit proti promyšlené strategii tabákového průmyslu. Ten dobře ví, že pokud se nerepresivním, zdravím ochranným zákonem důsledně ošetří zákaz dětského kuřáctví, tabáková pandemie brzy skončí. Tato nemoc je do společnosti distribuována v 90% skrze nezletilce, kteří

začínají kouřit mezi 12 – 13 rokem věku. Více než polovina dětí opouštějící školský systém na úrovni střední školy, či učiliště je na cigaretové droze. Je pouze v moci kvalitního zákona o povinných veřejnoprávních informacích a zákazu dětského kuřáctví radikálně zvrátit toto civilizační ohrožení ve prospěch zdravé společnosti.(48)

4) Záškoláctví

Záškoláctví je úmyslné zameškávání školního vyučování. Žák o své vlastní vůli, většinou bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku. Jedná se vlastně o formu útěku žáka ze školy. Vyskytuje se na základních školách i středních školách již od 1. ročníku. S postupujícím věkem, zvláště v období puberty, se počet zmeškaných hodin zvyšuje. Záškoláctví je neklasičtější asociální poruchou u dětí, kdy se jedná o absenci ve škole bez řádného omluvení rodiči či lékařem. Dopouštějí se jej jedinci, kteří neplní, nebo nejsou schopni plnit školní povinnosti a dostávají se do stresujících situací. Patří sem i skupina dětí, které škola prostě nebaví. Rozlišujeme záškoláctví, které má impulzivní charakter a záškoláctví účelové, plánované. Nejčastější příčiny záškoláctví jsou: negativní vztah ke škole, vliv rodinného prostředí, trávení volného času. Z posledních výzkumů v této oblasti vyplývá, že nejčastější příčinou záškoláctví v současné době je strach z písemných testů, nezájem o školu a šikana. Snaha dítěte vyhnout se škole se projevuje různými způsoby úniku. Záškoláctví se objevuje ve větší míře u starších dětí a je pravidlem, že čím dříve se projeví, čím je častější a plánovanější, tím méně příznivá je prognóza nápravy.(47)

5) Agresivita, extremismus

Vágnerová definuje agresivní chování jako porušení sociálních norem omezující práva a narušující integritu živých bytostí i neživých objektů. Jde o symbolické nebo reálné omezování, poškozování a ničení. Agresivitu lze chápat jako sklon k takovému chování. Agresivní chování je obvykle prostředkem, jak dosáhnout uspokojení, kterému stojí v cestě překážky. Agresivní jednání bývá stimulováno prožitkem hněvu, vzteku, který je spojen s uvědoměním zátěže. Agresivita není jen záležitostí jedince nebo skupiny, na jejím rozvoji se spolupodílí i společenské klima. Tolerance společnosti k

agresivitě a násilí se v průběhu času mění. Za jednoznačně nepříznivý ve vývoji agresivity ve společnosti se dá označit vliv médií, v nichž se zvyšuje nabídka násilností. Mnohá agresivní a násilná činnost však nebývá aktivitou jedince, ale projevem skupiny. Již v dětském věku se zdánlivě zmenšuje společenská závažnost činu, jestliže ho spáchala skupina. Dítě, nebo mladiství jedinec má pocit, že se tolik neprovinilo, když se stejným způsobem chovali i ostatní. Známa je běžná dětská výmluva: “Oni to dělali taky.”(50)

Pokud budeme zmiňovat agresivní chování dětí a mladistvých v souvislosti se školou, můžeme konstatovat, že situace v českých školách je mnohem klidnější než ve vzdělávacích ústavech na západ od našich hranic. Děti jsou odrazem doby a společnosti. Nejsou drzejší a agresivnější sami od sebe, kopírují jen to, co vidí u dospělých. V posledních letech na některých školách u nás agresivita žáků stoupá a učitelé se občas vyskytnou v situaci, kdy jim hrozí, že je žák napadne. Záleží na osobnosti učitele a na tom jak se v napjaté situaci zachová. Podle předsedy Asociace základního školství Karla Bárty je chybou, že ze školství odešla řada šikovných učitelů a zůstali ti, kteří nemají pro své povolání velký talent. Oproti některým zemím EU je v našich školách bezpečno a projevy agresivního chování jsou ojedinělé (47)

Projevů rizikového chování mládeže je mnoho. Ve své práci jsem zmínila ty, které se vyskytují nejčastěji a představují pro společnost největší zátěž. Pravdou je, že je těžké určit, který způsob sociálně patologického chování je nejzávažnější a má nejtěžší následky. Pozitivní však je, že společnost výskyt těchto jevů přiznává a snaží se jim předcházet a následně také řešit jejich výskyt.

1.5.4. Prevence rizikového chování mládeže

Základním principem prevence sociálně patologického chování dětí a mládeže v resortu školství je výchova dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu, osvojení si pozitivního sociálního chování, rozvoj a podpora sociálních kompetencí vedoucí k harmonickému rozvoji osobnosti. Základními východisky efektivní prevence je

kontinuita, systematičnost a komplexnost preventivního působení s ohledem na věk dítěte nebo mladistvého a jeho aktuální prožívání světa. Školy a školská zařízení nyní pracují v dané oblasti podle schváleného dokumentu „Koncepte prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže na období 2005-2008.“ MŠMT vydalo strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství na období 2005-2008, která vychází ze závěrů pravidelných jednání s regionálními koordinátory a metodiky prevence, výsledků analýzy potřeb terénu, z dlouhodobých cílů stanovených strategiemi nadresortních orgánů, ze zkušeností z naplňování koncepcí prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže na období 1998-2000 a 2001-2004. Cílovými skupinami primární prevence v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy, jsou děti a mládež, pedagogičtí pracovníci a specifické cílové skupiny. Cílem působení v oblasti prevence sociálně patologických jevů je dítě odpovědné za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jeho věku:

- > s posílenou duševní odolností vůči stresu, negativní zážitkům a vlivům
- > schopné dělat samostatná rozhodnutí
- > přiměřenými sociálně psychologickými dovednostmi
- > schopné řešit, případně schopné nalézt pomoc při řešení problémů
- > s vyhraněným negativním vztahem k návykovým látkám
- > podílející se na tvorbě prostředí a životních

Důraz je kladen zejména na primární prevenci čímž rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojeným se sociálně patologickými jevy, případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření. **(45)**

2. Cíle práce a hypotézy

2.1 Cíle práce

Prvním cílem práce je zmapovat způsob, jakým tráví volný čas středoškolská mládež v regionu Klatovy, druhým cílem je najít možné souvislosti mezi způsobem trávení volného času a rizikovým chováním mládeže.

2.2 Hypotézy

H1: Čím účelněji využívá student svůj volný čas, tím méně se u něj vyskytuje rizikové chování.

H2: Většina studentů považuje nabídku volnočasových aktivit v regionu Klatovy za nedostatečnou.

3. Metodika

3.1 Použité metody sběru dat

Výzkum byl proveden použitím metody dotazování technikou dotazníku, dále byla použita analýza dokumentů. Techniku dotazníku jsem zvolila pro množství výhod, jež představuje: je možné získat poměrně velké množství údajů, zpracovatelnost dotazníku je poměrně snadná, obsáhne velký počet respondentů a nevyžaduje mnoho spolupracovníků.

Dotazníky vyplňovali respondenti - studenti a studentky středních škol a odborných učilišť. Dotazník byl sestaven tak, aby respondenti pouze zaškrtnli vhodnou odpověď a to z důvodu podpory jeho návratnosti. Obsahuje 25 otázek, které zjišťují jakým způsobem tráví studenti středních škol volný čas. Otázky v dotazníku jsou uzavřené, pouze jedna otázka filtrační.

V předvýzkumu, který jsem uskutečnila v jednom ročníku střední školy a jednom ročníku učiliště jsem zjistila nepřesnosti a nesprávné pochopení některých otázek, které jsem následně upravila a upřesnila.

V dotazníku byly zvoleny tyto okruhy otázek:

- ◆ otázky zaměřené na identifikační znaky zkoumaného vzorku – pohlaví, typ školy
- ◆ otázky zaměřené na druhy zájmových činností
- ◆ otázky zaměřené na porozumění pojmu rizikové chování

Technika analýzy dokumentů byla vybrána ke zjišťování způsobů trávení volného času studentů středních škol a učilišť a posloužila též k ověření některých údajů obsažených v dotazníku. Studovanými dokumenty byla odborná literatura v tištěné i elektronické podobě, články a zprávy v odborných časopisech.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Zkoumaný vzorek tvořilo 240 respondentů, z nichž bylo 122 studentů středních škol a 118 studentů učňovských škol. Otázky byly zaměřeny na způsob trávení volného času studentů středních škol a učilišť. Všem respondentům jsem srozumitelně vysvětlila způsob vyplňování dotazníků. Přesto se z původně rozdaných 265 dotazníků vrátilo 25 znehodnocených, nebo chybně vyplněných. Při zpracovávání výsledků výzkumu jsem porovnávala odpovědi na jednotlivé otázky mezi studenty středních škol a učilišť. Dotazníkové šetření probíhalo od 15.9.2007 do 31.1.2008, tedy v rozmezí čtyř měsíců.

4. Výsledky výzkumu

4.1 Vyhodnocení otázek z předloženého dotazníku

Otázka č. 1: Uveďte prosím, zda studujete učňovský obor nebo střední školu
Graf č. 1

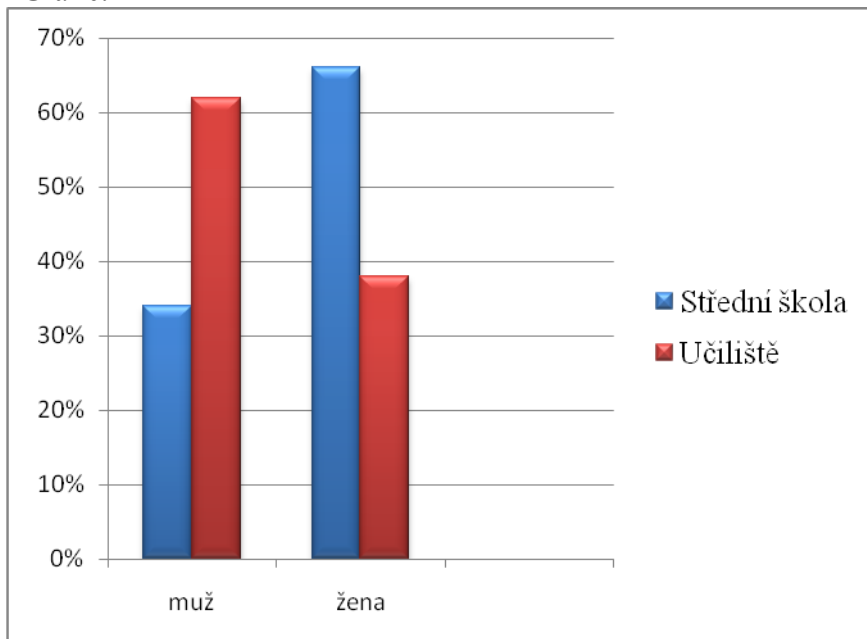

Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Z otázky č. 1 vyplývá, že střední školu studuje 122 respondentů a učňovský obor 118 respondentů.

Otázka č. 2: Jste: žena x muž?

Graf č. 2

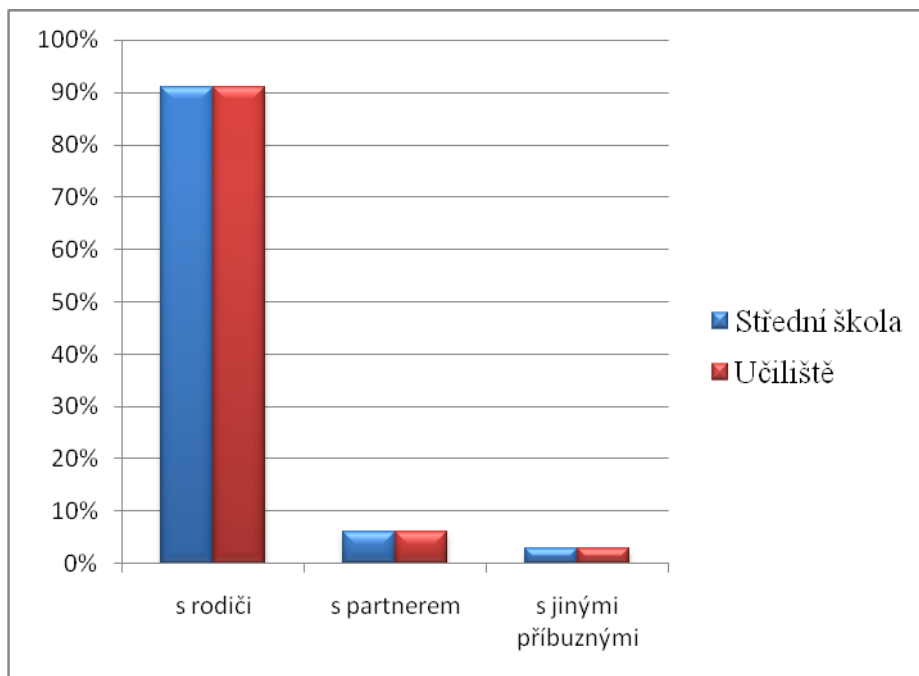

Zdroj: vlastní výzkum 240 respondentů

Na otázku č. 2 odpovědělo kladně 116 dívek studujících střední školu (66%) a 6 chlapců (34%). Učňovský obor studuje 44 dívek (38%) a 74 chlapců (62%).

Otázka č. 3: Žijete společně s: rodiči, s partnerem, s jinými příbuznými?

Graf č. 3

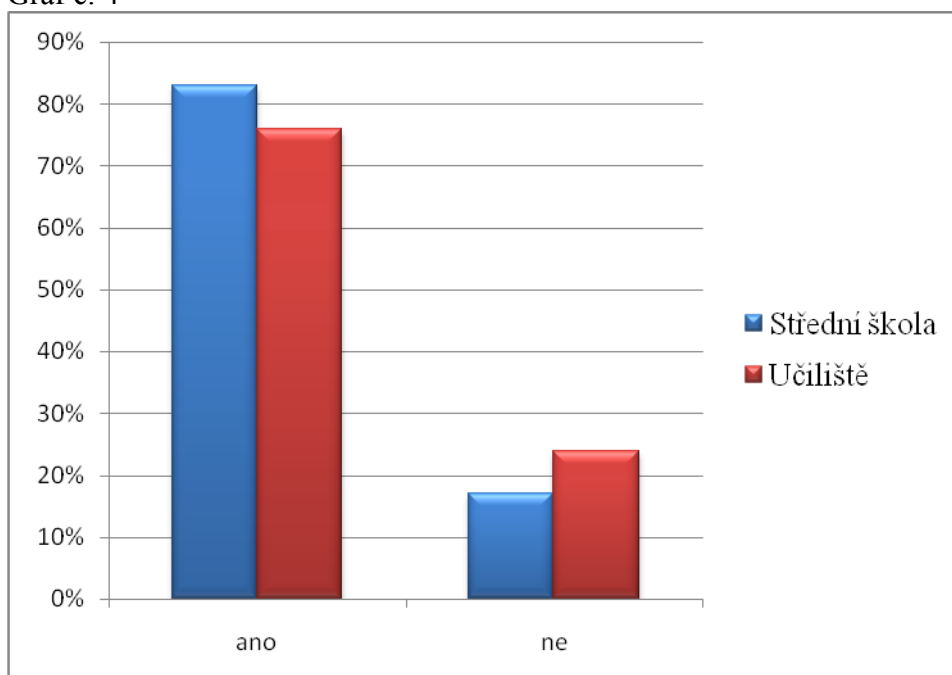
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Z celkového počtu středoškoláků jich žije s rodiči 112 (91%), s partnerem 8 (6%), s jinými příbuznými 2 (3%).

S rodiči žije 108 (91%) učňů, s partnerem 8 (6%) učňů a s jinými příbuznými 2 (3%) učňů.

Otázka č. 4: Zajímají se Vaši rodiče o to, jakým způsobem trávíte volný čas?

Graf č. 4

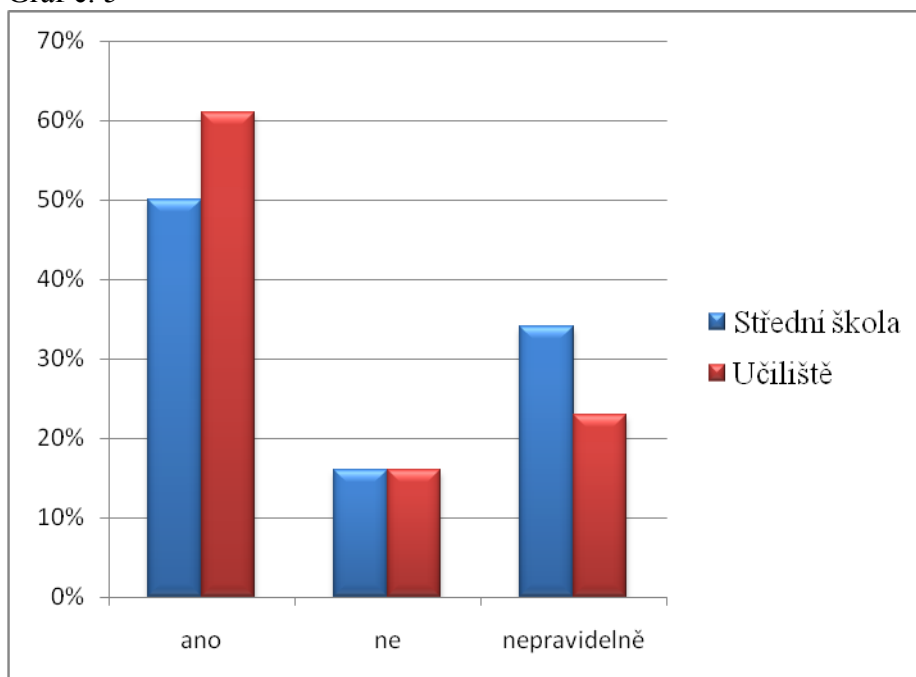
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Z grafu č.4 vyplývá, že 102 rodičů (83%) studentů SŠ se zajímá o způsob trávení volného času svých dětí a 20 rodičů (17%) bohužel zájem o způsob trávení volného času svých dětí nejeví.

V porovnání s rodiči středoškoláků se o trávení volného času svých dětí zajímá 90 rodičů (76%) učňů, což je o 7% méně než u středoškoláků a nezajímá 28 rodičů (24%) tj. o 7% více než u středoškoláků.

Otázka č. 5: Účastní se Vaši rodiče třídních schůzek?

Graf č. 5

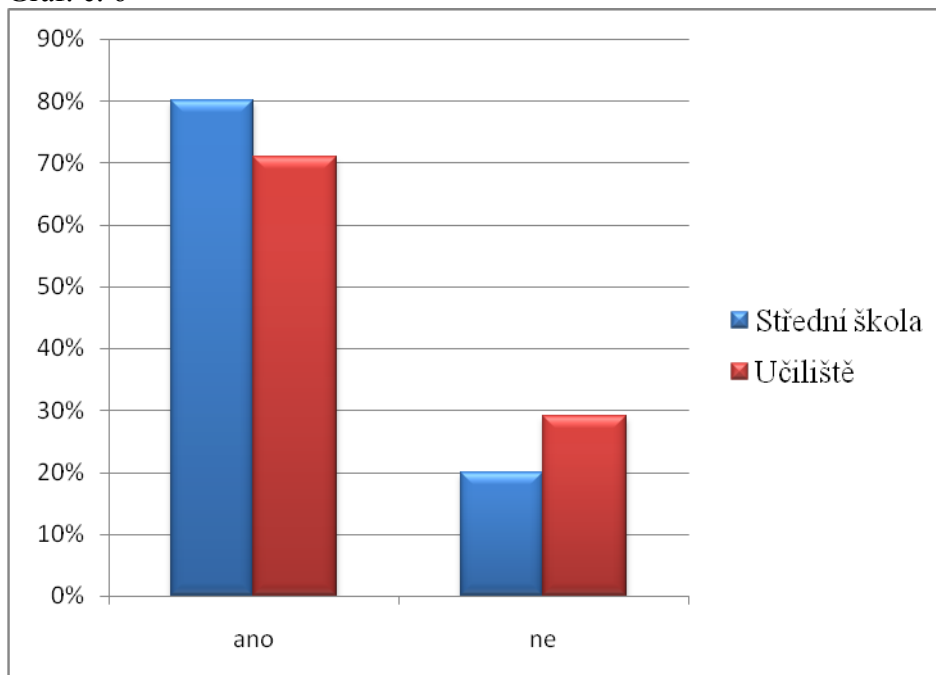
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Třídních schůzek se účastní 62 rodičů (50%) středoškoláků, neúčastní se 20 rodičů (16%). Třídní schůzky nepravidelně navštěvuje 40 rodičů (34%).

Na odborném učilišti navštěvuje třídní schůzky 72 rodičů (61%), nenavštěvuje 20 rodičů (16%) a navštěvuje nepravidelně 26 rodičů (23%)

Otázka č. 6: Podporují Vás rodiče ve Vámi zvolené způsobu trávení volného času?

Graf: č. 6

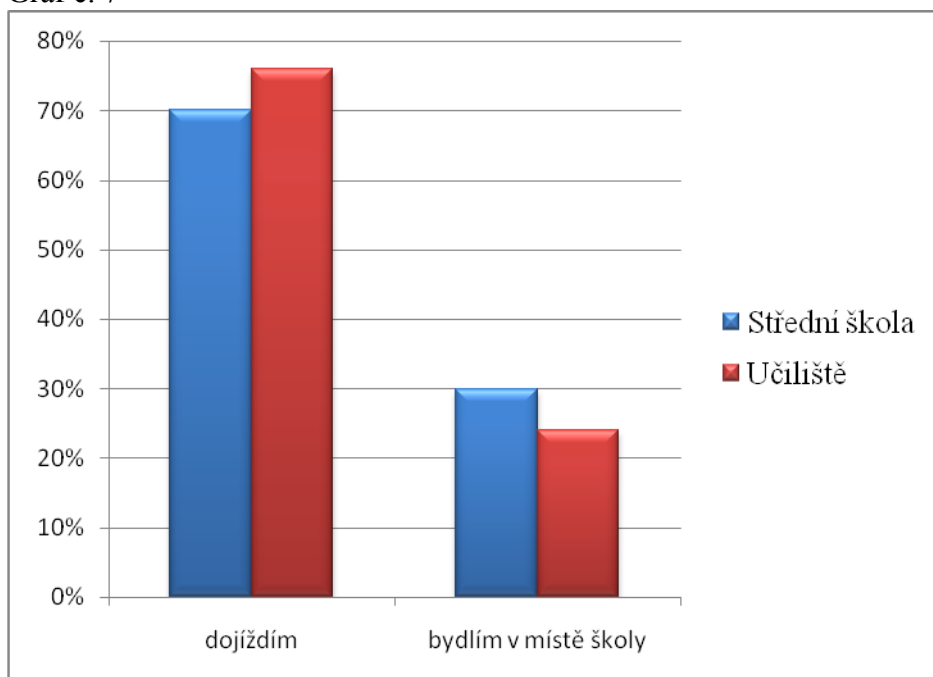
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

U svých rodičů našlo podporu pro způsob trávení volného času 98 studentů (80%), 24 studentů střední školy (20%) rodiče nepodporují.

Podporu u svých rodičů pro zvolený způsob trávení volného času našlo 84 učňů (71%) a 34 učňů (29%) rodiče v tomto způsobu nepodporují.

Otázka č. 7: Zakroužkujte prosím způsob, kterým se dostáváte do školy?

Graf č. 7

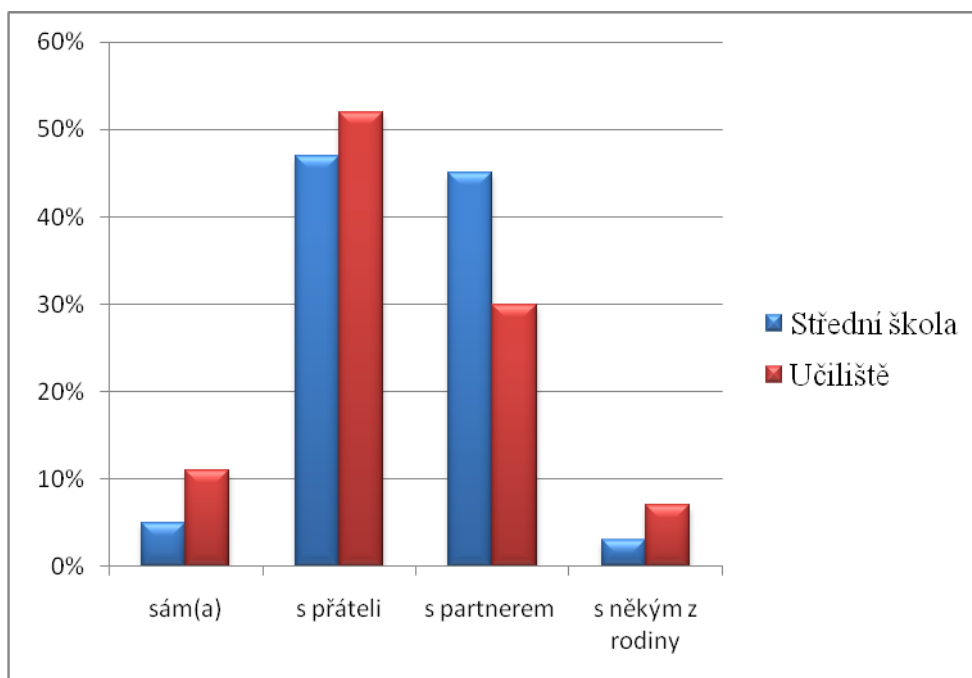
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Z celkového počtu 122 studentů SŠ dojíždí do školy 86 studentů (70%) a 36 studentů (30%) bydlí v místě školy.

Z celkového počtu 118 učňů dojíždí do školy 90 učňů (76%) a v místě školy bydlí 28 učňů (24%).

Otázka č. 8: Svůj volný čas trávíte: sám, s přáteli, s partnerem, s někým z rodiny?

Graf č. 8

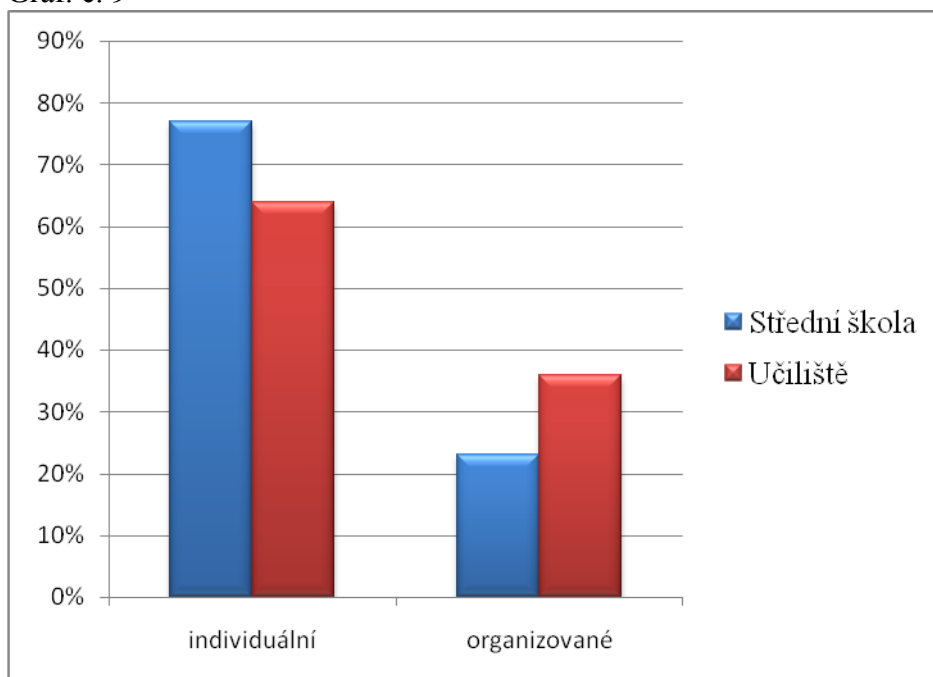
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

O samotě tráví svůj volný čas 6 středoškoláků (5%), s přáteli 58 (47%), s partnerem 54 (45%) a s někým z rodiny 4 (3%) středoškoláků.

Z dotazovaných učňů tráví volný čas samo 14 (11%), s přáteli 62 (52%) učňů, s partnerem 36 (30%) s někým z rodiny 6 (7%) učňů.

Otázka č. 9: Preferujete volnočasové aktivity?

Graf. č. 9

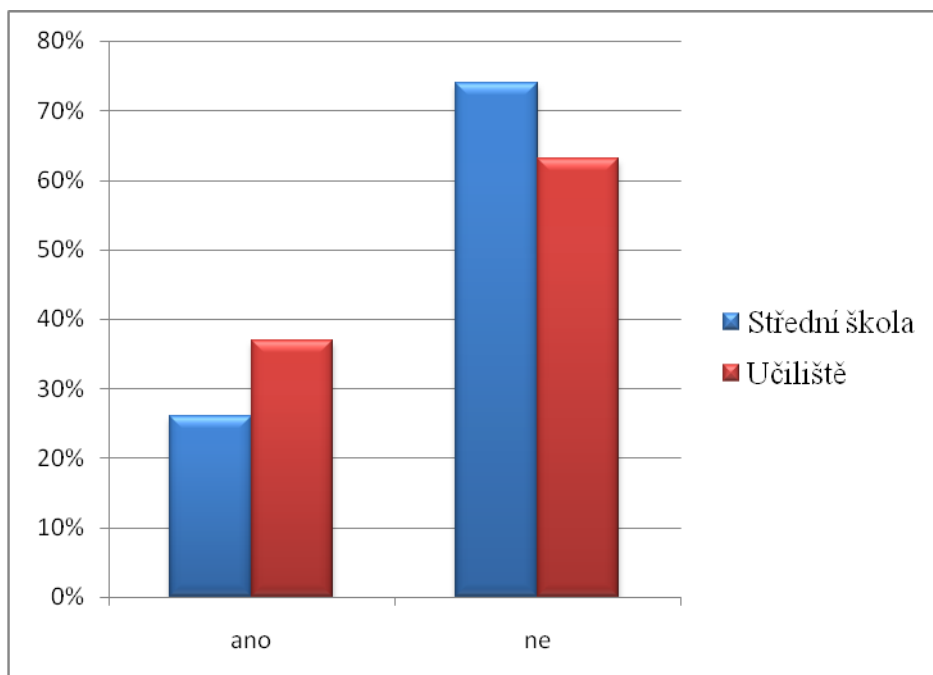
Zdroj: vlastní výzkum

Pro individuální volnočasové aktivity se rozhodlo 94 (77%) středoškoláků, organizovaně tráví svůj volný čas 28 (23%) středoškoláků.

Většina dotazovaných učňů, tj. 76 (64%) preferuje volnočasové aktivity individuální. 42 učňů, tj. (36%) se raději účastní organizovaných volnočasových aktivit.

Otázka č. 10: Účastníte se akcí pořádaných Vaší školou ve svém volném čase?

Graf č. 10

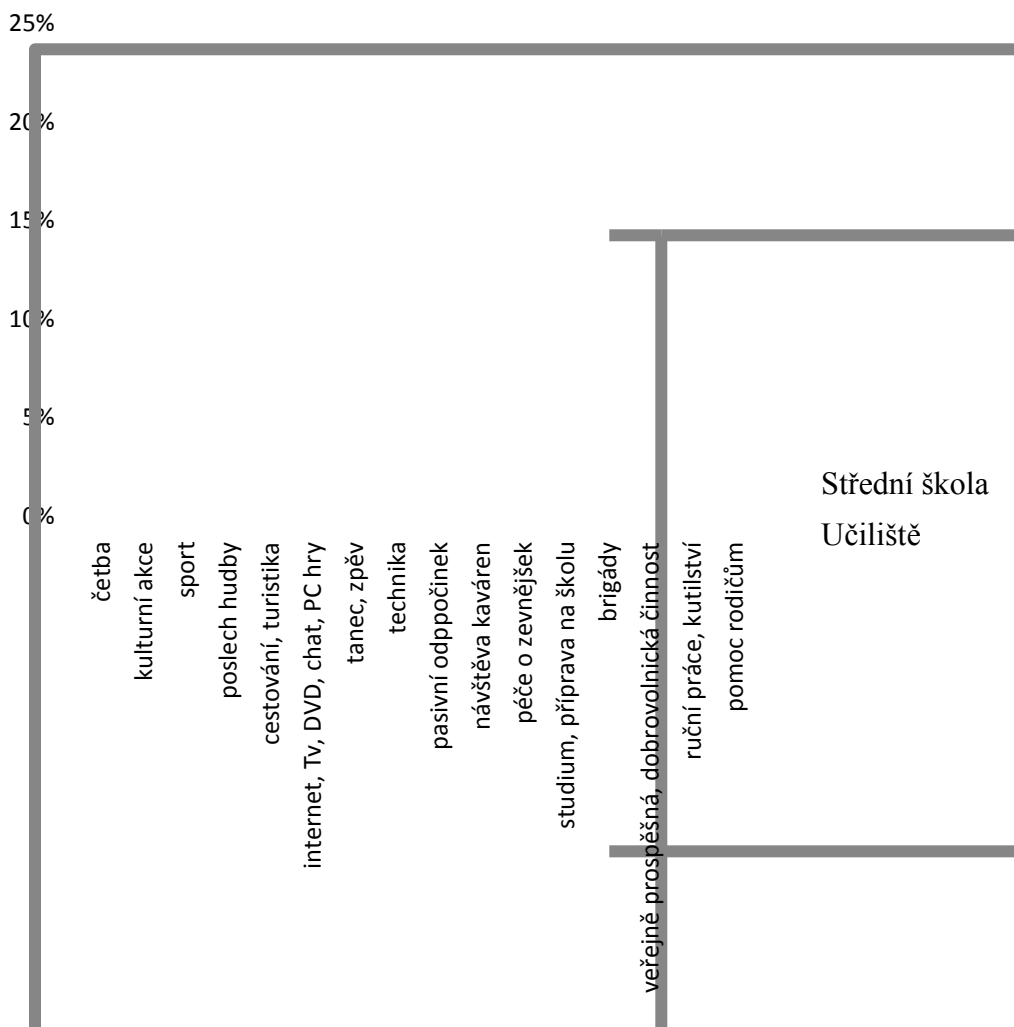
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Pro kladnou odpověď se v tomto případě rozhodlo 32 středoškoláků (26%), odpověď ne zvolilo 90 středoškoláků (74%).

I v případě učňů převažují na tuto otázku záporné odpovědi 74 (63%), kladných odpovědí bylo 44 (37%).

Otázka č.: 11 Nejoblíbenější způsoby trávení volného času

Graf č. 11.

Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

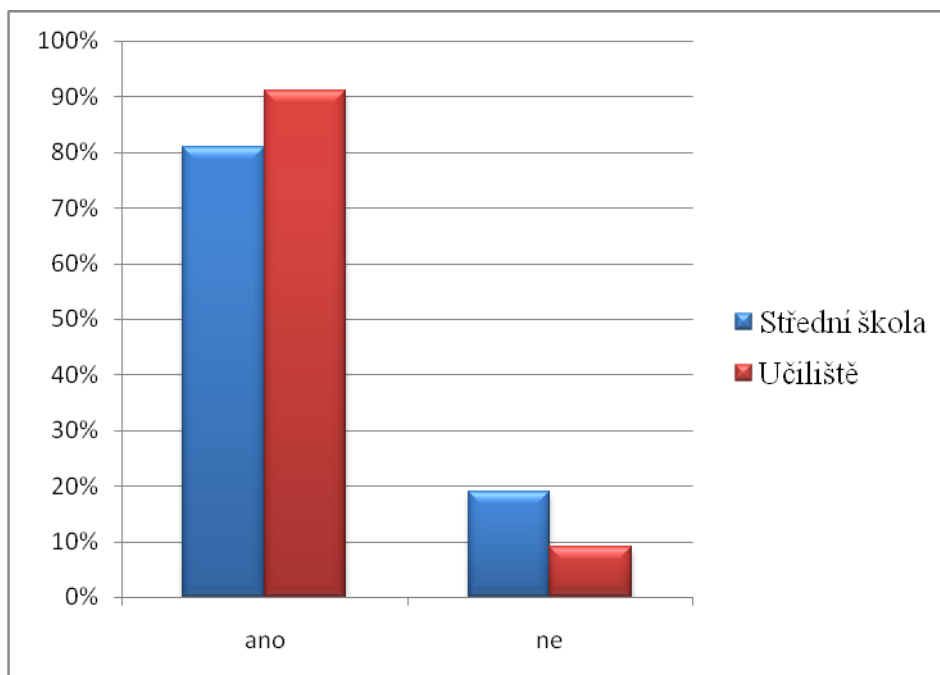
Nejoblíbenější zájmovou činností u středoškoláků je navštěvování kulturních akcí a poslech hudby 15 studentů (52%), jako druhou nejoblíbenější činnost označili komunikační a informační technologie 48 (14%) studentů, stejný počet studentů si vybral sport a tanec a zpěv 32 (8%), 24 (7%) studentů se rozhodlo pro brigády a návštěvy kaváren, restaurací a čajoven. Turistiku preferuje 26 studentů (7%) z celkového počtu studentů, na dalším místě jsou četba a příprava na školu 20 studentů (5%), pasivní odpočinek si vybralo 16 (4%) studentů, rodičům pomáhá 12 studentů

(3%). Na předposledním místě je péče o zevnějšek 8 (2%) a nikdo ze studentů středních škol neoznačil ruční práce a kutilství, veřejně prospěšnou a dobrovolnickou činnost a techniku.

Mezi učňovskou mládeží vedou v oblíbě jednoznačně informační a komunikační technologie 64 (20%) učňů, následují stejným počtem kulturní akce a poslech hudby 46 (15%), také sport je velmi oblíbenou aktivitou, 44 učňů(12%). 26 učňů (8%) tráví svůj volný čas na brigádě, další místo v oblíbě obsadila návštěva kaváren, restaurací a čajoven 24 (6%) učňů. Na rozdíl od středoškoláků se učni více věnují ve svém volném čase ručním pracím a kutilství. Rodičům pomáhá ve svém volném čase 18 (4%) učňů a pasivně odpočívá 14 (3%)učňů. Stejný počet učňů se věnuje tanci a zpěvu a technice 10 (2%), také četbě a péči o zevnějšek se věnuje stejné množství 8 (2%). Velmi zajímavé je, že nikdo si nevybral jako oblíbenou možnost: studium, příprava na školu.

Otázka č. 12: Jste spokojen (a) s tím, jakým způsobem trávíte svůj volný čas?

Graf č. 12.

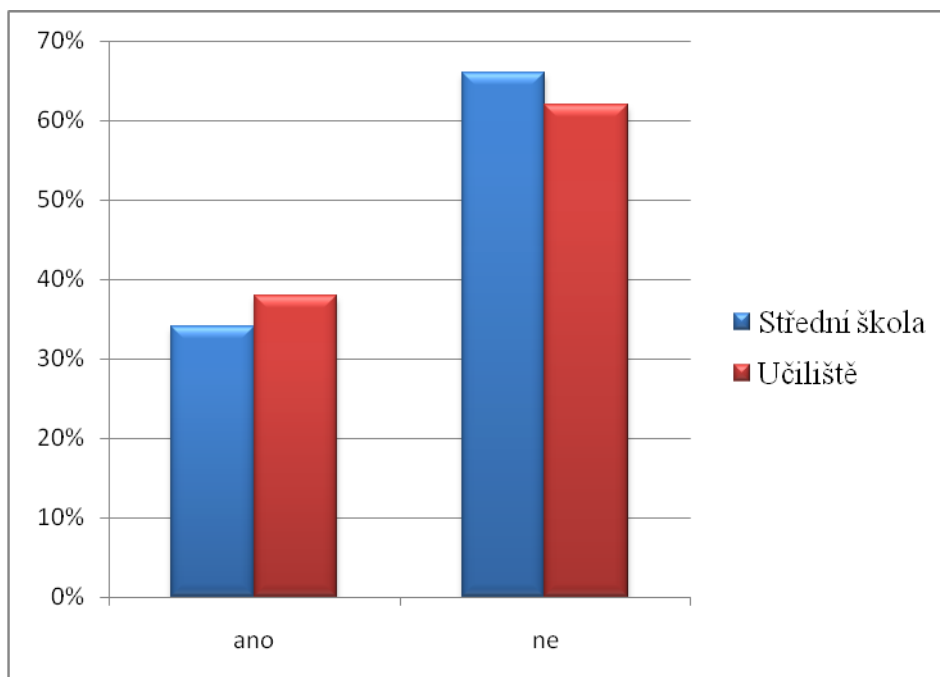
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Pro kladnou odpověď se rozhodlo 100 studentů (81%), záporně odpovědělo 22 studentů (19%).

Také většina učňů 108 (91%) je spokojena se způsobem trávení svého volného času. Nespokojenost projevilo 10 (9%) učňů z celkového počtu.

Otázka č. 13 Myslíte si, že nabídka volnočasových aktivit ve vašem bydlišti je dostatečná ?

Graf č. 13.

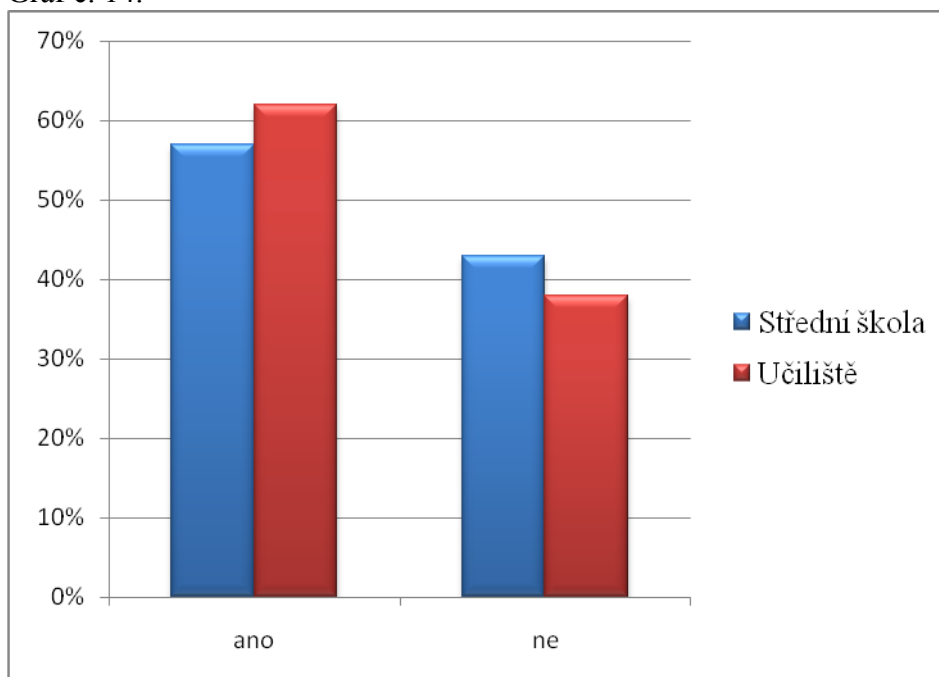
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Z celkového počtu dotázaných středoškoláků je 42 (34%) spokojených s nabídkou volnočasových aktivit v místě bydliště. 80 (66%) studentů tato nabídka neuspokojuje.

Stejně jako studenti, ani učni nejsou spokojeni s touto nabídkou. K odpovědi ne se přiklonili 72 (62%) učni. Spokojenost vyjádřilo 46 (38%) učňů.

Otázka č. 14: Myslíte si, že nabídka volnočasových aktivit v místě studia je dostatečná?

Graf č. 14.

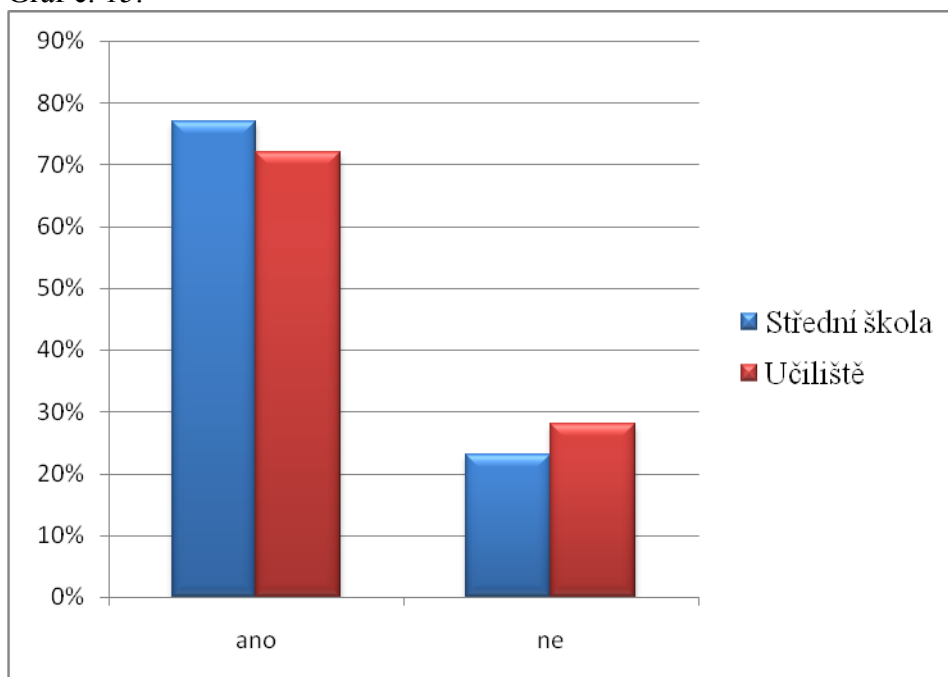
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Studenti středních škol jsou spokojeni s nabízenými aktivitami 72 (58%), nespokojeni 46 (42%) .

Také učňovská mládež, stejně jako středoškoláci je přesvědčena, že nabídka volnočasových aktivit v místě školy je na rozdíl od místa bydliště dostatečná. Kladné odpovědi: 73 (62%), záporné: 45 (38%).

Otázka č. 15: Změnily se Vaše zájmy s přechodem ze základní školy na střední školu?

Graf č. 15.

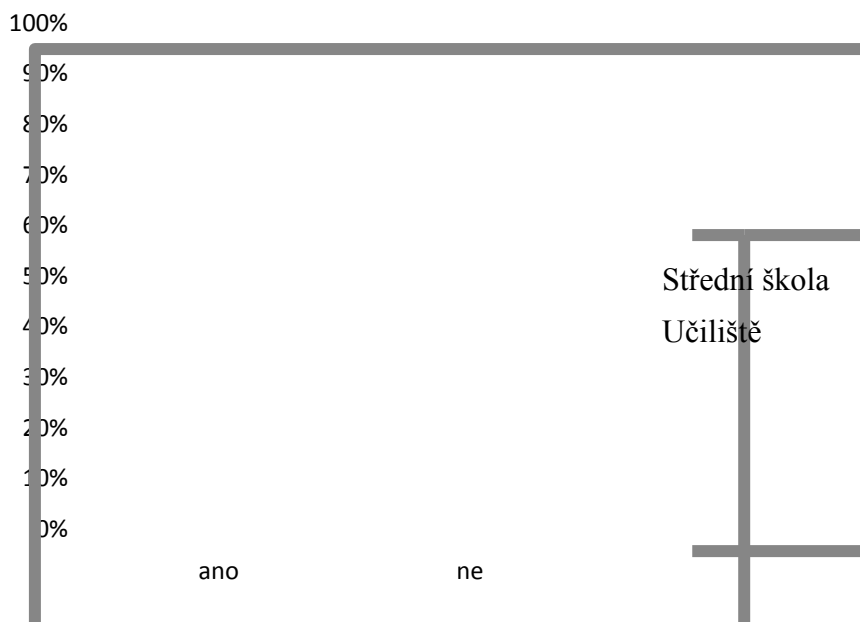
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Své zájmy s přechodem na střední školu změnilo 94 (77%) studentů, zájmy zachovalo 28 (23%) studentů.

Většina učňů, stejně jako středoškoláků své zájmy s přechodem na střední školu změnila. Kladných odpovědí jsem vyhodnotila 86(72%), záporných 32(28%).

Otázka č. 16: Rozumíte pojmu: rizikové chování mládeže?

Graf č. 16.

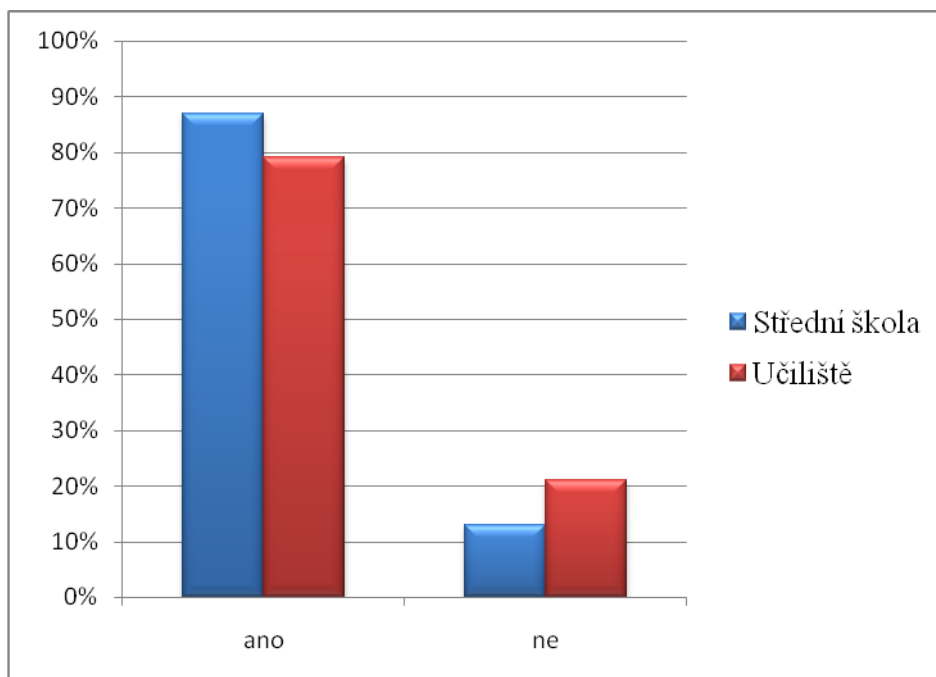
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Na tuto otázku kladně odpovědělo 112 (91%) středoškoláků, ale 10 (9%) studentů odpovědělo záporně.

Dotazovaní učni odpověděli na tuto otázku kladně 112 (62%), ale poměrně vysoký je i procentuální podíl záporných odpovědí 6 (38%).

Otázka č. 17: Pokud rozumíte tomuto pojmu, myslíte si, že smysluplným využitím volného času lze předcházet rizikovému chování mládeže

Graf č. 17.

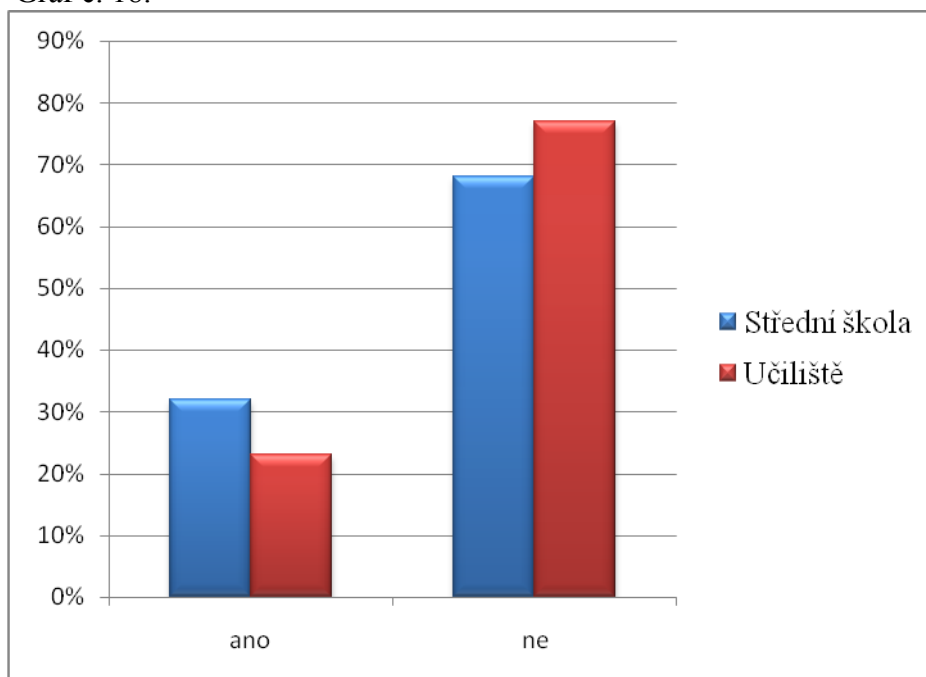
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Z celkového počtu dotázaných středoškoláků, kteří kladně odpověděli na předešlou otázku, zvolilo odpověď ano 98 (87%), odpověď ne 14 (34%).

Dotázaní učni, kteří kladně odpověděli na předešlou otázku, odpověděli ano v 89 případech (79%), ne ve 23 případech (21%).

Otázka č. 18 Máte pocit, že se často nudíte?

Graf č. 18.

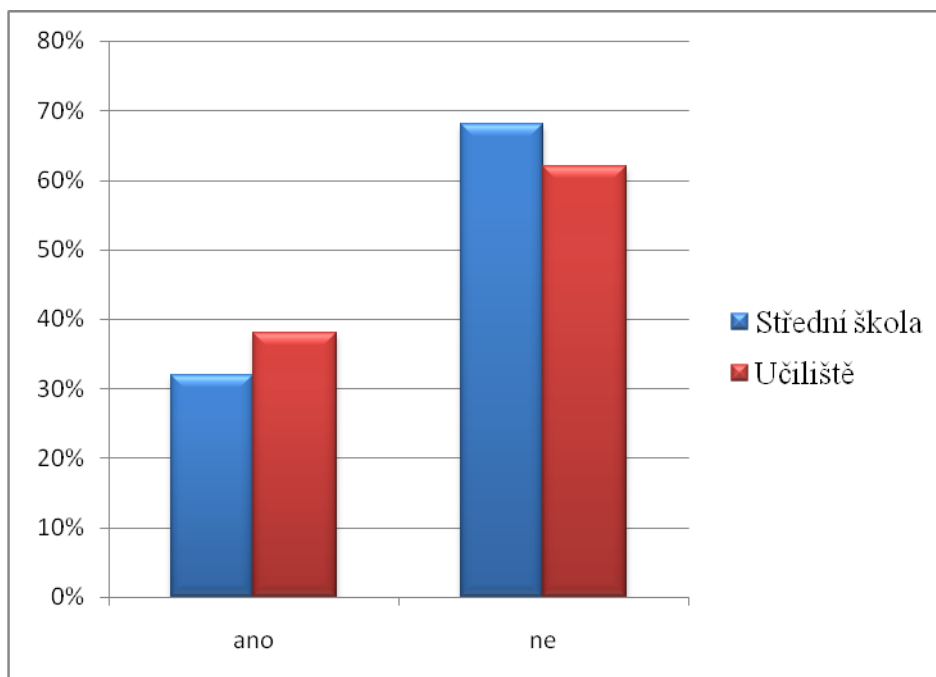
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

V odpovědích studentů SŠ převažuje záporné hodnocení 82 (68%) krát, kladné hodnocení 40 (32%) krát. Tyto odpovědi svědčí o tom, že větší procento studentů se ve svém volném čase nenudí, což je dobrá zpráva.

Mezi učni se vyskytlo 28(23%) nudících se ve svém volném čase, ale 90(77%) učňů se ve svém volném čase nenudí.

Otázka č. 19 Myslíte si, že v období nudy můžete sklouznout k rizikovým aktivitám?

Graf č. 19.

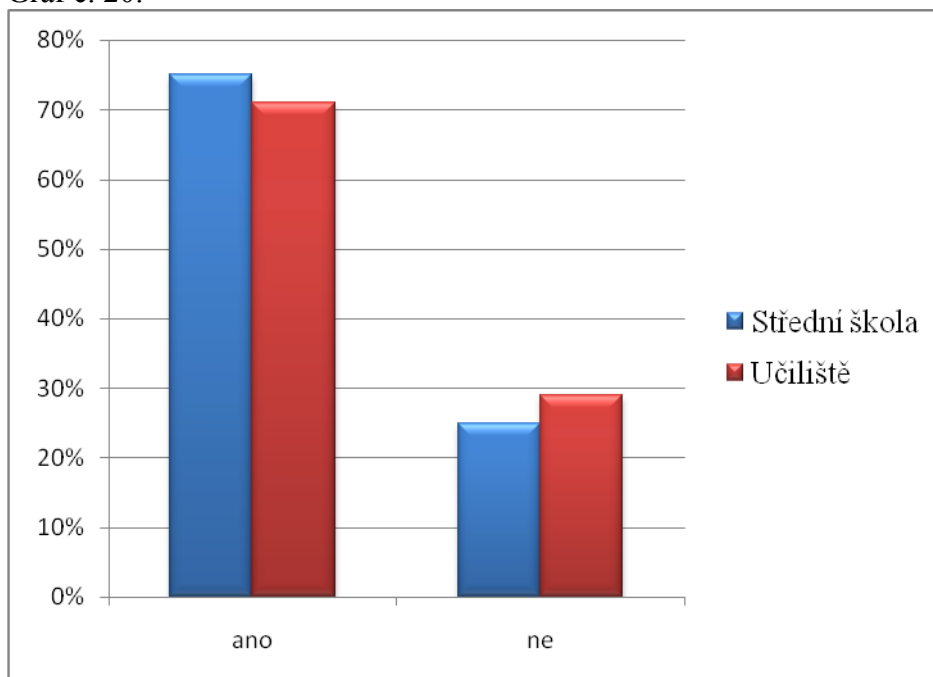
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Odpovědi na tuto otázku byly u středoškoláků spíše negativní 82 (68%), což je dobrá zpráva, ale objevily se i pozitivní odpovědi 40 (32%).

Mezi dotázanou učňovskou mládeží odpověděla většina také negativně 72 (62%), ale i zde byla téměř 1/3 odpovědí 46 (38%) kladných. Tato skutečnost je podle mého názoru alarmující.

Otázka č. 20: Myslíte si, že s přibývajícím časem trávíte svůj volný čas smysluplněji?

Graf č. 20.

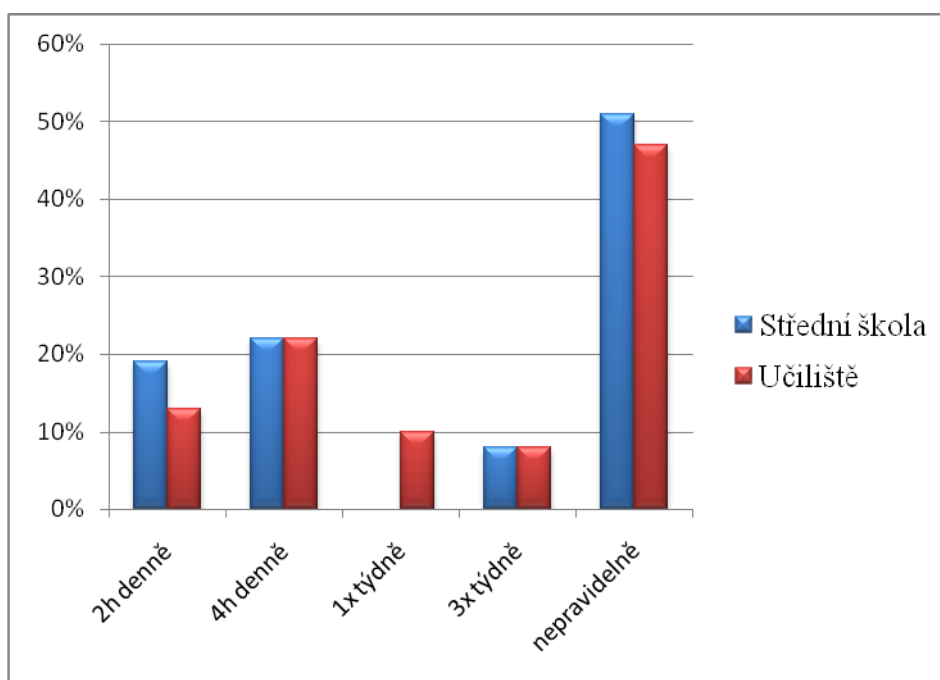
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Po vyhodnocení této otázky jsem shledala na střední škole 92 (75%) kladných odpovědí a 30 (25%) odpovědí záporných.

Studenti ze středních odborných učilišť odpověděli kladně 84 krát (71%) a záporně 34 krát (29%).

Otázka č. 21: Kolik času věnujete svým volnočasovým aktivitám?

Graf č. 21.

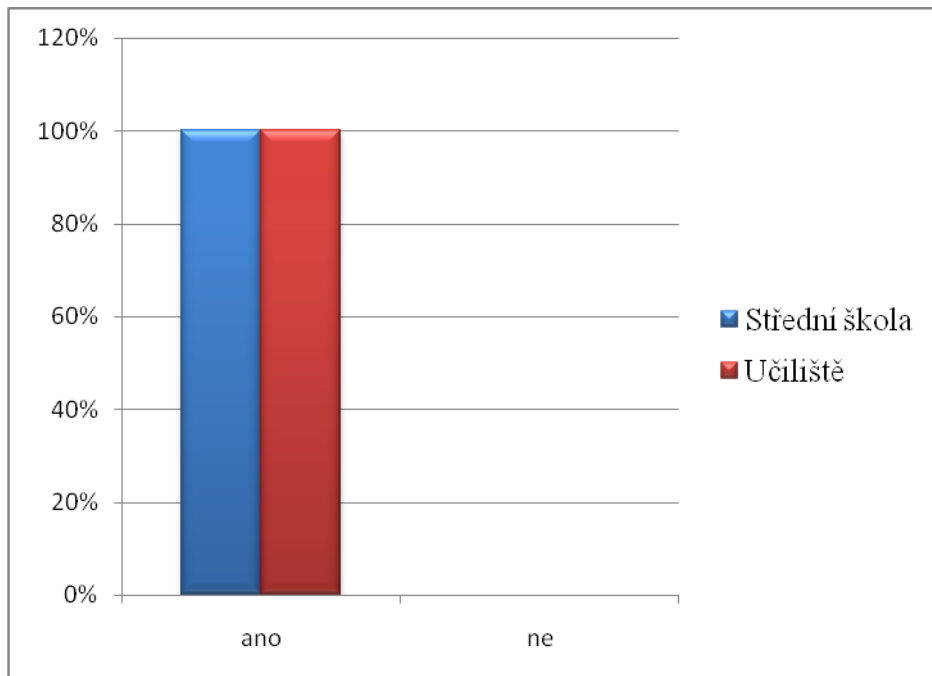
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Respondenti ze středních škol se svým zájmovým aktivitám věnují 2 hod denně 24 (19%), 4 hod denně 28 (22%), 1x týdně nikdo, 3x týdně 10 (8%) a většina 60 (51%) nepravidelně.

Respondenti ze středních odborných učilišť se svým zájmům ve většině 56 (47%) věnují nepravidelně, 2 hod denně věnuje svým zájmům 16 (13%) učňů, 4 hod denně 26 (22%) učňů, 1x týdně 12 (10%) učňů a 3x týdně 10 (8%) učňů.

Otázka č. 22 Myslíte si, že má smysl, aby mladý člověk ve svém volném čase rozvíjel své schopnosti a dovednosti?

Graf č. 22.

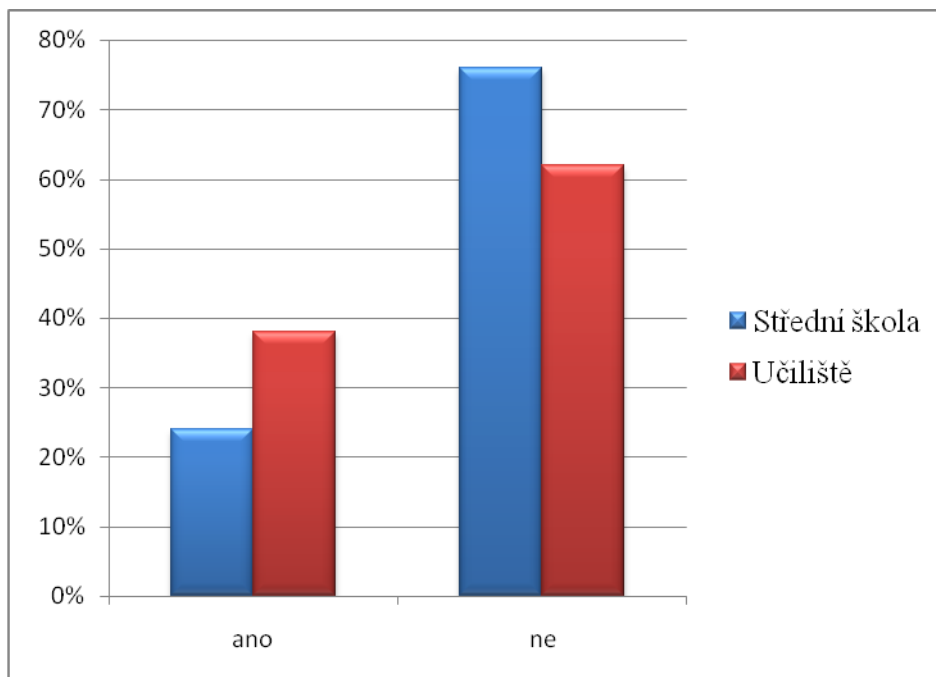
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Všichni dotázaní studenti středních škol odpověděli na tuto otázku kladně, 122 (100%).

Také všichni dotázaní učni si myslí, že má smysl, aby mladý člověk ve svém volném čase rozvíjel svoje schopnosti a dovednosti. Kladně odpovědělo všech 118 (100%) dotázaných.

Otázka č. 23: Máte tolik volného času, abyste jej mohli trávit podle svých představ?

Graf č. 23.

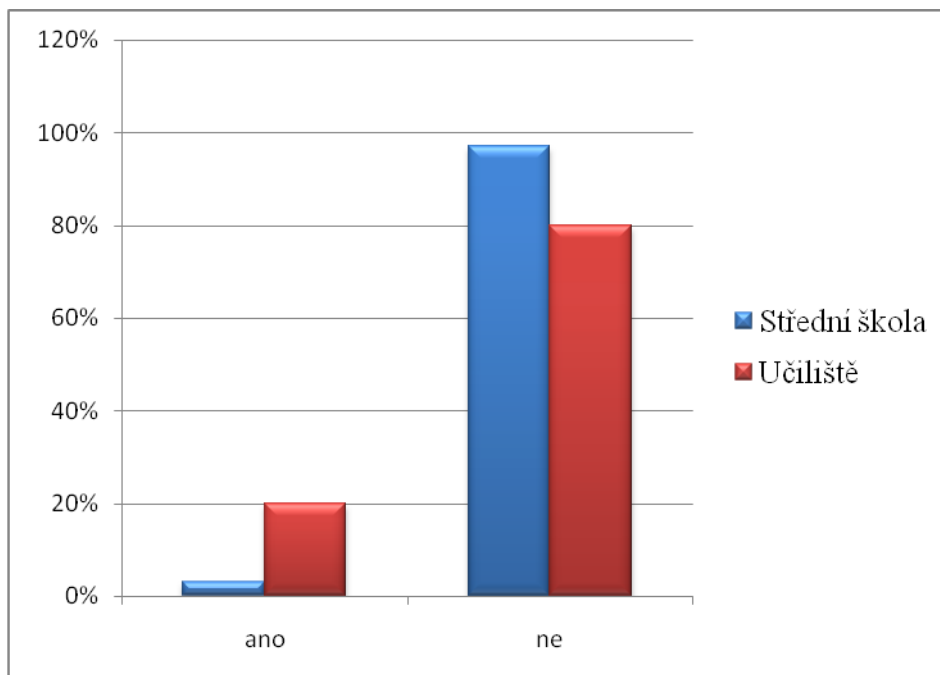
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Převážná většina studentů středních škol, kde byl výzkum prováděn se přiklonila k odpovědi ne 92 (76%). Odpověď ano zvolilo 30 (24%) dotázaných.

Také dotázaní učni si myslí, že nemají dostatek volného času k tomu, aby jej mohli trávit podle svých představ. Odpověď ne si zvolilo 72 (62%), ano odpovědělo 46 (38%) učňů.

Otázka č. 24: Potřebujete k tomu, abyste strávili své volno podle svých představ návykové látky?

Graf č. 24.

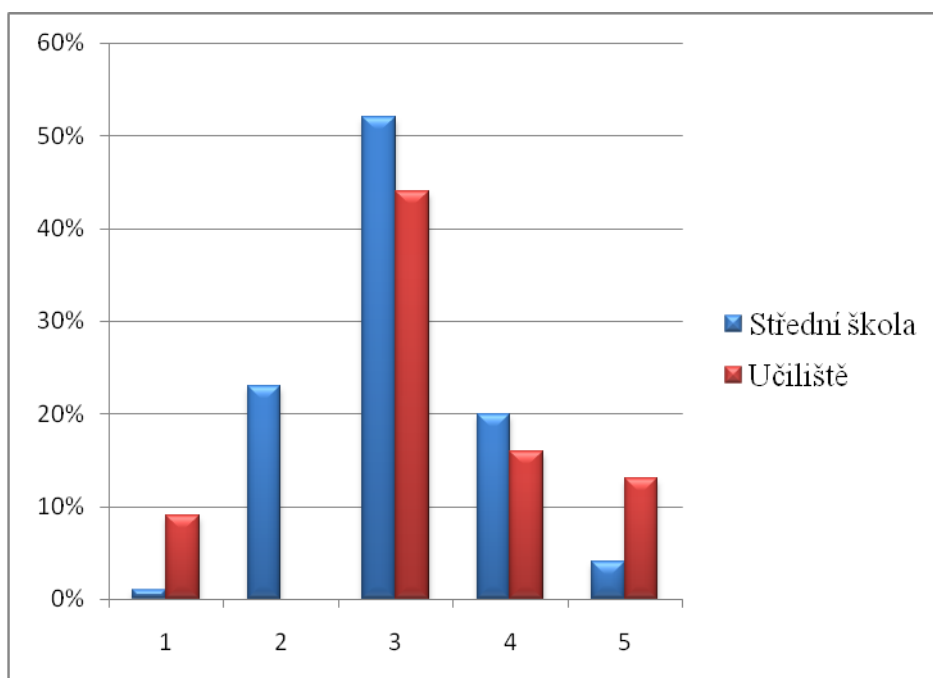
Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Dobrou zprávou je zde 118 (97%) záporných odpovědí u studentů středních škol, ale vyskytly se i 4 (3%) kladné odpovědi.

Na tuto otázku odpovědělo kladně 24 (20%) učňů a záporně 94 (80%) učňů. V porovnání se studenty SŠ je procento kladných odpovědí podstatně vyšší, což znamená, že studenti učňovských oborů mají větší sklony ke zneužívání návykových látek.

Otázka č. 25: Jak byste zhodnotil (a) nabídku volnočasových aktivit ve Vašem regionu?
Ohodnoťte jako ve škole

Graf č. 25.

Zdroj: vlastní výzkum: 240 respondentů

Z odpovědí na tuto poslední otázku je patrné, že ze středoškoláků by jednotkou hodnotili pouze 2 (1%) studenti, dvojkou 28 (23%), trojkou 62 (52%), čtyřkou 24 (20%) a pětku by přidělilo 6 (4%) studentů.

Nabízené volnočasové aktivity by jednotkou hodnotilo 8 (9%) učňů, dvojkou 34 (28%), trojkou 52 (44%), čtyřkou 20 (16%), pětkou 4 (3%) učňů.

4.2 Zhodnocení hypotéz

H1: Čím účelněji a smysluplněji využívá student svůj volný čas, tím méně se u něj vyskytuje rizikové chování.

Hypotéza č. 1 byla potvrzena. Pro ověření této hypotézy jsem v dotazníku stanovila čtyři výzkumné otázky. Otázka č. 17 zněla: *Pokud rozumíte pojmu rizikové chování, myslíte si, že smysluplným využitím volného času lze předcházet rizikovému chování?* Výsledky byly tyto (graf č. 17, str. 70). Z celkového počtu dotázaných středoškoláků odpovědělo kladně 98(87%), záporně 14(34%), učňové odpověděli ano v 89(79%) případech a záporně v 23(21%) případech. Většina dotázaných studentů i učňů odpověděla kladně, což znamená, že hypotéza byla v této části potvrzena.

Další otázkou stanovenou pro ověření byla otázka č. 18. *Máte pocit, že se často nudíte?* Odpovědi na tuto otázku byly následující (graf č. 18, str. 71). Studenti středních škol odpověděli, že se nenudí 82(68%) krát, ale nudí se 40(32%) studentů. Dotázaní učni uvedli 28(23%) kladných odpovědí a 90(77%) učňů se nenudí. Také zde se hypotéza potvrdila.

K ověření byla stanovena také otázka č. 19. *Myslíte si, že v období nudy můžete sklouznout k rizikovým aktivitám?* Takto vypadaly odpovědi (graf č. 19, str. 72). Z dotazovaných středoškoláků se ke kladné odpovědi přiklonilo 40(32%) a k záporné odpovědi 82(68%) studentů. Studenti učňovských škol odpověděli kladně 46(38%) krát a záporně 72(62%) krát. Většina všech dotázaných odpověděla záporně, což hypotézu potvrzuje.

Poslední výzkumnou otázkou stanovenou pro ověření byla otázka č. 20. *Myslíte si, že s přibývajícím věkem trávíte svůj volný čas smysluplněji?* Odpovědi na tuto otázku znázorňuje graf č. 20, str.73. Ze středních škol se sešlo 92(75%) kladných odpovědí a 30(25%) záporných. Z učilišť bylo 84(71%) odpovědí kladných a 34(29%) záporných. Také v tomto úseku byla hypotéza potvrzena.

H2: Většina studentů považuje nabídku volnočasových aktivit v Klatovském regionu za nedostatečnou.

Hypotéza č.2 nebyla potvrzena. Pro ověření stanovené hypotézy byly v dotazníku položeny tři výzkumné otázky a šetřením byla zjištěna následující fakta. Otázka č. 13. *Myslíte si, že nabídka volnočasových aktivit ve Vašem bydlišti je dostatečná?* Studenti SŠ odpovídali následovně (graf č. 13, str. 66). S nabídkou volnočasových aktivit v místě bydliště je spokojeno 42(34%) a nespokojeno 80(66%) studentů. Spokojenost vyjádřilo také 46(38%) učňů a nespokojených je 72(62%) učňů. Z šetření jednoznačně vyplynulo, že většina dotázaných není s nabídkou volnočasových aktivit v místě bydliště spokojena, což v této části hypotézu potvrzuje.

Ověření této hypotézy se týkala i otázka č. 14. *Myslíte si, že nabídka volnočasových aktivit v místě školy je dostatečná?* Dotazovaní studenti odpověděli takto (graf č. 14, str. 67). Ze středoškoláků je spokojeno s nabídkou v místě školy 72(58%) a nespokojeno 46(42%) studentů. U studentů učňovských škol byly odpovědi podobné. Ano odpovědělo 73(62%) studentů a odpověď ne se objevila 45(38%) krát. Z těchto odpovědí je patrné, že nabídka volnočasových aktivit v místě školy se dotázaným studentům zdá dostatečná. To znamená, že v této části se hypotéza nepotvrdila.

Poslední otázkou určenou pro potvrzení hypotézy č.2, byla poslední otázka z dotazníku pro studenty. Otázka č. 25 zněla: *Jak byste zhodnotil(a) nabídku volnočasových aktivit ve Vašem regionu? Ohodnoťte jako ve škole.* Odpovědi byly tyto (graf č. 25, str. 78). Z celkového počtu 122 dotázaných studentů středních škol ohodnotili jednotkou 2(1%) studenti, dvojkou 28(23%) studentů, jako dobrou, tedy známkou tři ohodnotili nabízené aktivity 62(52%) studenti. Čtyřku dali těmto aktivitám 24(20%) studenti a jako nedostatečnou ji ohodnotilo 6(4%) studentů SŠ. Na učňovských školách přidělilo nabízeným aktivitám jednotku 8(9%) učňů. Dvojkou, tedy jako chvalitebné ohodnotili 34(28%) učni, trojku, tzn. jako dobrou ohodnotili nabídku 52(44%) učni, dostatečná připadá 20(16%) učňů a zcela nedostatečná je nabídka volnočasových aktivit v jejich regionu pro 4(3%) učňů. Většina dotázaných studentů

středních i učňovských škol (186) ohodnotila nabídku volnočasových aktivit ve svém regionu známkou jedna až tři, tedy jako výbornou až dobrou. Čtyřku až pětku použilo při hodnocení 54 studentů z celkového počtu 240. Z těchto výsledků šetření je patrné, že hypotéza č.2 nebyla potvrzena, což znamená, že pro většinu dotázaných studentů je nabídka volnočasových aktivit v jejich regionu dostatečná.

5. Diskuse

Jedním z cílů mé práce bylo zmapovat možnou souvislost mezi způsobem trávení volného času středoškolské mládeže (myslím tím i učňovskou mládež) a rizikovým chováním. Dalším cílem bylo pomocí výzkumného šetření zjistit, zda je nabídka volnočasových aktivit v regionu Klatovy, kde probíhalo výzkumné šetření, dostatečná. Výzkum byl uskutečněn na středních a učňovských školách v klatovském regionu.

Vzhledem k tomu, že z učňovských škol se vrátil nižší počet dotazníků než ze středních škol, je zkoumaný vzorek učňů nižší než středoškoláků. Z celkového počtu dotazovaných (graf č. 1. str. 53), bylo 118 studentů učňovských oborů a 122 studentů středních škol. Graf č.2 znázorňuje počet žen a mužů z učilišť a SŠ. Otázku na pohlaví jsem pokládala hlavně z důvodu dotazu na spektrum zájmů, protože předpokládám, že zájmy u mužů a u žen se liší.

Rodinné prostředí je pro děti a následně mladé lidi prvotním modelem pro k sociálním interakcím, komunikaci v sociální skupině a podle Šulové je i významným prostředím, které ovlivňuje vývoj všech jejích členů. S tímto tvrzením nelze než souhlasit. V původní rodině s rodiči žije (graf č. 3, str.55) 91% středoškoláků a rovněž 91% učňů. Tito lidé jsou již dospělí a přesto ještě žijí s rodiči. Může to být proto, že rodina plní mimo jiné i svoji funkci ekonomicko-zabezpečovací a poskytuje svým dětem materiální zázemí do doby, než jsou výdělečně činné, ale i proto, že rodina svojí funkcí socializačně-výchovnou o své děti pečuje a prosazuje jejich práva.(8) S partnerem a jinými příbuznými žije 10% středoškoláků a 10% učňů. Tyto výsledky svědčí o tom, že děti déle zůstávají v rodičovském domě, který je pro ně privilegovaným místem lásky, ochrany a výchovy.(41)

Stejně jako rodina je i škola institucí, od které se očekává, že vytvoří předpoklady pro úspěšný vstup příslušníků mladé generace do všech oblastí života.(12) Aby tomu tak skutečně mohlo být, je nutná spolupráce obou institucí. Na otázku o zájmu rodičů o školní prospěch svých dětí (graf č.5, str. 57) odpověděli studenti SŠ tak, že třídních

schůzek se účastní pravidelně 50% rodičů. Nepravidelně 34% rodičů a vůbec se neúčastní 16% rodičů. Třídní schůzky navštěvuje pravidelně 61% rodičů z učňovských škol a vůbec se jich neúčastní 16% rodičů. Je patrné, že v době, kdy je vzdělání mladého člověka kromě zdraví tou největší investicí do budoucna, je podle výsledků mého výzkumu zřejmé, že spolupráce rodiny a školy je průměrná. Myslím si, že tento jev přetrvává v naší společnosti již delší dobu a podle mého názoru je to jev negativní.

Způsoby trávení volného času současné mladé generace jsou velice rozmanité. O tom, jaké zájmy mladí lidé preferují se často rozhoduje již v dětství v rodině, která by měla vytvořit příznivé podmínky pro jejich volný čas. To, jaké aktivity vyvíjí děti a mladí lidé ve volném čase by mělo být v popředí zájmu jejich rodičů. Pravdou je, že ne každá rodina vzhledem ke svému sociálnímu statusu může plně garantovat všechny zájmové aktivity, které si jejich dítě vybere.⁽¹²⁾ Výzkumným šetřením bylo potřeba zjistit, jestli se rodiče zajímají o to, jak jejich děti tráví volný čas. O výsledcích informuje graf č. 4, str. 56. U studentů SŠ bylo prokázáno, že o jejich volný čas se zajímá 83% rodičů, na učilištích projevuje zájem o volný čas svých dětí 76% rodičů. Výsledky šetření dokazují, že u dotazovaného vzorku více než polovina rodičů jeví zájem o to, jak tráví jejich děti své volno. Přesto však je % rodičů, kteří se nezajímají (17% na SŠ a 24% na učilištích) poměrně velké. Literatura prostudovaná k tomuto tématu dokládá, že i toto je jednou z příčin možného výskytu sociálně patologických jevů.(volný čas a prevence) Zde bych doporučila rodičům zamyslet se nad možností, jak zlepšit komunikaci se svými dětmi a na co ve vztahu ke svým dětem se zaměřit v rámci prevence rizikového chování mládeže.

Se změnou systému v naší společnosti došlo i ke změnám v životním stylu rodiny. Demokratické pojetí tohoto stylu umožnilo rodinám, aby byly i děti zapojené do společného rozhodování a řešení mimo jiné i otázek spojených s výběrem volnočasových aktivit. Některé volnočasové aktivity dětí se však pro rodiny s nižšími příjmy stávají zatěžujícími položkami a proto musí se svými dětmi řešit omezení nebo změnu těchto aktivit. V současné době náklady na volný čas rostou, nejpočetnější skupinou, která toto pociťuje, jsou rodiny nezaměstnaných rodičů, nebo rodiny, kde jsou matky samoživitelky. I toto může být důvodem k tomu, proč rodiče své děti v jimi

zvoleném způsobu trávení volného času nepodporují (nebo spíše nemohou podporovat). Šetřením bylo zjištěno (graf č. 6, str. 58), že středoškoláci jsou podporováni ve vybraném způsobu trávení volného času 80% rodičů, ale 20% rodičů v tomto způsobu své děti nepodporuje. Výsledky u zkoumaného vzorku učňů byly podobné. 71% rodičů učňů své děti podporuje, ale 29% rodičů ve způsobu, kterým tráví jejich děti volný čas tyto nepodporují. Budeme-li souhlasit s Hofbauerem v tom, že: „Volný čas je ve všech svých dimenzích významnou složkou přítomného života dětí a mladých lidí, ale i jejich celoživotní perspektivou,“ musíme uznat, že procento rodičů, kteří se o to, jak jejich děti tráví volný čas nezajímají a děti nepodporují, je velké. **(12)**

Většina dotázaných respondentů dojíždí do školy z místa svého bydliště (graf č. 7, str. 59). Studentů 70% a učňů 76%. Při předpokladu, že tito mladí lidé stráví cestou do školy a ze školy (v souvislosti se vzdáleností kterou dojíždí), část dne, kterou by mohli věnovat svým zájmům, nemůžeme se podívat nad tím, jsou spokojenější s nabídkou volnočasových aktivit v místě školy, než v místě bydliště. Většina respondentů dojíždí do větších měst kde studují i z toho důvodu, že nabídka možností ke studiu i vyučení není taková, jak by si představovali a soustředí se právě do těchto měst. V současnosti se naše společnost potýká se sníženým zájmem mládeže o technické vzdělávání. Nejproblematičtější je situace v učňovském školství, což má za následek nedostatek pracovníků odborně vyškolených projevující se hlavně v kategorii kolem 25 let.**(15)** Dalším problémem se jeví se jeví to že podniky, které dříve fungovaly v menších městech zanikly a s nimi i možnosti praxe pro jejich učně.

Zeptáme-li se mladých lidí s kým tráví nejčastěji svůj volný čas, odpovídají takto (graf č. 8, str. 60): nejvíce odpovědí bylo zastoupeno možnost: s přáteli. SŠ 47% a učni 52%. Další místo obsadila možnost: s partnerem SŠ 45%, učni 30%. Nepatrné procento tráví svůj volný čas s někým z rodiny: 3% SŠ a 7% učni. Samo tráví volno 5% SŠ a 11% učňů. Procento mladých lidí trávící svůj volný čas o samotě, které vyplynulo z šetření, je poměrně velké. Právě v tomto období jsou pro mladého člověka z psychologického hlediska nejvýznamnější vrstevnické a partnerské vztahy. V současné době se ale u stále většího počtu mladých lidí odsouvá do pozdějšího věku dosažení plné sociální a osobnostní rozvinutosti. **(51)** Toto období je také

charakteristické vytvářením osobní identity, což se mimo jiné projevuje i vytvářením kamarádských a partnerských vztahů. Významným rysem socializačního procesu v období dospívání podle Dunovského je i vědomí odlišnosti od rodičovské generace. Toto tvrzení se ověřilo i mým výzkumem. (8)

Zájem o organizované zájmové aktivity u mládeže klesá. Zatímco v totalitních dobách byli všichni (ti co nebyli, byli znevýhodněni) mladí lidé povinně organizovaní v SSM a před tím v Pionýrské organizaci, v současnosti mají mladí lidé možnost svobodné volby o tom, jestli budou členy nějaké volnočasové organizace, nebo své volno stráví individuálně. Mladý člověk je velmi citlivý na svoji osobní svobodu, kterou často klade nad ostatní hodnoty a obtížně se smiřuje s faktem, že by se i ve svém volném čase měl někomu „podřizovat“. Proto často volí spíše volnočasové aktivity individuální než organizované. Vyzkoumala jsem, že (graf č. 9, str.61) většina učňů 64% i středoškoláků 77% preferuje individuální volnočasové aktivity před organizovanými a volí tedy radši svobodu, než společné trávení volného času s ostatními.

Jak bylo již výše uvedeno, ze zkoumaného vzorku studentů do školy dojíždí 70% středoškoláků a 76% učňů. Během vyučovacího týdne jim tedy mnoho času na zájmové aktivity v místě bydliště nezbyvá. V dotazníku jsem proto položila otázku, jestli se účastní akcí pořádaných jejich školou v jejich volném čase, tedy po vyučování. 26% středoškoláků se těchto akcí účastní a učni se účastní ve 37%. Je zřejmé, že můj výzkum prokázal, nepříliš velkou oblibu akcí, pořádaných školou. Pávková uvádí, že škola je jedním z nejdůležitějších subjektů, podílejících se na výchově mimo vyučování. Ta probíhá mimo povinné vyučování a mimo bezprostředního vlivu rodiny. Uskutečňuje se převážně ve volném čase. Je důležité, aby akce pořádaná školou byla pro mladé lidi zajímavá a atraktivní. Měli by mít možnost participovat na této akci a sami se podílet autorsky i organizačně. Obliba takových akcí pořádaných školou je podstatně vyšší. Jako příklad mohu uvést školní výlety, vodácké kurzy atd.(32)

Systém hodnot se mění nejen ve společnosti jako takové, ale i u mladých lidí. Kvalita a intenzita osobních zážitků jsou nahrazovány kvantitou. Množství volného času u mládeže roste a často je zmiňován jako rizikový faktor. Bude-li tato oblast

ponechána na komerci, tak jak tomu často je, následky budou nedozírné. MŠMT ve své koncepci „Volný čas a prevence u dětí a mládeže“, zdůrazňuje, že pokud není v místě dostatečná a odpovídající nabídka zájmových aktivit hrozí, že si mladí lidé mohou nacházet aktivity společensky nežádoucí.(20) V dotazníku jsem nabídla studentům 16 druhů zájmových činností, které jsou v odborné literatuře uváděny jako nejpreferovanější současnou mládeží. Z nabízených aktivit vybírali tři nejoblíbenější. O výsledku hovoří graf č.11, str. 63. Nejvíce oblíbenou aktivitou u středoškoláků jsou návštěvy kulturních akcí a poslech hudby 52%. Druhou nejoblíbenější aktivitou jsou informační technologie 14%, na třetím místě se umístil sport 8% a tanec a hudba. Stejný počet studentů 7% se rozhodl pro brigáda a návštěvy kaváren, čajoven a restaurací. Aktivity jako četba, turistika, příprava na školu, pomoc rodičům preferuje jen malé procento studentů. Nikdo z dotázaných studentů středních škol neoznačil ruční práce a kutilství a také dobrovolnickou a veřejně prospěšnou činnost. Mezi učni jsou jednoznačně nejvíce preferované informační a komunikační technologie. 20% učňů je označilo na prvním místě mezi oblíbenými. Návštěva kulturních akcí a poslech hudby jsou s 15% na druhém místě na žebříčku oblíbenosti. Sportovní aktivity patří také mezi oblíbené a upřednostňuje je 12% dotázaných učňů. Brigády jsou také jednou z aktivit, které provázejí mladé lidi ve volném čase stejně jako návštěva kaváren a restaurací 8% a 6%. Potěšitelné je, že se učni ve svém volném čase více věnují kutilství a ručním pracem, což vzhledem k jejich zaměření svědčí o tom, že budoucí povolání zvolili vhodně. Další místa v pořadí oblíbenosti obsadila pomoc rodičům, tanec a zpěv, technika a četba. Zarážející je, že nikdo z dotázaných učňů neoznačil přípravu na školu. V porovnání se studenty se u učňů více objevuje zájem o ruční práce, zájem o techniku.

Obliba výpočetní techniky, komunikačních technologií a médií, která figuruje na prvních místech oblíbenosti u studentů v mém šetření, koresponduje s poznatky Saka, Sakové. Ti tvrdí, že děti, ještě než začnou chodit do školy a naučí se číst a psát, tráví několik hodin denně u počítače. Pohybují se ve virtuální realitě a kyberprostoru. Oslabuje se tím sféra podnětů přirozeného světa ve prospěch podnětů získaných prostřednictvím počítače. Toto se může projevit a projevuje nejen v sociálním, ale i

v mentálním zrání. Základním médiem pro vývoj jedince je mimo jiné jazyk, řeč.(35) Prostřednictvím řeči jazyka ať už v psané nebo tištěné formě se jedinec socializuje a vyvíjí. Jak je vidět z výzkumného šetření, převažuje nad oblibou četby obliba informačních a komunikačních technologií. Nabízí se otázka, jestli pokrok a rozvoj v této oblasti není v kolizi s přirozenou potřebou duševního rozvoje, který bez aktivního vyhledávání podnětů pro duševní růst a vývoj mladého člověka, zaostává za společensky požadovanou úrovní. Může svět virtuální reality a kyberprostoru nahradit klasickou krásnou literaturu? Myslím, že nemůže. Když se zamyslíme nad pořadím oblíbených zájmů jež vyplynulo z mého výzkumu, vidíme, že například příprava na vyučování je u středoškoláků na posledních místech a učni ji neoznačili ani jedenkrát. Hovořili-li jsme o literatuře, jakým způsobem dnešní studenti získávají povinné výpisky do čtenářského deníku, mezi něž patří zrovna klasická literatura? Odpověď je jasná a studenti se s ní ani netají. No přece výpisky „stáhnou z internetu“. Ano, je to daleko snadnější a mají potom více času na surfování, chatování a PC hry. Určitě bych zde doporučila nejen rodičům, ale i učitelům a vychovatelům důslednější kontrolu svých dětí, žáků a svěřenců. Rodičům pak ještě zvýšení zájmu o volný čas svých dětí a o způsob přípravy na vyučování. Předjdeme tak udiveným a zklamaným tvářím rodičů, které vidáme na třídních schůzkách.

Pod pojmem kulturní akce si můžeme představit: koncert vážné hudby, nebo v kontextu této práce spíše rockový koncert, divadelní představení, technoparty, ale i návštěvu různých festivalů...Mladí lidé, kteří se zúčastnili mého výzkumu označili návštěvu těchto akcí za velmi oblíbenou. Akce tohoto typu navštěvují většinou se svými kamarády a partou, nebo se svým partnerem. Koresponduje to s tvrzením Vágnerové, která říká, že: „ Vztahy s vrstevníky mají v období dospívání velký význam. Jejich existence umožňuje dokončit jeden z nejdůležitějších úkolů tohoto období: emancipaci od rodiny a postupné osamostatnění. V těchto vztazích lze uspokojit i některé základní psychologické potřeby, např. potřebu stimulace, citové jistoty a bezpečí.(51)

Na stejnou úroveň postavili dotazovaní studenti sport. Přesto, že se sportovní aktivity neumístili na prvním místě, je pozitivním zjištěním, že vůbec patří mezi oblíbené. Nejen naše společnost řeší problém s nárůstem počtu obézních dětí a mladých

lidí, ale obezita se stala problémem celosvětovým. Různé sportovní aktivity ustupují do pozadí a před ně se dostává pasivní sledování sportu v televizi, nebo návštěvy sportovních utkání. Také lenošení a nicnedělání je pro mnoho příslušníků mladé generace častým způsobem, jak trávit volný čas. Toto zjištění je v rozporu s tvrzením některých odborníků, kteří uvádí, že sport je v dospívání aktivním zájmem číslo jedna. Právě sport školí vůli a charakter a ventiluje agresivitu.

Jedno z posledních míst mezi oblíbenými aktivitami zaujala dobrovolnická a veřejně prospěšná činnost. Myslím si, že důvodem proto je neustálý systém hodnot u mladých lidí. Jen málo jich v období dospívání dokáže nezištně a z vnitřního přesvědčení pomáhat těm, kteří to nejvíce potřebují. Snad v pozdějším věku, až nabydou životních zkušeností, osobnostně dospějí a budou samostatnými bytostmi, pak alespoň někteří z nich najdou cestu právě k tomuto druhu činnosti ve volném čase. Tošner a Sozonská o dobrovolnictví říkají, že není obět', ale přirozený projev občanské zralosti. Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje, ale zároveň poskytuje dobrovolníkovi pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností a dovedností a obohacemím v mezilidských vztazích.(40) Naplnění tohoto tvrzení vyžaduje skutečně zralou osobnost, která bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti a právě tyto nároky splňuje jen málokterý mladý člověk.

Přihlédneme-li k tomu, že zájmové aktivity si mladí lidé vybírají sami a svůj volný čas tráví podle svého výběru, můžeme očekávat, že odpovědí na otázku: Jste spokojen s tím, jakým způsobem trávíte svůj volný čas?, budou převážně kladné. Moje šetření tento předpoklad skutečně potvrdilo. (graf č. 12, str.65) Spokojeno je 81% studentů 22% učňů.

Pro tento výzkum a potvrzení nebo vyvrácení hypotézy bylo důležité zjistit spokojenost studentů s nabídkou volnočasových aktivit v místě bydliště a místě studia. Prokázalo se,(graf č. 13, str. 65) že 66% studentů SŠ a 62% učňů pokládá nabídku volnočasových aktivit v místě bydliště za nedostatečnou, ale rozmanitost nabídky v místě školy je pro 58% studentů a 62% učňů vyhovující.(graf č. 14, str. 67) Jak jsem již uvedla výše, většina dotázaných studentů do školy dojíždí a v průběhu pracovního

týdne jim nezbyvá mnoho času na zájmové činnosti v místě svého bydliště. Větší spokojenost projevili s nabídkou volnočasových aktivit v místě školy, což je město. Předpokládám, že se v místě školy zúčastňuje těchto aktivit i mnoho dojíždějících studentů, kteří zůstávají po vyučování. Také z preferovaných aktivit právě ty, které jsou nejoblíbenější se častěji provozují ve městě než na venkově. Vždyť například i do internetových kaváren chodí mladí lidé častěji v partě, do čajoven a na kulturní akce se také častěji chodí se školou nebo partou. Není potom divu, že jsou spokojenější tam, kde je co dělat, tedy kde je nabídka pestřejší.

Zájmy u člověka se s postupujícím věkem mění. S dospíváním nás přestávají uspokojovat hračky a pohádky, odkládáme jednoduché věci a pídíme se po složitých. S rozvojem osobnosti potřebujeme stále složitější a náročnější „hračky.“ Někteří z nás zůstanou u zájmů z dětství, většinou v případech kdy tento zájem provozuje více členů rodiny. Mnozí ale své zájmy změni a ke změně dojde i vícekrát, než se zájem ustálí. Na otázku na změnu zájmů s přechodem ze základní na střední školu odpovědělo kladně, tedy své zájmy změnilo 77% studentů a 72% učňů. Přesto však přibližně čtvrtina respondentů u svých zájmů z dětství zůstala.

Co je rizikové chování mládeže? Na tuto otázku bychom mohli odpovědět mnoha způsoby. Zeptáme-li se na druhy rizikového chování, najdeme v různých pramenech v podstatě stejnou charakteristiku. Jedná se nejčastěji o zneužívání návykových látek, alkoholismus a kouření, rizikové sexuální chování, záškoláctví, šikanu... Pokud použijeme specifikaci rizikového chování dle Pokorného, Telcové a Tomka, můžeme říci, že jde o jev, který se vyznačuje nezdravým životním stylem, nedodržováním a porušováním sociálních norem, zákonů a předpisů a etických hodnot. Toto chování vede k poškození zdraví jedince, jeho životního prostředí a ve svém důsledku k individuálním, skupinovým a celospolečenským poruchám a deformacím.(30) Domnívám se, že tato definice je natolik výstižná, že není potřeba cokoli dodávat. Ve výzkumném šetření jsem se zeptala mladých lidí, jestli si myslí, že budou-li svůj volný čas využívat smysluplně, mohou tím předejít rizikovému chování? Předpokládala jsem, že v době, kdy je preventivní a osvětová činnost s mládeží na takové úrovni jako v naší společnosti, budou odpovědi z většiny kladné. Tento můj předpoklad se splnil a jak je

patrné z grafu č.17 na str. 70, 87% studentů a 79% učňů je přesvědčeno o tom, že tím, že zdravě využijí svůj volný čas, mohou předejít rizikovému chování. Vhodné využití volného času však není jediný způsob prevence sociálně patologických jevů. Zaměříme-li se na rizikové faktory, způsobující toto chování, najdeme zde : městské prostředí, poruchy funkcí rodiny, nízkou sebedůvěru, časté psychické napětí, věk, atd. Vágnerová upozorňuje na to, že největší výskyt rizikového chování je ve věkové skupině 15 až 24 letých. Vysvětlení má takové, že v tomto období se vyskytuje zvýšená tendence riskovat, chybí zde zkušenost a náhled na vlastní zranitelnost. Také zvýšený sklon k riskování se oblevuje často právě v tomto věkovém období.(51) Z výzkumu však vyplynulo, že 34% středoškoláků a 21% učňů si myslí, že i když svůj čas tráví smysluplně, přesto tím rizikovému chování nepředcházejí. Otázkou potom je, co si tohle procento mladých lidí představuje pod pojmem smysluplně strávený volný čas. To však nebylo předmětem mého výzkumu. Ráda bych zde upozornila na důležitost a význam práce s mladými lidmi v jejich volném čase. Nezastupitelný význam a zásluhy v této oblasti mají školská i mimoškolská zařízení dětí a mládeže. Zde je samozřejmě nezpochybnitelný vliv celé společnosti, která tím, že bude ovlivňovat volný čas a výchovu k němu a neponechá tuto oblast zcela na komerci zabrání nedozírným následkům do budoucna.

V souvislosti s výskytem rizikového chování dětí a mládeže se často zmiňuje nuda. Zeptáme-li se mladých co je nuda, odpovídají, že je to období kdy neví co dělat, nic je nebaví a mnoho jich zmíní, že by v tu chvíli dělali cokoli. Pokud se nudících se sejde více, přidá se k tomu prostředí velkoměsta a chuť riskovat, máme hned několik faktorů, které se významně podílí na vzniku sociálně patologických jevů. Z celkového počtu dotázaných studentů (graf č. 18, srt. 71) se nudí 23% středoškoláků a 32% učňů. Porovnáme-li procento nudících se studentů na SŠ a učilišti, zjistíme, že téměř čtvrtina učňů se ve svém volném čase nudí a středoškoláků až jedna třetina. Tato čísla jsou podle mého názoru alarmující. S uvedenou otázkou souvisí i další, která se ptala na to, jestli si studenti myslí, že v období nudy by mohli sklouznout k rizikovým aktivitám. Graf č. 19 na str. 71 nám ukazuje, že riziko „sklouznutí“ nehrozí u 68% středoškoláků a 62% učňů. Objevily se ale i kladné odpovědi a nebylo jich málo. Ano odpovědělo 32%!

středoškoláků a 38% učňů. Můžeme si položit otázku, kde se co nepovedlo, nebo co jsme udělali špatně, že přes veškerou naši péči a náš zájem se objeví takto nepříznivá čísla. Přikláním se k názoru Matouška. Říká, že příčin rizikového chování je mnoho. Není v našich silách je všechny rozeznat. Nedokážeme si prý ani představit všechny vazby mezi nimi. Za nejvýraznější příčinu nemůžeme považovat jen rodinu, která nefunguje jak by měla, ani jen vrstevnickou partu, nebo jen nudu a nicnedělání. Nicméně si však myslí, že rodinné prostředí je jedním z nejvýraznějších faktorů podílejících se na vzniku sociálně patologických jevů.(21) Apeluji proto na rodiče, aby své děti a soužití s nimi v rodině brali jako prioritu a také jako dobrou investici do budoucna. Aby ale také vzali v úvahu, že děti jsou myslící bytosti a často rovnocenní partneři dospělých. Poznají faleš a snahu si je koupit výměnou za naši nepřítomnost z důvodu např. pracovního zaneprázdnění. Často toho dokážou zneužít a následky jsou nevratné.

Ve své práci zmiňují středoškoláky a učně. Nedá mi, abych nevyjádřila svůj názor na tuto problematiku. Mnoho článků v odborných časopisech komentuje dělení středního školství na výuční list a maturitu. Je pravdou, že po základním vzdělání následuje střední stupeň vzdělání, ať už je to učňovská nebo střední škola. Souhlasím s Husníkem, který vyjadřuje názor, že střední školství je jen jedno. Jestli je zakončeno výučním listem nebo maturitou už není tak důležité.(15) Pracovala jsem několik let jako učitelka odborných předmětů na střední škole a z praxe vím, že úroveň mnoha studentů střední školy je stejná, ne-li horší než na učilišti. Podmínkou přijetí ke studiu na vysoké škole je kromě úspěšného absolvování přijímacích zkoušek také úspěšně vykonaná maturitní zkouška. Tzn., že každý ví, že kdo studuje vysokou školu, „má maturitu“. Takže je jasné že žádný vyučený student na této škole studovat nemůže. Tedy, proč dělit střední školství? Je otázkou času, kdy se toto sjednotí a absolventi učňovských škol budou mít (a myslím si že zaslouženě) stejný kredit jako absolventi škol středních. Dalším tématem ke zkoumání bylo zda si respondenti myslí, že s přibývajícím věkem tráví svůj čas smysluplněji. 75% kladných odpovědí ze středních škol a 71% z učilišť svědčí o tom, že tito mladí lidé mají představu o tom jak trávit svůj volný čas, aby toto mělo smysl (graf č.20, str.73). Když se vrátíme k předešlým otázkám, zjistíme, že

většina dotázaných změnila své zájmy s přechodem na střední školu. Souvisí tedy tato změna s přibývajícím věkem a změnou preferencí v zájmové oblasti? Když srovnáme odpovědi na tyto otázky zjistíme, že většina dotázaných změnila své zájmy s přechodem na střední školu a myslí si, že s přibývajícím věkem tráví svůj volný čas smysluplněji. Nabízí se nám tedy zjištění, že čím je mladý člověk dospělejší, tím si vybírá kvalitnější zájmy a promyšleněji tráví svůj volný čas.

Frekvence volnočasových aktivit byla další oblastí na kterou jsem se v rámci výzkumu zaměřila. Zajímalo mě kolik času věnují mladí lidé účastníci se mého šetření svým zájmům. Tuto otázku jsem pokládala s ohledem na to, že procento dojíždějících do školy z výzkumného souboru je poměrně velké. Mládež, která žije ve městě má podle Hofbauera větší možnost účastnit se společných i individuálních zájmových činností. Těchto aktivit se zúčastňuje mnoho lidí různého věku, převažuje zde však anonymita a odtazitost sociálních vztahů. Na venkově se však v současné době dějí změny v realizaci volného času a nemalá část městských rodin sem přenáší část svých aktivit prostřednictvím chalupaření, chataření apod. Naproti tomu roste mobilita mladých lidí i dětí z venkova a tím je daná i stále častější účast na zájmových aktivitách mimo bydliště.(12) Je tedy nasnadě rozdíl mezi venkovem a městem již nejsou tak markantní a stírají se i v oblasti trávení volného času mladé generace. Nejvíce studentů se věnuje svým aktivitám nepravidelně (51%) a čtyři hodiny denně (28%). Učni se svým zájmovým aktivitám nejčastěji věnují stejně jako studenti nepravidelně a to ve 47% a také jako studenti čtyři hodiny denně ve 22%.

Zkoumala jsem oblast zájmových aktivit a proto mě zajímalo, jestli mladí lidé dokáží posoudit a ocenit své schopnosti a dovednosti. Myslím, že je to pro ně důležité v tom ohledu, že dokáží zdůraznit i nabídnout to v čem jsou dobří a potlačit, nebo přijmout to, v čem nevynikají. Pro mladého člověka je důležité aby věděl z jakého důvodu si může vážit sám sebe, aby měl zdravé sebevědomí a dokázal se prosadit. Velmi dobrou příležitost k ověření svých schopností a dovedností má právě na poli zájmových činností. Tady se může věnovat jen tomu co ho baví a zaměřit se na to v čem je dobrý. Může zde rozvinout své kladné stránky a naučit se pracovat s těmi zápornými. Tady může být naplno sám za sebe. Na otázku, zda má smysl, aby mladý

člověk ve svém volném čase rozvíjel své schopnosti a dovednosti odpověděli všichni dotázaní kladně (graf č. 22, str.75).

Zajímavé je, co odpovědí mladí lidé zeptáte-li se mají-li dost času na své zájmy. Samozřejmě odpovědí, že čas nemají. Většinu ho stráví ve škole, potom také musí něco udělat doma a už jim ho moc nezbude. Často si postěžují, kdyby to tak mohlo být obráceně. Z výsledků svého výzkumu jsem zjistila, že jen malá část mladých lidí pomáhá doma rodičům. Co tedy dělají ostatní, když říkají, že nemají čas a svým zájmům se věnují nejvíce nepravidelně? Na tuto otázku odpovědělo záporně, tedy že mají málo času na trávení svého volna dle svých představ 76% středoškoláků a 62% učňů. Bohužel odpověď na to co tedy dělají jsem nenašla.

Předposlední otázkou směřovanou ke studentům při zkoumání jejich zájmů a volného času jsem se zeptala na to, jestli ke strávení svého volna podle svých představ potřebují návykové látky. Je pravda, že na odpovědi na tuto otázku mě mile překvapili. Zde musím podotknout, že autoři odborné literatury uvádí, že užívání návykových látek mezi mládeží stoupá. (29) Jedná se nejen o alkohol, ale i o drogy, kouření tabákových cigaret a další. Ze studií našeho předního odborníka na problematiku drogových závislostí vyplývá, že nejrozšířenějšími návykovými látkami jsou tabák a alkohol a mezi dospívajícími je také hojně rozšířené kouření marihuany.(27) Studenti středních škol odpověděli v 97% záporně a také 80% odpovědí učňů bylo záporných. Tento výsledek je potěšující, ale 3% studentů a 20%!!! Učňů tráví svůj volný čas s návykovou látkou. Je dobré se utěšovat, že měli na mysli třeba „jen“ cigaretu? Ve výčtu ostatních návykových látek by byla cigareta tou lepší variantou. Doufejme, že tomu skutečně tak je.

Poslední dotazovanou oblastí bylo ohodnocení nabídky volnočasových aktivit v regionu, v němž jsem prováděla výzkum. Jednalo se o region Klatovy, kde studují nebo se učí všichni dotazovaní. Škálou pro hodnocení byla stupnice 1 – 5, nabídku volnočasových aktivit hodnotili respondenti jako ve škole. Nejvíce studentů střední školy, 52% udělilo trojku, tedy nabídku označilo jako dobrou. Dvojku, chvalitebnou udělilo 23% studentů a jednotkou hodnotilo 1% studentů. Za dostatečnou považuje nabídku volnočasových aktivit ve svém regionu 20%, pětkou ohodnotili tuto nabídku

4% studentů. Většina středoškoláků je tedy, jak vyplývá z výsledků výzkumu s touto nabídkou spokojená. Učňové se svým hodnocením studentům přiblížili a výsledky byly podobné. Nejvíce učňů hodnotilo známkou tři, dobrou 44%. Ke dvojce se přiklonilo 28% učňů. Jednotku dalo 8%, čtyřku 16% a pětku 3% učňů. Většina se jich pohybovala s hodnocením od trojky do jednotky. Je tedy patrné, že mladí lidé v tomto regionu jsou s nabídkou volnočasových aktivit spokojeni.

Tyto výsledky můžeme použít ke zhodnocení vytčeného cíle práce, jejíž snahou bylo zmapovat možné souvislosti trávení volného času mládeže a rizikového chování. Myslím si, že tento cíl byl splněn. Dalším cílem bylo zmapovat způsob, jakým tráví volný čas středoškolská mládež v klatovském regionu. Z výsledků výzkumu je patrné, že i tento cíl byl splněn. Musím však poznamenat, že z výsledků této práce s ohledem na validitu a reliabilitu výsledků nelze vyvozovat obecnější závěry, neboť vzorek respondentů je velmi malý.

Ve výzkumu jsem stanovila hypotézy:

Hypotéza č. 1: Čím účelněji a smysluplněji využívá student svůj volný čas, tím méně se u něj vyskytuje rizikové chování. Hypotéza byla potvrzena.

Hypotéza č. 2: Většina studentů považuje nabídku volnočasových aktivit v Klatovském regionu za nedostatečnou. Hypotéza nebyla potvrzena.

6. ZÁVĚR

V diplomové práci na téma „Využití volného času středoškolské mládeže v regionu Klatovy“ jsem se zabývala problematikou trávení volného času u středoškolské a učňovské mládeže. V teoretické části jsem se zaměřila na problematiku volnočasových aktivit v souvislosti s věkem dospívajících a na faktory, které tuto oblast ovlivňují. Ve výzkumné části své práce jsem se soustředila na způsob, jakým tráví studenti svůj volný čas a možnou souvislost s rizikovým chováním. Také jsem zkoumala spokojenost studentů se spektrem nabízených volnočasových aktivit.

Stanovila jsem si tyto cíle. Zjišťovala jsem, jestli rozumí studenti pojmu rizikové chování, abych mohla potvrdit nebo vyvrátit souvislost mezi tímto chováním a způsobem využití volného času studentů. Dále jsem zjišťovala, míru spolupráce rodičů a školy jako instituce, která hraje v naplňování volného času důležitou roli. Zkoumala jsem také, jestli mají mladí lidé na své zájmy dostatek času a jaké zájmové aktivity jsou jejich nejoblíbenější, s kým tráví svůj volný čas, bydlí-li v místě školy nebo dojíždějí. Výzkumnou technikou byl zvolen dotazník a výzkum byl realizován u studentů středních škol a učňovských škol. Výběrový soubor čítal 240 respondentů.

Výsledky mojí práce bude možné využít ke zlepšení spolupráce mezi rodiči studentů a školou, také ke změně spektra nabízených volnočasových aktivit jak v místě studia, tak v místě bydliště studentů. Převážná část studentů do ze zkoumaného vzorku do školy dojíždí, proto jsou také spokojenější s aktivitami nabízenými v místě školy. Mohou se jich zúčastňovat častěji. Mezi nejoblíbenější zájmové aktivity patří navštěvování kulturních akcí a obliba informačních a komunikačních technologií. K nejméně oblíbeným aktivitám patří u středoškoláků ruční práce a kutilství a dobrovolnická činnost a u učňovské mládeže studium a příprava na školu. Středoškoláci jsou zaměřeni spíše kulturně a mediálně, učňovská mládež technicky a také mediálně. Středoškoláci i učni jsou převážnou většinou spokojeni s tím, jak tráví svůj volný čas. Více rodičů učňů, 61% než rodičů středoškoláků, 50% se účastní třídních schůzek, ale více rodičů studentů se zajímá o to, jak jejich děti tráví volný čas 83%, učňů 76%.

Studenti i učni se ve většině shodli, že nemají tolik volného času, aby jej mohli trávit podle svých představ. Ke strávení volna podle svých představ potřebuje návykové látky 20% dotázaných učňů a 3% středoškoláků. Studenti i učni ze zkoumaného vzorku jsou spokojeni s nabídkou volnočasových aktivit ve svém regionu.

Je zřejmé, že můj výzkum nemohl obsáhnout celou širokou škálu zájmových aktivit, přestože jsem splnila dané cíle. Výzkum považuji za užitečný a prospěšný hlavně pro subjekty angažované v organizování a poskytování nabídky zájmových činností v našem regionu, ale také pro rodiče studentů a studenty samotné. Myslím si, že můj výzkum splnil svůj účel a prokázal prospěšnost pro zjišťování preference zájmových aktivit u mládeže a následné tvorbě programové nabídky zájmových aktivit organizacemi zabývajícími se touto činností.

Doporučení pro organizace a subjekty angažující se ve volném čase mládeže: Přizpůsobte nabídku zájmových aktivit poptávce, která vyplynula z výsledků mého výzkumu. Pokrok jde rychle dopředu i v této oblasti a vhodná nabídka zájmových aktivit zmenší nebezpečí výskytu rizikového chování u mládeže.

Doporučení pro rodiče: Komunikujte více se svými dětmi. Projevujte více zájmu o to, jak tráví svůj volný čas a snažte se zlepšit spolupráci se školou. Nesnažte se nahradit nedostatek času a nezájem o jejich činnost ve volném čase poskytováním finančních částek jako kompenzací. Jděte svým dětem příkladem a od dětství je ved'te k smysluplnému trávení volného času.

Doporučení pro studenty: Snažte se svůj volný čas využít tak, aby pro vás byl přínosem, zdrojem hodnotných zážitků a vzpomínek. Obklopte se v tomto období lidmi, které máte rádi a kteří jsou pro vás zárukou toho, že příjemně strávený volný čas vás bude motivovat k lepším výsledkům ve škole a spoluvytvářet vaši osobnost.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. ARTLOVÁ, M. *Puberta je když začínají s rodiči potíže*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 125s. ISBN 80-7178-020-0.
2. BÁRTLOVÁ, S., HNILICOVÁ, H. *Vybrané metody a techniky výzkumu zjišťování spokojenosti pacientů*. vyd. 1. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2000, 118 s. ISBN 80-7013-311-2.
3. BENDL, S. *Prevence řešení šikany ve škole*. vyd. 1. Praha: ISV, 2003, 197 s. ISBN 80-86642-08-9.
4. BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1- Citace: Metodika a obecná pravidla*. Verze 3.2 1999 – 2002, poslední aktualizace 3.9.2002 [citováno 2008-05-12]. URL: <<http://www.boldis.cz/citace/citace1.ps>>.
5. BOLDIŠ, O. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a Čsn iso 690-2: Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů*. Verze 3.0 1999 . 2002, poslední aktualizace 11.11.2004. [citováno 2008-05-12]. URL: <<http://www.boldis.cz/citace/citace2.ps>>.
6. ČÁP, J. *Psychologie výchovy a volného času*. vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 284 s. ISBN 80-7066-534-3.
7. Český výbor pro UNICEF, [online], [citováno 2008-03-03], URL:<<http://www.unicef.cz/index.php>>.
8. DUNOVSKÝ, J. et. all. *Sociální pediatrie*. vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 1999, 279 s. ISBN 80-7169-254-9.
9. GRATH, Y. et.all., *Prevence užívání drog mezi mladými lidmi: Přehled dostupných informací*. ÚVČR Praha, 2007. 70 s. ISBN 978-80-87041-16-1.
10. GODDETOVÁ, E. T. *Umění jednat s dospívajícími*. vyd. 1. Praha. Portál, 2001,144 s. ISBN 80-7178-492-3.
11. HELUS, Z., DVOŘÁK, P. *Dítě v osobnostním pojetí*. vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 228 s. ISBN 80-7178-888-0.

12. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
13. HUSNÍK, P. *Absolventů bez práce značně ubylo*. Učitelské noviny, srpen 2005, roč. 3, č. 28, s. 12-16.
14. HUSNÍK, P. *O důsledcích nového zákona o zaměstnanosti*. Učitelské noviny, říjen 2004, roč.2, č. 34, s. 15-17.
15. HUSNÍK, P. *Učni patří minulosti*. Učitelské noviny, listopad 2006, roč.4 , č.44, s. 9-11.
16. JEDLIČKA, R., KLÍMA. P et.all. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Vyd.1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
17. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007*. MŠMT, odbor pro mládež. Praha, 2003.
18. *Mládež v České republice na přelomu tisíciletí*. MŠMT, odbor pro mládež. Praha, 2003
19. MACEK, P. *Adolescence*. Vyd.2. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7.
20. MACEK, M., HÁJEK, B. *Školská zařízení pro zájmové vzdělávání. Soubor metodických textů k činnosti středisek pro volný čas dětí a mládeže, školních klubů a školních družin a domovů mládeže*. vyd. MŠMT-odbor pro mládež, Metodická publikace pro vnitřní potřebu ministerstva. Praha. 2002.
21. MATOUŠEK, O., MATULOVÁ, A., et.all. *Práce s rizikovou mládeží*. vyd.1. Praha: Portál, 1998, 88 s. ISBN 80-7178-064-2.
22. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. vyd.1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
23. MAŘÍKOVÁ, H. *Proměny současné české rodiny*. vyd.1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 170 s. ISBN 80-85850-93-1.
24. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. vyd.1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 184 s. ISBN 80-86429-58-X.
25. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. vyd.1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 251 s. ISBN 80-85850-75-3.

26. NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. vyd.1. Praha: Portál, 2000, 152 s . ISBN 80-7178-432-X.
27. NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*. vyd.1. Praha: Portál, 2001, 160 s. ISBN 80-7178-515-6.
28. NĚMEC, J. et.all. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Vyd.1. Brno: Paido, 2000, 119 s. ISBN 80-7315-012-3.
29. NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. vyd.1. Praha: KLP, 1998, 347 s. ISBN 80-85917-36-X.
30. POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Patologické závislosti*. vyd.2. Brno ÚP Padiag, 2002, 194 s. ISBN 80-86568-02-4.
31. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B. et.all. *Školní družina*. vyd.1.Praha: Portál, 2003, 160 s. ISBN 800-7178-751-5.
32. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B. et.all. *Pedagogika volného času*. vyd.1. Praha: Portál, 1999, 232 s. ISBN 80-7178-295-5.
33. PEDAGOGICKÁ ORIENTACE. 1997 č. 2, s.2-29
34. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. vyd.3. Praha: Portál, 2001, 322 s. ISBN 80-7178-579-2.
35. SAK, P. et.all. *Člověk a vzdělání v informační společnosti: Vzdělání a život v komputerizovaném světě*. vyd.1. Praha: Portál, 2007, 296 s. ISBN 978-80-7367-230-0.
36. SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce. Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. vyd.1. Praha: Svoboda, 2005, 240 s. ISBN 80-86320-33-2.
37. SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. vyd.1. Praha: Portál, 1999, 172 s. ISBN 80-7178-249-1.
38. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. vyd.1. Praha: Portál, 2001, 173 s. ISBN 80-7178-559-8.
39. ŠULOVÁ, L. *Partnerské vztahy ,manželství a rodičovství*. URL:<http://www.planovanirodiny.cz/view.php> [citováno 2008-17-03]

40. TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, vyd.2. Praha: Portál, 2006, 152 s ISBN 80-7367-178-6.
41. TRELAUN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. vyd.1. Praha: Portál, 20005, 156s. ISBN 80-7178-935-6.
42. URL:<<http://cms.cssz.cz/cz/evropska-unie/studenti>> [citováno 2008-17-04].
43. URL:<<http://www.drogy-info.cz./mũadez-v-ohrozeni-drog>> [citováno 2008-21-03].
44. URL:<<http://www.icm.uh.cz/str/volnycas/zakladniinformace/co-je-to-volny-cas>> [citováno 2008-14-04].
45. URL: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-k-prevenci-socialne-patologickych-jevu> [citováno: 2008-16-04].
46. URL:<[http://www.porbar.org/tabak a koureni/deti-mladez-koureni](http://www.porbar.org/tabak-a-koureni/deti-mladez-koureni)> [citováno 2008-03-07].
47. URL:<<http://www.student.jazzport.eu/sociologie/zaskolactvi.htm>> [citováno 2008-03-07].
48. URL:<<http://www.ucitelskenoviny.cz/koureni-deti>> [citováno 2008-05-06].
49. URL:<<http://www.ymca.cz/protein/view.php>> [citováno 2008-04-06].
50. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. vyd.3. Praha: Portál, 2002, 444 s. ISBN 80-71-78-678-0.
51. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. vyd.1. Praha: Portál, 2000,528 s. ISBN 80-7178-308-0.
52. Zákon č.104/1991 Sb. *Úmluva o právech dítěte*
53. ZUKAL, J. *Jaká je dnešní evropská mládež?[informace o průzkumech týkajících se životního stylu a náplně života mladých lidí (15-24 let) členských států EU]*. Veřejná správa, 2007, roč.18, č.37, s.24-25

8. KLÍČOVÁ SLOVA

- Student
- Rodina
- volný čas
- volnočasové aktivity
- střední škola
- učební obor
- rizikové chování

9. PŘÍLOHY

Dotazník pro studenty

Vážení,

mé jméno je Marcela Neprašová, studuji Zdravotně sociální fakultu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a připravuji diplomovou práci na téma: Využití volného času středoškolské mládeže v regionu Klatovy.

Chtěla bych Vás požádat o vyplnění dotazníku, který bude použit při vypracování diplomové práce.

Dotazník je zcela anonymní a měl by sloužit ke zjištění způsobů využití volného času středoškolské mládeže v regionu Klatovy. Všechny údaje vycházející z dotazníku budou užity jen pro účely diplomové práce.

Ke každé otázce prosím přiřaďte pouze jednu odpověď. Správnou variantu zakroužkujte. V případě opravy, prosím, přeškrtněte chybnou odpověď vodorovnou čarou a zakroužkujte správnou alternativu.

Děkuji za Vaše pravdivé odpovědi.

1) Uved'te prosím, zda studujete

- a) učňovský obor
- b) střední školu

2) Jste:

- a) muž
- b) žena

3) Uved'te prosím, žijete-li:

- a) s rodiči
- b) s partnerem
- c) s jinými příbuznými

4) Zajímají se Vaši rodiče o to, jakým způsobem trávíte volný čas?

- a) ano
- b) ne

5) Účastní se Vaši rodiče třídních schůzek?

- a) ano
- b) ne
- c) nepravidelně

6) Podporují Vás rodiče ve Vámi zvoleném způsobu trávení volného času?

- a) ano
- b) ne

7) Zakroužkujte, prosím, způsob, kterým se dostáváte do školy:

- a) dojíždím
- b) bydlím v místě školy

8) Svůj volný čas trávíte:

- a) sám(a)
- b) s přáteli

- c) s partnerem
- d) s někým z rodiny

9) Preferujete volnočasové aktivity:

- a) individuální
- b) organizované

10) Účastníte se akcí pořádaných Vaší školou ve svém volném čase?

- a) ano
- b) ne

11) Označte tři nejoblíbenější způsoby trávení Vášeho volného času

- a) četba
- b) kulturní akce(kino, divadlo, koncerty, jiné alternativy)
- c) sport
- d) poslech hudby
- e) cestování, turistika
- f) internet, TV, DVD, chat, PC hry, programování
- g) tanec, zpěv
- h) technika(elektronika, modelářství...)
- ch) pasivní odpočinek
- i) návštěva kaváren, restaurací, čajoven
- j) péče o zevnějšek
- k) studium, příprava na školu
- l) brigády
- m) veřejně prospěšná, dobrovolnická činnost
- n) ruční práce, kutilství
- o) pomoc rodičům

12) Jste spokojen(a) s tím, jakým způsobem trávíte svůj volný čas?

a) ano

b) ne

13) Myslíte si, že nabídka volnočasových aktivit ve Vašem bydlišti je dostatečná?

a) ano

b) ne

14) Myslíte si, že nabídka volnočasových aktivit v místě studia je dostatečná?

a) ano

b) ne

15) Změnily se Vaše zájmy s přechodem ze základní školy na střední školu?

a) ano

b) ne

16) Rozumíte pojmu: rizikové chování mládeže?

a) ano

b) ne

17) Pokud rozumíte tomuto pojmu, myslíte si, že smysluplným využitím volného času lze předcházet rizikovému chování mládeže?

a) ano

b) ne

18) Máte pocit, že se často nudíte?

- a) ano
- b) ne

19) Myslíte si, že v období nudy můžete sklouznout k rizikovým aktivitám(alkohol, drogy násilí)?

- a) ano
- b) ne

20) Myslíte si, že s přibývajícím věkem trávíte svůj volný čas smysluplněji?

- a) ano
- b) ne

21) Kolik času věnujete svým volnočasovým aktivitám?

- a) 2 h denně
- b) 4 h denně
- c) 1x týdně
- d) 3x týdně
- e) nepravidelně

22) Myslíte si, že má smysl, aby mladý člověk ve svém volném čase rozvíjel svoje schopnosti a dovednosti?

- a) ano
- b) ne

23) Máte tolik volného času, abyste jej mohli trávit podle svých představ?

- a) ano
- b) ne

24) Potřebujete k tomu, abyste strávili své volno podle svých představ návykové látky?

- a) ano
- b) ne

**25) Jak byste zhodnotil(a) nabídku volnočasových aktivit ve Vašem regionu?
Ohodnoťte prosím jako ve škole:**

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) 4
- e) 5